EXPOSITIONES
In aliquos
HIPPOCRATIS ÆGROTOS,
Admodum practicabiles.

AVCTORE

STEPHANO RODERICO
Caſtrenſe Luſitano.
OLIM SERENISS. MAGNI DVCIS ETRVRIÆ
Sanitatis Conſiliario, & in Piſana Academia
Medicinam Supraordinario loco
docente.

SVPERIORVM PERMISSV.



VENETIIS, M. DC. LVI.

Apud Franciſcum Brogiollum.

Illustrissimo, ac Generosissimo Domino

D. MARCO DE MARTELLIS

Senatori Florentino.

FRANCISCVS CASTRENSIS STEPHANI FILIVS F. P.

EA est Solis benefica in omnes natura, vt vno eodemque tempore, & sublimia Regum palatia, & infimas rusticorum, pastorumque tabernas collustret; neq; propterea æthereæ suæ sublimitati quidquam detrahat, immo maiori inde laude dignus acclametur. Ita Illustrissima D. tua instar ipsius Solis eximiæ suę virtutis radijs hoc tenue quidem munusculum, sed singulare meæ erga eam obseruantiæ monumentum, illustrare dignetur: præsertim cùm sit opusculum à Parente meo, suoque olim addictissimo cliente elaboratum. Igitur enixè oro, vt læta fronte hoc, quandocumque est muneris, accipere velit: dicamque cum meo Genitore.

Sint tua facta mihi, quod mea Musa tibi.

AD ILLVSTRISS. ET NOBILISS. VIRVM

MARCVM MARTELLVM

SENATOREM FLORENTINVM.

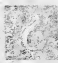
CARMEN.

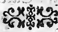
Francisci Castrensis, quo ei hoc opus Stephani Roderici Castrensis Patris Dicat.

LVmine spargebat primo Tithonia Coniux
Terras puniceis lutea vecta rotis.
Autior irriguos somnus laxauerat artus,
Cum visa est oculis vmbra inopina meis.
Charior Elysijs domibus quæ venerat vmbra,
Scilicet occurrit tristis imago Patris.
Qui mihi, longa trahens suspiria pectore ab imo,
Hos lacrymis mixtus fudit ab ore sonos.
Quid iuuet innumeras noctes vigilasse serenas.
Quidve dies tantos euigilasse iuuet?
Profuerit quid lingua bonas edocta per artes,
Profuerint mentis quid monumenta meæ?
Si tamen hæc pateris tenebris obducta iacere,
Publica per longos nec sinis ire dies.
Proh dolor! haud versent scripta expectata Nepotes,
Posteritas tanta destituatur ope.
Si te tangit Amor fœtus, è faucibus Orci
Eripe, tu libros deniquè cude meos.
Vna Fluentinas inter MARTELLIA gentes
Gens micat, egregijs nobilitata Viris.
Illustres animas dedit hac de gente Vetustas,
Sæcula, & illustres vestra dedere viros.

Quid

Quid referam MARCVM*, nulli probitate ſecundum,*
Ac Animo vigilem, Conſilioque grauem.
Quem ſibi purpureos inter Florentia Patres
Omnia delegit munia obire parem.
Si mæcenatem iactabat Romula tellus,
Iactat Flora animo largificoque ſuum.
Nate, typis chartas vrgendas, munere MARCO
Des noſtras, largas ipſe refundet opes.
Quæ ſuper ægrotis ſcripſit, præcepta, Magiſter
Cous, tot ſtudijs enucleata meis,
Huic modo fac dones; modò noſtris abnue dictis,
Vt viuam ſemper docta per ora virum
Talia fatus erat, cum chara ſimillima ventis
Conſpectu è noſtro fugit imago Patris.
Accipe iam (facilis) Genitor, quæ munera mittit,
Muneraque Natus reddere iuſſus auet.
Accipe parua quidem meritis: ſed munera digna,
Munere, nam gemini munera Cordis habes.





AVCTORIS ELOGIVM.

Illustrissimo Domino

VALENTINO FARINOLÆ.

Serenis. Magni Ducis Etruriæ Auditori.



Apientiæ, ac virtutum cæterarum simili-tudo animum tuum animo Stephani Castrensis arctissimè agglutinauit. Tibi igitur iure meritòque imago eius dicanda. Vale.

CLarorum virorum ingenij monumenta irrequieta manu versare vtile, mores intueri iucundum. Stephani Castrensis Philosophi, ac Medici præstantissimi scripta mortales omnes mirantur, nec immeritò, cuius imaginem viri nunc quasi carbone delineare animus fert. Patria ei Vlyssipo celeberrimum Europæ totius Emporium, vbi Parentibus Francisc. Rodriguez Castrensi, & Isabella Aluares honesto loco natis oritur xiii. Kalendas Decemb. M. D. LXII. Glo-

riam,

riam, quam à natali solo nascens acceperat, præclaris lucubrationibus eidem magno fænore redditurus. Viuida ei mens, & amœna. In palæstrà litterarià Musis se primum addixit, ac multus in Poesi fuit, Elegos, epigrammata, & heroica scripsit suauiter, acutè, grauiter, ac neruosè. Theologiæ non ignarus, Philosophiam, ac Medicinam in Conymbricensi nobili Academia toto pectore hausit. Sciendi amore adeò flagrabat, vt quotidiè solidas viij. horas studendo insumeret. Felix qui nullam diem perdidisse, nullamq; sine plurimis lineis præterijsse, àc plus olei quam vini adhibuisse gloriari poterat. Mero rarissimè, eoque optimè diluto vtebatur. Aqua sitim crebrò restinguebat, atque impigrè capaces frigidæ pateras haurire, ac pleno se proluere crystallo solebat. In medendo virtuti eius fortuna comes fuit. Semino morborum Lynceus introspiciebat, remedijs ditissimus & vberrimus, in præsagiendo euentu felix; quoad æger spiritum duceret nunquam desperationi succumbebat, liquidò commostrans, magnæ indolis esse sperare semper. Vbi enim Medicus despondetanimum, ęgrotus tristitia obruitur, & mens consternata, ac velut effętis viribus, remedia pertinax auersatur. Quo facilius omni domestica cura solutus sapientiæ litaret, Genoeuam Figueiram splendi-

dis natalibus ortam, ac benenummatam duxit vxorem; vixeruntque ambo mira concordia, per mutuam charitatem inuicem se anteponendo. Ex ea liberos tres suscepit Franciscum nunc superstitem, Antonium, & Martinum, qui iam è vita migrarunt. At desiderio præclariores Italiæ Vrbes perlustrandi motus, patriam relinquere decreuit, ac post longum iter Florentiam cum venisset, florentissimæ Ciuitatis fama, oculis proprijs testibus, captus hic sedem fixit; nec latere præclara hominis virtus diù potuit. Gerius de Spinis Senator, ac Iurisconsultus insignis atroci, ac penè conclamata valetudine laborabat, sed breui huius industria feliciter incolumitati redditus. Facinus in præclaro viro maximam nominis famam ei comparauit. Sacerdos quidam Scalandronius vulnus alebat venis, & cœco febrium igne carpebatur; noster Erasistratus vocatus vasculo frigidæ accepto ægroti faciem nihil tale suspicantis repentè perfudit; ità natura irritata resumptis viribus profligata febre morbum superauit, hinc apparet Medicum solertem graues, & periculi plenas ęgritudines leuibus, & facillimis remedijs persæpè discutere, Serenſs. Cosmi II. Magni Etruriæ Ducis, qui diuturno conflictabatur morbo, valetudinem recreauit, eiusque in itinere Lauretano comes à Serenifs. Francisco Ma-

ria

ria Vrbini Duce optimo ingeniorum æstimatore, qui eum super mensam audierat, commendatus est; quare Magnus Dux rediens publicè professus est. Stephanus Castrensis sua virtute nobis honor fuit. Aloysius Cardinalis Capponius in ancipiti ac diuturna valetudine viri opem expertus, ità, literis ad eum datis, eius Encomium paucis, sed grauibus verbis absoluit. Se numquam Medicū ei similem (per multis ob diutinam ęgritudinem vsus erat) cognouisse. Serenifs. Ferdinandus Mātuæ Dux ancipiti morbo periclitabatur, inter diffidentes Medicos vnius Stephani Castrēsis consilio acquieuit. Anno 1630. sæua lues ciuitatem Florentinam affligebat: magno publico bono Magistratus Sanitatis à consilijs deligitur; ex eius ingenij fonte multa vtilia feliciter profluxerunt. Serenifs. Ferdinandus II. M. Dux de Stephano dicere solitus erat. Quoties virum hunc audio, semper aliquid nouæ cognitionis acquiro. Viginti annis in Pisano Lycęo mille aureorum stipendio, ac Supraordinarij titulo medicinam docuit. Ingentem gloriæ segetē adeptus sui nominis fama Lusitaniam, & Italiā impleuit. Vulgo iactabatur, Paroemia opus esse ęgrotis, si valere cuperent, Medicum Lusitanum vocare. Ita emenso vitæ curriculo 78. ætatis anno, die Apostolorum Principi sacro, hora xx. mortalitatem expleuit; magna

cum

cum religionis laude, totius vitę noxas Patri Laurentio Cocchio Theatinorum familia confessus, spei plenus discessit, Francisco filio, amplum gloriæ Patrimonium, relinquens. Qui pius æquè, ac gratus Parentis fætus latentes in tenebris magna diligentia, ac labore conquisitos in lucem edidit; totidem signa auro pretiosiora, atque ære firmiora immortalitatis in Templo Patri optimè merito statuens: humatus est in Saluatoris Ecclesia, tota Ciuitate eius laudibus personante: Candorem animi, auri negligentiam, beneficam in egenos manum, ac voluntatem alij extollebant; alij scientiarum supellectilem, Medicinæ, ac Philosophiæ thesauros in animo eius commorantes, humaniorum literarum ornamenta, suspiciebant. Plerique, ammisso tanto viro, iacturam non vulgarem lacrimabātur. Ita funus, veluti triumphus, persolutum. Huius viri effigies veneranda inter illustrium Virorum imagines, quę in augustissima Serenifs. Magni Etruriæ Ducis Pinacotheca asseruantur exposita est. Discant omnes eius exemplo inscitiam, ac desidiam fugere, alijs prodesse, sapientiam sectari; nam Stephanus Castrensis memoria virtutum per ora virùm volitans, vsq; ad mundi decretoriam diem superstes erit, &c.

STE-



STEPHANI RODERICI

Castrensis Lusitani.

PROŒMIVM.



Vicumque arduum, & difficile Medicinæ iter suscipit summa spe niti debet, vt experimento, & ratione simul (quæ duo sunt eiusdem artis crura) incedat. Simul dixi: nam seorsim vel Empiricum, vel methodicum faciunt: Empiricum sola experientia, methodicum sola ratio, vtraque dogmaticum. Porrò dogmaticorum princeps Hippocrates si historias, & singularium exempla omitteret, methodicus fieret: quippe methodici ars notitia quædam est communitatum, non proprietatum tanquam communem, & generalem hominem, non particularem curandum suscipiat. Si ex altera parte, in sola historia consisteret, empiricum imitaretur, qui, tametsi aliquid sæpissimè simili modo conspiciat, nullum tamen inde theorema artificio- Gal. 8. met. c. 7. Gal. 3. met. c. 7.

sum



sum constituit. Quid ergo? rationem quidem historiæ coniunxit. Hoc non intelligebant veteres, quos redarguit Galenus, quippe Hippocratem cum Thucydide comparabant. At Thucydides omnia scripsit, etiam idiotis nota, nihil ipsorum penitus prætermittens. Hippocrates verò pauca ex ijs, quæ ad totam affectionem pertinent, circa quam ægrotus est periclitatus, multa verò alia ab idiotis quidem neglecta artificiosam vero, & exactam cognitionem exhibentia, et quæ etiam optimos Medicos sæpe latere possunt, scriptis mandauit. Denique Thucydides quicquid circa ægrotos contingit, velut idiota idiotis scripsit. Hippocratis vero, vt artifex artificibus. Vos autem ò Iuuenes, qui medicinæ sacris initiamini, & iam philosophiæ præceptis imbuti ad Hipocraticos fōtes acceditis, dum adhuc per vos ipsos experiri nequitis, quicquid exercitatus ratione vir, longa obseruatione, & multorum annorum euentibus acquisiuit, attento animo considerate, & vtilitatem capturi, memores mente reponite. Ego, quæ meæ sunt partes, difficiliora explanabo, & quicquid præfari libet, paucis quibusdam, nec inanibus quæsitis in præsentia complebo.

G.2.difficul. resp. c.7.



PRI-

PRIMVM QVAESITVM.

Quid impulit Hippocratem, vt historias scriberet?

TRiplex mihi occurrit ratio, quæ sapientissimum senem, vt historias conscriberet, persuasit. Prima. quoniam (vt ipse initio aphorismorum suorum scripsit) *vita breuis ars vero longa*. Porro vitæ breuitati consulens artem longissimam voluit decurtare: idcirco historias cōscripsit: *cum enim* (vt Galenus ait) *vnius hominis vita ad omnium inuentionem sufficere nequeat, longi temporis obseruationes historia colligit, vt eius beneficio, tamquam ex multis tot seculorum hominibus, vnus efficiatur eruditissimus*, Altera. cum artis fundamenta iaceret, instrumentis ad inuentionem aptis, & fide, quæ nouarum rerum inuentoribus difficulter præstari solet, opus habuit. Ratio, & experimentum, ex Galeno, inuentionis sunt instrumenta, & simul, ex eodem, inuentorum fidem faciunt. rursus ratio, & experimentum, vt diximus in historijs, locum habent. Meritò ergo historias est amplexus, & in ijs tam inuentionis instrumentum, quàm inuentorum fidem. Tertia. Vt, & suæ, & aliarum memoria melius inseruiret, doctrinam per historias disposuit, adiungens semper locum in quo æger decumbebat, aut eiusdem nomen, aut parentis, aut coniugis, aut heri. Hæc autem ad reminiscentiam non parum faciunt.

G. de sub figur. empiric. c. 9

G. 3. meth. c. 12. de sang. miss. c. 3.

G. 1. meth. c. 3.

SECVNDVM QVAESITVM.

Quis doctrinæ ordo in historijs seruetur?

G. initio Artis med. CVm triplicem statuat doctrinæ ordinem Galenus, primum, qui per resolutionem fit, secundum ex compositione eorum, quæ per resolutionem sunt inuenta; tertium ex definitionis resolutione, hunc tertium in præsente omittendum censeo, non quia non detur (vt inanibus argumentis nixus Rossellus existimauit) sed quia ad præsentem rem nihil facere videtur. Nam definitiuus ordo, & ad totius compendium, & ad singulorum memoriam (vt Galenus est autor) *Rossell. G. ibid.* præstat, hæc autem duo, vt diximus, historia, ex se, habet. Porrò de resolutiuo, & compositiuo siquis quærat, vtrumque respondebo, diuerso tamen modo: quemadmodum, enim, eadem via est, quæ ab Athenis ducit ad Thebas, & à Thebis ad Athenas, sic idem planè est à resolutione ad compositionem, & à compositione ad resolutionem procedere, Hippocrates inuentor processit resoluendo, quisquis autem addiscit, componendo addiscere oportet, quod vt pateat aliqua sunt enucleanda.

Resolutiua methodus à notione finis procedit; *Manardus, & Thomas à Veyga.* icciro omnium præstantissima à Galeno existimatur. Cur ita sit, non dixit, dixerunt tamen pro eo Manardus, & Thomas à Veyga: nempe quia resolutio propinqua est causæ finali, quæ diuina censetur. Redarguit Argenterius *Argent. redarg.* inquiens, finem hic non esse causam finalem, sed id, quod est vltimum, à quo incipit resolutio.

Deci-

Decipitur tamen: nam hic non loquimur de resolutione, quæ est operis demolitio: in hac quidem verum est, finem sumi pro eo, quod vltimum est, à quo incipit resolutio, e.g. tectum in domus ædificatione est vltimo, &, si quis rectè velit domum demoliri, à tecto incipiet. Loquimur de resolutione, in ordine doctrinæ, hoc est, quæ mente fit: mente autem ad causam finalem primo loco accedimus, e.g. lignorum, laterum, calcis, & arenæ, ad construendam domum, tamquam ad causam finalem, congregantur. Itaq; vera resolutio, grecè ἀνάλυσις, licet ob vocabulorum penuriam appellari soleat resolutio, tamen propriè reditus est vniuscuiusque rei ad sua principalia. Sic mixtum resoluimus in elementa, sic particulare in vniuersalia, e.g. Socrates resoluitur in hominem, & in suam differentiam indiuiduantem, homo in animal, & rationale, ex quibus componitur.

Porrò simplicium rerum finis sunt res compositæ, ac proinde vniuersalium particularia, cùmque vnumquodque resoluatur in ea ex quibus componitur, resolutio fiet ex particularibus in vniuersalia. Sed quomodo? Exemplum vobis sit, quod dici solet *philosophiam peperit admiratio*. Admiratus est quispiam singularem euentum, cæpit causas rimari, & vniuersalia theoremata componere, quibus instructus, iam in multis eiusdem naturę euentibus desinet amplius mirari. Hinc habetis methodum resolutiuam, qua Hippocrates, bonorum omnium in arte medica inuentor, fuit vsus. Obseruauit particulares casus, & historias conscripsit, inde commu-

nia quædam extraxit documenta, quibus alios libros impleuit.

Restat nunc videre quomodo addiscentes, ex aduerso compositiua vtantur methodo, methodum ne, an ordinem quis dixerit, parùm refert. Porrò methodus compositiua ex compositione constat eorum, quę per resolutionem fuerunt inuenta. Pertinet ad addiscentes. Quicquid ergo artis proceres resoluendo inuenerunt, posteri componendo didicerunt. Hoc Galenum non latuisse reor: siquidem aliquando opus epidemion ante aphorismos, & prognostica scriptura fuisse ait: nempe insinuans artis inuentorem à singularibus casibus, qui in epidemijs narrantur, ad vniuersalia aphorismorum, & prognosticorum theoremata resoluendo processisse. Alibi autem opus epidemion vltimo loco post aphorismos, & prognostica transcribi iubet, & in hoc insinuat debere addiscentem ab vniuersalibus theorematibus, quæ in aphorismis, & prognosticis continentur, incipere, vt tandem ad particulares casus, qui in epidemijs narrantur, deueniat: neque enim (vt Galenus ait) præcepta fidem faciunt, nisi prout stabiliuntur experimento. Tria tamen se se offerunt dubia, quibus respondere erit operæ pretium.

G. 2. dieb. decret. c. 3.

G. 3. prognost. cō. 38.

Primum Galenus expedire ait, vt exēplis tyrones exerceantur cum igitur medicinæ sacris initiati, tyrones dicãtur, si hi exemplis sunt exercēdi, ab exemplis addiscentes incipiant oportet, ac proinde resolutiuo, non compositiuo ordine. At expendere oportet, qui tyrones dicantur. Non quidem rerum artis omnino ignari, quorum

G. 1 proœmio epid. & 9. meth. c. 4

rum intellectus in doctrina, ad quam accedunt, est adhuc veluti tabula alba, in qua nihil est depictum. Quemadmodum namque quantumuis aliquis per multos annos librorum lectione militiam addiscat, si ad bellum accedat appellabitur tyro. Sic in Medicina arte ij, qui doctores ex libris nuncupantur, quando ad praxin se se conferant, tyrones sunt appellandi. Exerceantur itaque exemplis tyrones, postquam scilicet documentis sunt imbuti: quippe adhuc (ante exercitium) in tyrocinio esse dicuntur.

Secundum. Quoniam diximus resolutiuam methodum à particularibus progredi ad vniuersalia, videtur obstare Galenus, qui sic ait: *ab specialissimis, quæ multa sunt, ad primum genus componendo accedamus*. sic ille, si ergo *ab specialissimis componendo* falsum erit ab specialissimis resoluendo. Sed aduertite compositionem duplicem esse, alteram, quæ opponitur diuisioni, alteram, quæ resolutioni. Galenum autem, ibi, cum de diuisione loqui constet, de ei opposita compositione agere. Igitur cum propriè diuisio sit totius in suas partes compositio ei opposita erit partium in suum totum, partes autem vniuersalium sunt particularia: si enim vniuersale diuidatur, in particularia debet diuidi, & eodem iure ex particularibus debet vniuersali compositione diuisioni opposita, componi. At verò compositio, quæ opponitur resolutioni, fit ex rebus prioribus in posteriora, sicut ei opposita resolutio, ex posterioribus in priora: quoniam ergo vniuersalia sunt priora natura particularibus, resolutio fit in vniuersalia, & ei

G. de placit. c. 9.

opposita compositio ex vniuersalibus: iam enim diximus resolutionem sic ob penuriam vocabulorum appellari, re vera autem esse reditum vnicuiusque rei ad sua principia. Iam ergo manet satisfactum secundo dubio: quippe methodus diuisiua, quæ ad definitiuam, cui inseruit, refertur, esse aliam à resolutiua, de qua loquitur.

Tertium. Quoniam ars imitatur naturam, si natura procedit à simplicibus ad composita, cur non progreditur ars eodem modo? Multiplex potest esse responsio. Prima imitatur quidem naturam ars, & quemadmodum natura gignit componendo, sic ars in intellectu addiscentium, in intellectu autem inuentorem nondum ars dici potest, sed artis præludium. Altera. Ars imitatur naturam, natura autem prius corrumpit, vt postea generet, sic ars prius per resolutionem, quasi per ignorantiæ corruptionem inuenta, postea in intellectu suos generat habitus. Tertia. Imitatur natura ars in fine, non in medijs ad finem: quapropter, sicut naturæ est proprium aliquid gignere, sic etiam artis, diuerso tamen modo.

TERTIVM QVÆSITVM.

An in historijs Hippocraticis narrentur duntaxat morbi Epidemici?

MOrborum quidam sunt pandemij, siue epidemij hoc est communes, alij sporades idest sparsi, sunt autem sparsi sic appellati, quoniam, vt Galenus ait, sparsim priuatimque pre-

G. 1. a-eat. cõ. 9.

prehendunt, ægros discrepantes fatigantes, neque secundum communem modum constantes. Communes, autem, vel sunt endemij, hoc est patrij, seu vernaculi, de quibus Hippocrates agit in libro de aere, aquis, & locis; vel epidemici, qui tempore aliquo, in regione aliqua abundant. Ex quibus si maior ægrotantium pars pereat, dicitur cum addito epidemia perniciosa, alio nomine λοιμός hoc est pestis, de peste autem nullum peculiarem confecit librum, quoniam ex epidemijs vnum esse illam per libros epidemiorum demonstrauit. Si vero maior pars euadat, simpliciter appellatur epidemia, quæ libris epidemiorum, seu de morbis vulgaribus inscriptionem præbuit. Cùm verò in his epidemiorum libris historiæ sint descriptæ, occasio non leuis datur existimandi solos epidemicos morbos, in hisce historijs narrari.

Cæterùm quoniam idem Hippocrates in libello de flatibus, ex victu morbos epidemicos fieri negat, ex victu, inquam, vniuscuiusque particulari, rectè sequitur, eos morbos, qui ex errore in particulari victu accidunt, esse sopradicos. At in hisce historijs morbi aliqui narrantur, qui ex particulari victu acciderunt, (sit vobis pro exemplo multorum instar vnus Silenus, quem *ex lassitudinibus, & potationibus, & exercitijs tempestiuis febris corripuit*) igitur, quamuis communem narret in epidemiorum libris cœli statum communesque morbos, nihilominus in historijs, nequid omitteret, ægrotos etiam commemorat sparsim, neque secundum communem modum laborantes.

QVARTVM QVAESITVM.

Cur signorum optimus obseruator Hippocrates signa ex pulsibus ferè omisit?

G.3.cris. c. vlt. Videtur huic quæsito respondere Galenus quando sic ait, *signa ex pulsibus sumpta Hippocrates, vel quia non nouerat, vel quia non magni momenti existimauit, iccirco non est executus.* hoc nisi rectè intelligatur, vtrumque est falsum. nam G.de præsag. ad Posth.c. 12. & 1. diff.puls. c. 2. & nouerat, & magni momenti existimauit, vtrũque vobis fiet palam. In primis idemmet Galenus fatetur alibi, Hippocratem pulsuum notitiam habuisse. Nec diffiteri quidem poterat: siquidem in Hippocraticis scriptis sæpè pulsuum fit mentio. Vt quando ait, *cui venæ in cubito pulsant insanus, & iracundus est.* Hip. 2. epid.sec. 5. Venarum nomine more veterum arterias intellexit, quod Galenus sæpissime in memoriam reuocat. Et alibi. Hipp. 1. prog. 28. *Si vero pulsus in hypochondrio insit, perturbationem significat.* Et in historia filij Eratolai, 1. epid. num. 4. *secundum tempora autem pulsus erat*, & iterum, *saltatio autem venarum circa tempora detinebat*, & in Cydis H. ibid. num. 6. filio *in temporibus autem pulsus non defecit*, & in historia Pherecydæ 7. epid. num. 41. *pulsus in fronte valde obscurus.*

Verum dicetis Hippocratem in his sententijs loquutum de magna, & vehemente arteriarum motione, vt, ante quàm contingatur, innotescat, interdum ęgro duntaxat, quandoque etiam de foris intuentibus. Hoc quidem ita est, & nos G.1. progn. 28. cum Galeno admittimus. Cęterùm sunt alij apud eundem Hippocratem loci; ex quibus colligitur,

eum

eum non solum pulsationes conspicuas, sed inconspicuas etiam cognouisse. Vt cum ait, *Venarum pulsationes, & respiratio spiritus iuxta ætatem, & consonantiam, & dissonantiam sunt & morbi, & sanitatis signa.* quid clarius dici poterat? pulsationes quidem, quæ sunt sanitatis signa, non sunt conspicuæ, & vehementes, sed inconspicuæ, & moderatæ, & alibi *carnes attractrices ex ventre, & extrinsecus significat sensus: quoniam expirabile, & inspirabile calidior venula sanguinis multitudine exustum procreat, illisque secernit.* Hæc omnia de attractione aeris, & expulsione fuliginum Galenus interpretatur, fit autem attractio compressione arteriarum, expulsio earundem dilatatione. Sic etiam verba illa, *Vrinæ excretio, flatusque tum vnius, tum alterius partis, nutrimentique & spirationis.* Ibi Galenus nomine spirationis difflationem intelligit, difflatio autē motu arteriarum fit, vt idem Galenus est autor. Similiter de pulsu arteriarum inconspicuo intelligenda censeo, verba illa, *pulsus ad manum accelerantes debiles deficientes & statim pereunt.* Nec minus manifestè alibi sphygmicam notitiam nobis tradit inquiens, *in acutissimis febribus pulsus creberrimi, & maximi.* Et alibi, *Zoili fabri pulsus tremuli, & tardi.* Quid autem de Pythodoro cui *pulsus non defecit?* sanè, licet Vallesius de pulsu conspicuo in temporibus verba hæc intelligat, nescio cur de inconspicuo nequeant intelligi.

Hip. de alimēt.

H. 6. epid. sect. 6. ī princip.

H. 6. epid. sect. 5. tex. 4. lib. de salub. diæt. com. 20. & 4. loc. aff. c. 8. Hi. li. de alim. H. 4. epi. n. 31. 4. epid. num. 57. Valles.

Sed, quando iam Hippocratem pulsuum notitiam habuisse satis manet demonstratum, remanet alia pars demonstranda: nempe eam non parui momenti existimasse. Non potuit

quidem parui momenti existimare actionem à corde immediate dependentem, nec rursus potuit ignorare, actionem arteriarum immediatè à facultate cordis procedere: quippe ait, *radicatio venarum iecur, radicatio arteriarium cor.* Nec solum magni momenti esse agnouit in essendo (vt in scholis loqui solemus) sed etiam in significando: si quidem ab eo est dictum, *qui manibus contrectauit ventrem, & venas, minus falli potest, quam qui non contrectauit.*

Hipp. de aliment.

Hip. 2. prog. n. 5.

Porrò dicendum, Hippocratem omnia, quæ ad artem pertinent nouisse, non tamen omnia accuratè tractasse, sed quædam insinuata nobis reliquisse, forsan, accuratius tradenda, si vita superfuisset, Iccirco Galenus ait, *nouit, sed non excoluit.* Sed cur idem Galenus ait (quod initio diximus) *vel quia non nouerat, vel quia non magni momenti esse existimauit?* hæc verba iam monui cautè esse intelligenda, vtpote quæ benignam recipiunt interprætationem. Agebat Galenus de signis futuræ crisis, inter hæc signa ponuntur aliqua sumpta à pulsu, quæ Hippocrates potuit non adhuc nouisse, vel prorsus contempsisse. Poterat quidem non nouisse: quia in primordijs artis medicæ poterat debitas pulsuum ad significandam mortem inseruire, crebritas ad significandam febris acutiem, & horum duorum duntaxat mentio facta apud Hippocratem reperitur. Vlterius quid saperent medici tunc, cum non exacta erat differentiarum cognitio: signa quidem futuræ crisis expulsu venari difficillimum est, quod indicat Galenus, qui ad signa vomitus critici ab Hippocrate scripta, adiūgit

G. 1. de differ. puls. c.3. & de prædict. ad posth. c.12.

G.3.cris. vlt.

git signum ex inæqualitate pulsus, quod ab eodem Hippocrate, vel ignoratum, vel contemptum fuisse ait. Signa coctionis ex vrina sumuntur manifesta, non autem ex pulsu. Quod si Galenus coctionis signa tum ex pulsu, tum ex vrina accipi dixit, intelligite, vrinam directé esse coctionis significatricem, pulsum per longas ambages coctionem insinuare: nempe contractione maiore, quam sit dilatatio: cum enim contractione fuligines expellantur, cum rursus fuligines magis abundent, cum materia est cruda, sequitur, contractionem auctam materiæ cruditatem indicare, vnde ex minore contractione minorem cruditatem, ac subinde coctionis aduentum arguimus. Erant hæ differentiæ ignotæ primis medicinæ fundatoribus, quare credibile est, eas Hippocratem ignoraſſe. Forsitan etiam non ignorauit, sed contempsit: cur .n. inter mille signa fidiſſima, qualia sunt, quæ in prædicto loco ex Hippocrate colligit Galenus, non contemneret signum vnum infidũ, qualis est pulsus, de quo Celsus clamãs, ait, *pulsui fallacissimæ rei credimus.* *G.9. meth.c.5.*

Quamuis autem Hippocrates sphygmicam partem non excoluit, hanc tamen ipsum sequuti (vt Galenus ait) alio aliud addente, vsque ad Galeni tempora absoluerunt, Galenus tandem pluribus libris adeo perfecte exornauit, vt nihil sit, quod adiungi poſſit. Sunt autem hi *de pulsibus ad tyrones liber vnus; de differentijs pulsuum libri quatuor; totidem de dignotione pulsuum; totidem de causis pulsuum, vnus de præcognitione ex pulsibus; & synopsis sexdecim suorum librorum de pulsibus.*

QVINTVM QVAESITVM.

Cur Hippocratis seculo frequentes fiebant crises nostro autem raræ?

G.3.cris. cap.1. DVpliciter morbi soluuntur, vel per simplicem solutionem, vel per crisim. Est autem crisis, siue iudicium (aliàs ætymologias non curo) subita, quæ in morbis mutatio fit, cuius species, seu differentias Galenus non semel colligit: nempe, quatuor *ad salutem*, *ad mortem*, *ad melius*, *ad deterius*. Sola, quæ ad salutem fit, simpliciter crisis appellatur, aliæ cum addito. Porrò crisim fieri dixit Galenus per manifestas excretiones, & in hoc differt à simplice solutione, vnde meritò reprehenditur Vallesius, qui crisim fieri ait per insensilem transpirationem. Itaque frequenter apud Hippocratem in ægrotis, qui sanantur, euacuationem aliquam manifestam reperietis, & simul hæc verba *iudicatus est*. rarò autem in nostris ægrotis ita accidere videmus.

G. 1. epid. sect. 3. com. 16. & 2. aph. 13. G.3.cris. c.2. & 2. aph. 13. Valles.

Non vna duntaxat huius rei afferenda est ratio, sed ad plures respiciendum esse censeo, sunt autem, hæ, regio, vitæ consuetudo, & medicorum nimia sollicitudo. Regionis rationem habendam esse ad prænoscendam crisim dixit Galenus, nec est præter rationem. Nam regio calida humores generat irritantes, quales sunt biliosi, qui acutorum morborum sunt causæ, generat subinde facilè irritantes: quemadmodum, enim, mores hominum corporis temperamentum sequuntur, sic temperamentum,

G.2.cris. c.12. & alibi.

quod

quod natura etiam nuncupatur, sequitur humorum in corpore prædominantiũ conditionem: cum ergo natura sit, quæ crisis facit, ex Galeni doctrina, vbi natura facilis est ad irritationẽ facilis est ad crisim, quã non nisi irritata molitur. Habetis ergo in regione calida morbos fieri, qui frequẽtius crisim patiuntur, hi sunt acuti, vt Galenus fidẽ facit, habetis in eadẽ regione naturas esse ad irritationem, subinde ad crisim prõptas: colligere ergo hinc licet, regionem calidissimam, in qua degebat Hippocrates, vnam fuisse ex causis, quæ frequentes inducebant crises. *G. 17. v supar. c. 2.* *G. 3. cris. c. 3. 2. cris. 11.*

Altera causa est vita inordinata: quemadmodum enim sine febre rigorem non vidit antiquitas, quia (vt refert Galenus) veteres, nec blaneis post cibum, nec vita otiosa vtebantur. ita etiam ob frugalitatem robore naturę valde pollebant, propterea robusta natura facile in causam morbificam insurgens, crises moliebatur. *G. de rig. & palp. c. 7.*

Tertia, quoniam antiquitas progressum morborum diligenter speculabatur, & occasionem faciendi, quam præcipitem esse nouerat, non omittebat, ea tamen iudicij maturitate, vt suis medicis auxilijs naturæ concursum non præoccuparet. Nunc autem medici, vel quia critica signa non contemplantur, naturæ morbum superare satagentis cursum interrumpunt, vel quia vulgo importunè, & intempestiuè remedia expostulanti, magis quàm medicæ artis præceptis obtemperare malunt, aut quia scioli sunt, & non sinunt naturam aliquid agere. Ageret quidem illa non interpellata, cessat ad medici irruentem audaciam.

SEXTVM QVAESITVM.

Cur Hippocrates in suis historijs vix vnquam remediorum mentionem facit?

NVnquid remedia, quæ proficua esse poterant, inuidus celauit? absit, vt hoc cogitemus de viro, quem Pætus diuina natura præditum acclamauit. Nunquid ægris prodesse noluit, & propterea remedijs nõ est vsus? At ille (vt Galenus ait) humanitate, & benignitate hominibus medebatur. Nunquid negligẽtiæ attribui debet, quod facienda omiserit? At diligẽtissimum eum vocat Galenus. Nunquid remedia, aut agendorũ methodum ignorauit? At remedia quãplurima alibi scripta reliquit, methodi autem inuentorẽ fuisse constat ex Galeno. Nunquid remedia, quæ scriptis tradidit nullius momenti esse putauit, ac propterea in curatione morborũ ea cõtempsit? Fallax esset, si nos falsa doceret, veritatis tamen amatorem, & veracem, probum hunc Virũ quis cum Galeno non appellauit? quid ergo est existimandum? Nempe sapientissimum Senem distinctè voluisse doctrinam tradere, cũq; homines illius seculi longo annorũ spatio artẽ medicam didicissent, non eis deerant tẽpus ad percurrẽda omnia. Posteriore autem æuo (ita suadente auaritia) non dum è tyrocinio egressi, ad lucrãdum accedunt: quapropter cupiũt cuncta promiscuè audire, & promptius remediorum syluam quærunt, quàm methodum ratione, & methodo cõparatam. iccirco præpostero ordine in Scholis videbitis, initio artis medicæ, ante quam theoriç initientur, ad praxim cupidos accedere.

G. 9. de placit. c. 5.

ÆGRO-

ÆGROTVS PRIMVS.

PHILISCVS propè muros habitabat, decubuit. Primo die febris acuta, sudauit, noctem laboriosam habuit. Secundo die omnia exacerbata sunt, vesperi ab infuso per clysterem adhibito benè habuit, noctem quietam. Tertio mane, & vsque ad meridiem visus est à febre liber esse. Ad vesperam febris acuta cum sudore, siticulosus erat, lingua exsiccabatur, nigra minxit, noctem molestam habuit, non dormiuit, omnino delirauit. Quarto omnia exacerbata sunt, vrinæ nigræ nox tolerabilior, vrinæ melioris coloris. Quinto circa meridiem parum de naribus stillauit non mixtum. Vrinæ variæ, quæ habebant innatantia quædam rotunda, genituræ similia, dispersa, non subsidebant. Subdita glande, flatuosa pauca prodierunt. Noctem habuit laboriosam, somni parui, sermones, deliramenta, extremitates vndique frigidæ, & non amplius recalescentes. Minxit nigra, dormiuit parum, ad diem voce destitutus est, frigidum sudauit, extremitates liuidæ. circa meridiem sexta die mortuus est. Huic Spiritus ad finem vsque veluti reuocanti, rarus, & magnus. Splen eleuatus est orbiculari gibbositate, sudores frigidi perpetuò, exacerbationes diebus paribus.

In totius anni vniuersali narratione Philisci narrationem bis factam reperietis. Primò quando ait, quinta die habuisse stillam sanguinis è naribus, Secundò quando die sexto obijsse narrat.

rat. Hæc eadem in præsente historia referuntur, quare hic, & ille vnus, & idem est. Eius ætatem omisit, sed Galenus senem fuisse suspicatur: siquidem, si ætatis robore præstans fuisset, ad octauum diem potuisset cum morbo perdurare, obijt sexto: quoniam ætas erat non admodũ valida. Mercurialis existimat fuisse iuuenem: nã, vt Hippocrates ait, ex acutis citius intereunt iuuenes: quippe grauius ægrotant: vnde verisimile est fuisse iuuenem, eò maximè quòd laborauit ardente, & acuta febre, quæ fit in ætate iuuenili. Non omnino spernenda est isthæc Mercurialis coniectura, cæterùm, quia hic morbus aliquando inducias præbuit (prębuit autem tertia die, in qua visus fuit à febre liber, & quinta, in qua parum quieuit) potior est sententia Galeni, duraturum scilicet per plures dies morbum fuisse, & ad octauum vsque peruenturum, nisi vires defecissent. Incipit narrationem à die decubitus, vt addiscatis, ex qua die debet incipere criticorum supputatio, non à tempore lassitudinum, hoc est, non à tempore neutralitatis, quippe cũ lassitudines non sint morbi, sed prænunciæ morborum, corpus sub lassitudinibus neutrum est, nec adhuc morbus adest à cuius initio, quod est decumbendi hora, fit supputatio.

G. coniectura circa ætatem.

Hip. 3. prog. 14.

Mercur. coniectura circa ætatem.

Prima die febris acuta -- Nempè vehemens velox, continua, biliosam possumus addere, & quæ ob eximiam vehementiam prima statim die talem se prodidit, sed præcipue in primæ diei secunda parte, hoc est, in nocte: quippe apud medicos diei spatium est viginti quatuor horarum, qui incipit ab hora decubitus, & sic computa-

tionis

tionis ordò progreditur. Philiſcum meridie horam decubitus habuiſſe ſuſpicor: quoniam tertia die circa meridiem noua exacerbatio increuit, quinta circa meridiem parum de naribus ſtillauit, ſexta circa meridiem occubuit. Itaque grauiter meridie ægrotans, decumbere fuit coactus, grauius nocturno tempore ſe habens, cum ſudore, laborioſam tranſegit noctem.

Autoris cõiectura circa horam decubitus.

Sudauit, laborioſam noctem habuit -- Putat Mercurialis deprauatum eſſe contextum, quem ita corrigit *ſudauit laborioſam ad noctem*. Tamen ipſe in ſua verſione (in qua nihil vnquam à Cornario diſcrepat, & inutiliter ſe in translatorum numerum congeſſit) laborioſam noctem ſine controuerſia legit. Verum exigua eſt differentia: quòd enim ſudauerit, & nocte ſimul noctem laborioſam tranſegerit, idem eſt, ac laborioſè ſudaſse. Sudor, inquit, laborioſus eſt ille, qui fit pręter tempus, cum non tollit, aut ſaltem lenit febrem, & cum difficulter fertur ab ægroto. Verùm ad hoc ſignificandum, quòd oportuit dicere laborioſè, ſatis quidem fuit, quòd dixerat prima die, in qua nulla excretio eſt vtilis, melius eſt dicere, noctem fuiſſe laborioſam, hoc eſt cum prauo ſudore.

Mercur. refellitur.

Videntur quidem rationabiliter loqui illi, qui ſudorem iſtum frigidum fuiſſe inquiunt. Hoc loco monendi eſtis, vt in Hippocratis hiſtorijs ante omnia reſpiciatis ad verba in fine hiſtorię appoſita: ex his nãq; cognoſcetis, quibus nã ſignis, Symptomatibuſq; maiorem fidem habuerit, inuenietis in fine huius hiſtoriæ (quod ad præſentem ſudorem cognoſcendum ſpectat) duo maxime

Admonitione ceſſaria.

xime

xime neceſſaria. Primum tumorem lienis ſignificantem huius viſceris inflammationem, ob quam calor ad interna reuocabatur, & hæc poterat eſſe frigidi ſudoris cauſa, deinde aliud, quod addit, ſudores perpetuò fuiſſe frigidos: Si perpetuo, ergo à prima die.

Sudor in afflictione qualis.

Quod ſi calidos adhuc prima die fuiſſe vultis, ne per expulſionem factos fuiſſe credatis, ſed per expreſſionem factam à violenta afflictione: ſolent quippe ob hanc cauſam, qui in angore ſunt, etiam ſani ob paſſiones animi ſudare. Itaque ſudor iſte in nocte laborioſa erat laboris ſoboles, ſeu effectus, non verò cauſa, ita vt hæc ſit differentia in loquendi modo. Qui dixerit, ſudauit laborioſe, ſignificabit, laborioſum ſudorem fuiſſe cauſam laborioſæ noctis: qui verò dixerit ſudauit, & addiderit laborioſam fuiſſe noctem, iudicabit ex labore noctis ortum fuiſſe ſudorem.

Hipp. 4. aph. 37.

Porrò ſudores iſti, ſi frigidi erant, cum acuta eſſet febris, erant lethales, proinde poterat medicus ſtatim prima die mortem prædicere. Ex aphoriſmo *frigidi ſudores cum acuta quidem febre mortem, cum mitiore longitudinem morbi ſignificant.* Si vero calidi erant, & ſimul cum morbo apparuerunt, erant parui. Sic in coacis *Sudor, qui cum febre incidit, malus.* Denique cum ſudor ſuo tempore adueniens decretorius ſit, extra tempus, ſeu potius ante tempus, damnatur: cupit iccirco Hippocrates, ne ſtatim decretoria appareant.

Secunda die -- Primus impetus fuit vehemens, debuerat ſecunda die natura à pugna aliquantulum conquieſcere. Tantum abeſt, vt quieuerit, quin

quin potius omnia fuerunt exacerbata. Iam ergo si per tertium debent fieri exacerbationes, maior exacerbatio, quæ respondebit exacerbationi secundæ diei, fiet quarta die, & subinde morbus exacerbabitur per pares, & hanc etiam poterat medicus de ægrotantis rebus malè sperare, nam sic vel sexta, vel octaua die acutissimus morbus iudicandus erat, harum vtraque ad bonam crisim est inepta.

Verum in vltima diei parte ab infuso per clysterem benè habuit. Mercurialis profuisse existimat clysterem, & hanc morbi mitigationem clysteri acceptam refert. Sed quid potuit clyster fæces extrahens ab intestinis, humores intra venas, quæ sunt iuxta cor, praua putredine infectos mitigare? Profectò, nō quia clyster fuit iniectus, benè habuit, sed quia benè habuit, clyster fuit iniectus. Hoc est in hora quietis, quando exacerbatio cæpit mitescere, occasionem arripuit Hippocrates inijciendi clysterem, quem in vehemētia paroxysmi, regulariter nō inijcere conuenit, regulariter, inquam: nam coactè, si videlicet intolerabilia accidant tormina, aut aliud quidpiam, quod præceps minetur periculū, nulla habita exacerbationis cura, ad remedia confugimus. Hic obiter cauete à Mercuriali, qui ait semper optimum esse clysteres inijcere in hora vespertina. Hippocrates clysterē vespere iniecit, quia tunc aderat declinatio, alioquin si exacerbationis ratio liberum relinqueret medici arbitrium, eligēdum esset matutinum tempus, quod magis est ad omnia aptum; tunc enim æger apparet à nocturno somno aliquantulū recreatus, solis

Mercur. refellitur.

Mercur. damnatur.

ſolis etiam exortus aerem attemperans ægrotum iuuat. Præterea, ſi ex clyſtere, vel quouis medicamento perturbatio adſit, melius, & toleratur, & ſedatur tempore diurno, quam nocturno, in quo, & quietis amiſſio eſt grauior, & quælibet afflictio moleſtior. Dixit ergo Hippocrates, veſpere ab iniecto clyſtere melius habuit, hoc eſt, melius habuit poſt iniectum clyſterem, non quòd clyſter fuerit cauſa, cur melius habuit. ſed æger, qui cœperat quieſcere, & ideo illi fuit clyſter iniectus, poſtea etiam per aliquot horas melius habere perſeuerauit.

Tertio die — Vſque ad meridiem, quæ erat hora reuerſionis, viſus fuit à febre liber, viſus, inquam fuit, medicis imperitis, aut adſtantibus
Hipp. 2. idiotis, non autem ſapientiſſimo Hippocrati, qui
aph. 27. ſuæ ipſius doctrinæ memor, ijs, quę præter rationem eueniunt, non eſse credendum cognoſcebat. Erat omnino præter rationem, vt febris ardens malignitatis ſigna indubitata præſeferens, tertia die, nullis præcedentibus coctionis ſignis, nulla euacuatione alicuius momenti celebrata, liber à febre fieret.

Cæterum interrogabitis. nonne poterat præcedere euacuatio ab arte facta? poterat quidem, ſed non quæ febrem omnino tolleret. Potuit Hippocrates prima, aut ſecunda die; propter incendium febrile ad ventilandam, aut etiam minorem reddendam materiam, quæ intra vaſa putreſcens erat, & multò magis ad reuellendum à parte affecta, ſanguinem mittere, purgans autem pharmacum in tanta caloris vehementia, poſt ſudorem, poſt noctem laborioſam, nequa-

quaquam exhibere. Cæterum in hac tertiæ diei parte, videlicet matutino tempore, quoniam nox præcessit admodum quieta, & quies adhuc perseuerabat, conueniens fuit occasionem arripere, pharmacum exhibendi, quod forsitan Hippocrates præstitit, sed id non narrat, quoniam à remediorum narratione solet abstinere, id alibi magis commodum fore ratus.

Ad vesperam febris acuta cum sudore -- Rediit ad suam acutiem, tertia die post meridiem (sic enim intelligitur illud vespere, quod Montanus non intellexit, cumque inuenisset in nonnullis codicibus *sub crepusculo*, existimauit, esse crepusculum matutinum, quod sequebatur post tertiã diem. Sed in græco codice est προσδείλην, nempe à meridie) tunc igitur cæpit febris acuta quidem valde, sed quæ primæ diei responderet, licèt multa habuerit, praua symptomata, quę prima dies non habuit. Verùm hæc pergentis in deterius morbi signa erant, nempe præter sudorem, qui prima die adfuit, sitis, quæ antea non ita valida corripuerat, & hoc familiare est omnibus ferè febribus, vt primis adhuc diebus humiditas non sit consumpta, propterea non datur sitiendi occasio. Porrò contingit in vniuersalibus totius morbi temporibus idem, quòd in particularibus. Inuadit accessio sine siti, quoniam tunc distillatur humiditas, deinde ad augmentum, & statum vsque calor fit maior, & ex maiori calore ventriculus exsiccatur, palatum fit aridum, æger de siti conquæritur. Ita etiam in vniuersali principio, non exhausta adhuc humiditate, imò verò liquefacta, nulla adest sitis, pro-

Montanus non recipitur.

greſſu temporis, & ſitis, & linguæ ariditas propter durationem caloris fiunt, & hoc eſt, quod Hippocrates appellauit ſuperius hoc libro, ſitim non intempeſtiuam, hoc eſt, quæ tunc acceſſit cum par erat accidere.

Hic tamen animaduertere debetis, ſitim hãc, quæ tertia die apparuit, fuiſſe ſolito maiorem, & ſecum habentem linguæ ariditatem, nihilominus prima ſtatim die (licet Hippocrates id non expreſſerit) ſitim adfuiſſe. Nam febris erat ardens, quæ patognomonica ſigna habet ſitim, & calorem. pathognomonica autem ſigna ab aſſidentibus in eo differunt, quòd illa ſemper ſimul cum morbo inuadunt, hæc autem non ſemper. Fuit ergo ſitis ſtatim à principio: quoniam ſtatim à principio fuit febris ardens, ſed ſitis, quam tertia die ſuperueniſse narrat, magnitudinem ſignificat.

Quid ergo potuit ſitis aucta, cum linguæ ariditate, tertio die ſuperueniens, ſignificare? nempe internam inflammationem (inflammationis nomine abſceſsum à quocumque humore ebulliente intelligo) cuius nam viſceris erat inflammatio? tactu percipiebatur in ſiniſtro hypochõdrio, in quo reſidet lien. Erat, propter aduſtionem, ſitis, & propter eandem, linguæ ariditas, ſeu aſperitas, imo propter nigras fuligines, nigram etiam fuiſse linguã, mihi perſuadeo. Sed Hippocrates nihil de nigredine. Ita eſt, ſatis fuit dixiſse
Hip. 6. epid. ſect. 5. text. 14. aridam, vt adiungere nobis liceat, & nigram. Præterea, iuxta eiuſdem Hippocratis doctrinã, lingua lotium ſignificat; iccirco eodem modo debuit eſse, & lingua, & lotium, ſi lotium dicit

fuiſse

fuisse nigrum, quid ni etiam nigra erit lingua? Atri humoris, & pessimi multitudo redundabat ex inflammato liene, propterea quod lien munere suo retinendi atram bilem, & eam per suos canales effundendi, non fungebatur.

Vnde nam nigredo in vrina? num ex atri humoris redundantia, an ex incendio, an ex frigiditate? vnaquæque ex his causis sua signa habet. Redundare melancholicũ succũ cognoscimus ex liene, propter inflammationẽ impedito; incẽdiũ, ex inflãmatione; frigiditatẽ, ex caloris extinctione; quã sudores frigidi poterant significare. Ego neq; adhuc frigiditatẽ eo processisse arbitror, vt vrinas denigraret, quas prius saltẽ liuidas fuisse oportebat (nam hic est gradus ad nigredinem ex frigore) neq; etiam prius virides fuerant, aut æruginosæ, aut aliũ colorem, qui ad nigredinem factam ex calore ducat, habentes. Quare cũ manifesta fuisset causa, nempe lienis inflammatio, & ex inflammatione colliquatio, ob quam atra bilis, vltra quam par est, aucta, & adusta vrinas potuerit tingere, non est, cur aliò recurramus. Erat autem pessimum signum serum atræ bilis, humoris scilicet perniciosi, per venas sero sanguinis esse permixtum, & tale per vrinas excerni, precipuè cum morbus tunc inciperet: quippe *morbis quibuslibet incipientibus si atrabilis sursum, aut deorsum eruperit lethale*. *H. 4. aph. 22.*

Triplex causa quare vrinæ nigræ fuerunt prauæ.

Erant prauæ vrinæ, tum quia in principio: nec enim possumus dicere fuisse iudicatorias, & per eas corpus ab atro humore mansisse expurgatum, præcipuè cum Hippocrates non dicat, fuisse multas, nec crassas, tum quia cum

lienis inflammatione fiebant, vnde oriebatur liquefacti illius visceris suspicio: Est namq; lienis substantia nigra, cuius liquefactio nigra etiam sit oportet. Tum denique quoniam non erat solum sedimentum nigrum, sed ipsamet vrinæ fusio, quod multum quidem refert: etenim autho-

G.1.crif. c.12. re Galeno pessima est tota vrina denigrata, adeò vt neminem vnquam seruatum viderit ex ijs, qui talem vrinam minxerunt. Minus verò perniciosa, si solum id, quod subsidet nigrum fuerit, atque adhuc minus, si solum id, quod in medio iacet, ac multo minus etiam, si nebula.

Quoniam Hippocrates tertia die, & quarta, & quintæ diei nocte vrinarum nigrarum mentionem fecit, existimat Montanus, tertia die vrinã sola hyposthasi nigrã fuisse, inualescente autẽ malo, quarta die fuisse & hyposthasin, & vrinam nigrã propter valde magnũ incendiũ. Sed quinta diei nocte nigredinẽ vrinæ, ex caloris innati extinctione, prodijsse. hanc suã consideratione ampullosis verbis extollit, quæ tamen consideratio inanis quidẽ est. Nã solet Hippocrates singulorũ dierum vrinas cõmemorare, vt, si quid varient in melius, aut deterius, aut perseuerent in malitia, cognoscamus. Iccirco quarta die vrinas, ait, fuisse melioris coloris, quinta autẽ varias, quæ nocte ad solitã ingredinẽ redierũt. Si verò ex vniuscuiusq; diei repetitionib. argumentũ variationis causarũ conficiendũ est, nullus est æger, in quo ista variatio non contingat. Præterea nõ est credibile, ex vna die in alterã, solo interdicto vnius noctis spatio, vnum, & eundem vrinarum colorem contrarias omnino habuisse causas.

Montanus reijcitur.

No-

Noctem molestam -- Iactationibus, doloribus, anxietudinibus nox fit molesta, molestior autem apparet propter somni priuationem: nam eo tempore dormire solemus, & tum quies, tum tenebrę ad somnum inuitant, quòd si eo tempore vigilia adsit, intollerabilis est. Aderat autem tum molestia, hoc est anxietas, tum vigilia: quia biliosus humor, & anxietudinem in ventriculo, & vigiliarum in cerebro, vellicando, & pungendo causa erat.

Omnino delirauit -- Quoniam (vt in fine narrationis addit) Spiritus toto morbo fuit rarus, & magnus, de quo ibi fusius agemus: nunc pro hypotesi habere oportet, hanc respirationem occupatæ mentis signũ esse. Itaq; hactenus obliuiosus erat, & tardè ad interrogata, diminutèq; respondebat, erant hæc futuræ phreneseos rudimenta. Sed vndenam id colligo? tum ex eo quòd semper respirationem raram, & magnam habuit, tum ex eo quòd nunc addit *omnino delirauit*. Considero illud *omnino*, quasi dicat prius mẽtis conceptus turbulenti erant, non tamen sermone exprimebantur. Iam nunc delirium omnino manifestum apparuit, nempe in sermonibus, & actionibus. Tres sunt delirantium gradus. primus quando æger errores mente concipit, quos tamen adhuc rationis fræno gubernat, secundus quando eos voce exprimit, tertio quando opere complet quicquid prius cogitauit. Hoc etiam sanis euenire dicimus. Prius quidam odio infectus vindictam mente concipit, deinde dicit velle se vindictam sumere, tandem recurrit ad arma. Itaque cum dicat *omnino*

nino delirauit insinuat, prius fuisse παρακόσειν, hoc est perturbatum, siue apprehēsum delirio, quod in prorrheticis ἀσαφῶδες, ideſt obſcurum appellatur: quia vix non ſolùm ab ignaris, ſed à medicis etiam cognoſcatur: à medicis, inquam, vulgaribus, qui ſolos phreneticos eſſe putant, quos exclamare, vel exhibere vident, vt medicus quidam, qui cum Galeno contendebat, aſſeuerans ægrum ſic inſanientem, neq; perniciosè habere, neq; phreneticum eſſe. Videndus eſt Galenus in citato prorrhetico, qui ægrum in delirio obſcuro conſtitutum eleganter deſcribit.

Gal. 1. prorrh. ſect. 1. com. 33.

Cur peius eſt deliriū in vigilia, quā in omno.

Cæterum delirare vigilantes maius malum eſt, quàm ſi dormientes: nam per ſomnum, præ mentis impotentia, facilis eſt lapſus in mentis alienationem, quod multis ſanorum eſt familiare, ſcilicet per ſomnum loqui. At vigilantibus, quando ratio eſt libera, ſi ea à recto deuiet itinere, longè maiorem facultatum rectricum ſignificat lapſum. Opponet tamen aliquis ex aphoriſmo *vbi ſomnus laborem facit mortale*, & ex alio *vbi ſomnus delirium ſedat bonum*. Si ergo ſomnus, qui eſt aptus labores, & præcipuè delirium ſedare, non ſedat, ſed excitat, videtur magnum eſſe malum, quo maius eſſe nequit, nempe mortale, & longè minus, ſi vigilans deliret. Aduertite in delirio duo eſse conſideranda, cauſam, & ſubiectum; cauſam appello vapores, inflammationem, ſaltem phlogoſim, ſpirituum turbolentiam. Subiectum autem, ſenſus internos. Quod attinet ad cauſam, ea poteſt per ſomnum mitigari, nempe coctione, humectatione, ſpirituum quiete, refectioneq; quòd ſi ſomnus

H. 2. aph. 1. 2. aph. 2.

nus hoc non efficiat, sed pro coctione, diffusionem faciat, pro humectatione, biliosorum vaporum augmentum, pro spirituum quiete, ac restauratione, eorundem agitationem, & dissolutionem, perniciosa res est, tum ratione signi, tum ratione causæ. Et tunc videbitis ægrotantes è somno expergefactos, magis quam prius deliros permanere. Quòd verò spectat ad subiectum, nempe ad sensus internos, quorum læsio delirium est, multò facilius in somno patiuntur, quoniam tunc, quodammodo ligati, non possũt causis resistere, attamen cum æger expergiscitur, si somnus fuit bonus, nulla est ex parte sensuum repugnantia, sed patiens statim resipiscit. Quoniam igitur Philiscus (vt ad rem nostram reuertamur.) non dormierit, & omnino delirauerit, signum est, delirium non fuisse ob sensuum impotentiam, sed ob vaporum multitudinem, si vero noctu dormiens delirasset, & vigilans resipisceret exiguum erat malum, ad solam sensuum impotentiam reducendum. Hinc est quòd somnia turbulenta, magis futuri delirij signa, quàm delirium, appellantur.

Quarto die-- Quia tertio grauiter ægrotauit, & quarto grauius, signum erat ægrotum in interitum velociter pergere. Præterea, quia exacerbatio quarti exacerbationi secundi respondebat, morbus per pares mouebatur, & in die pari (vt diximus) expectanda erat crisis, in die autem pari ex ijs, qui proximè futuri erant; neq; enim morbus adeo acutus in multos dies produci poterat. Erant vrinæ adhuc nigræ, quia causa ob quam tales fiebant, hoc est internum

incendium,& lienis inflammatio,permanebant.
Nox iſtius quarti reſpondere debuit nocti ſecundi, proinde fuiſse dicit tolerabiliorem. Non fuit tamen ita tolerabilis, vt nox ſecundæ diei: quippe morbus ingraueſcebat, fuit tamen tolerabilior,quam nox præterita.

Vrinæ melioris coloris – Cum adhuc dies quarta duraret, erat enim quartæ diei initium meridie, & durabat per viginti quatuor horas, nocturna quies, & melior vrinarum color poterãt medico imponere,vt futuram ſalutem prædiceret. Verum in mea *Syntaxi prædictionum medicarum* medicum admoneo, *vt tardus ſit in prædicendo:* nam melior vrinarum color non ſufficit, debet etiam apparere aliquod ſequeſtrationis ſignum,nempe aut nebula,aut appendiculum. Deinde color fuit melior, non vero ſimpliciter bonus. Tandem,licet ſimul cum colore fuiſsent aliqua coctionis rudimenta, coctio inter bona requiſita vnum habere debet,vt ſcilicet perſeueret. Quapropter non ſtatim prædicere oportet, ſed expectare donec ſigna ſint firma. Potuit autem vrina in illa nocte colorem mutare, quoniam atra bilis fuerat per vrinas eiecta, & alia denuò non dum ad eam quantitatem peruenerat, quæ poſset omnino nigro colore tingere, nec propterea exiſtimandum erat, cauſam nigredinis, hoc eſt incendium, fuiſse mitigatam, quod poſtea apparuit ex vrinarum mutationibus in diebus ſequentibus.

Quinto circa meridiem – Reuertebatur ſemper natura ad pugnam hora meridiana,in qua febris incæperat. Verùm natura ad pugnam erat coa-

cta,

cta, & impotens, coactam dignosco, quia ante coctionem euacuare tentauit, impotentem, quoniam initio statim destitit. Has incipientes, & non progredientes euacuationes adeò Galenus damnat, vt deteriora esse dicat ijs, quæ nullo pacto apparent, si vbi incæperint, cessent: contingit enim interdum, coquentem adhuc contristantia naturam nondum ad horum expulsionem excitari: in illis verò, quæ cæperunt quidem, sed protinus desierunt, apparet veluti excitatio quædam, conante natura excernere, quæ molesta sunt, atque ob imbecillitatem, quod proposuerat, perficere nequeunte. *Gal. 1. prorr. sect. 1. com. 1.*

Num ob solam debilitatem sanguinis stilla fit? Galenus, præter hanc causam, duas alias adducit, sanguinis scilicet crassitiem, & partium densitatem, vel quædam ex his, vel propter omnium concursum. Propterea existimat ab Hippocrate dictum, in acutis morbis, quæ in æstate, & autumno fit sanguinis stillatio, robur, multamque in venis inflammationem significare, per robur densitatem intelligit. Quoniam ergo æstate, & autumno benè fluentem sanguinem esse oportet, tum ob redundantiam flauæ bilis, tum ob ambientis eo tempore caliditatem, magnitudo quædam causæ indicatur, propter quam fluere inhibetur, hanc robur esse Hippocrates, hoc est densitatem, ait. *G. 4. acut. 67.*

Verùm mihi videntur febres ardentes, tam hyeme, quam æstate sanguinem supponere biliosum, & efficere tenuem, & vtroque tempore idem esse malum. Vtrum vero semper stilla sanguinis in morbis acutis prauum sit signum, in hi-

historia Metonis examinabimus. Sufficiat nunc scire in Philisco perniciosam fuisse, tum ob alias causas, tum quia sanguinis erat merus, seu impermixtus. Merum interpretatur Galenus atrum, seu nigrum: nam puri sanguinis excretio non est in lethali morbo visa vnquam. Sed quid oportet huius vocabuli significationem innouare, si eo Hippocrates, non solum in sanguine, sed in alijs etiam humoribus vtitur, meros appellans eos, qui suo sero priuantur? cum namq; vnicuique humori suus debeatur ichor, tunc merum humorem appellat, cum sine ichore est. Stilla itaque sanguinis meri, est, ac si dicatis, sanguinis sine suo sero. prauum autem est signum synceritas; quia fit ab incendio aquositatem consumente. Quòd si quis pro Galeno dixerit, sanguinem sine sero saturatum habere colorem, si autem sero diluatur, albidiorem, non repugnabo. Erat igitur stilla, hoc est euacuatio diminuta, seu duntaxat incipiens, significans, & molestiam, & debilitatem naturæ; erat sanguinis meri, hoc est, sine suo ichore, indicans vehementissimum incendium; erat quinta die quando, videlicet, morbus qui mouebatur per pares, debuerat quiescere potius, quam euacuationibus perturbari, quid non habebat hæc euacuatio, quòd mali ominis non esset.

Vrinæ variæ-- Possumus vrinas varias appellare eas, quæ versicolores sunt, possumus etiam varias dicere, hoc est, inconstantes, significareque magnos naturæ conatus, ita vt interdum vinceret, interdum vinceretur. Cœterum in spatio temporis adeo exiguo, non potuit hæc

va-

varietas considerari: nam post meridiem varias vrinas conspexit, quæ statim noctu ad solitam nigredinem redierunt. Iccirco magis placet varias appellare variegatas, seu versicolores. Comparantur fæcibus versicoloribus, quas Hippocrates dixit nigras esse diuturniores, sed valde lethales. *Hip. 2. progn. 23.*

Dicetis tamen. Si vrinæ versicolores veluti fæces, diuturnitatem significant, cur eas habuit Philiscus, qui breuiter, hoc est, sexta die est mortuus? scire expedit sententiam Hippocratis distinctiuè esse intelligendam, videlicet, vel significant diuturnitatem, vel mortem, diuturnitatem cum viribus validissimis: quippe ad varios humores expugnãdos, multo tempore est opus, & (vt inquit Galenus) qui cum multis pugnat inimicis, multum temporis consumat oportet; mortem verò cum infirmis viribus: hæ enim multorum simul infestantium hostium labores sustinere nequeunt.

Iterum interrogabitis, cur signum in vrina, diuersos humores attestabatur, cum tamen sola bilis prædominans ex alijs signis cognosceretur? Respondeo, bilem duntaxat multorum humorũ vices subire, tum propter eius eterogeneitatem, tum propter inæqualitatem caloris in eam agẽtis: quippe vna pars magis, quam alia aduritur, ideo ex pallida fit flaua, ex flaua rufa, ex rufa vitellina, deinde & porracea, & æruginosa.

Talis erat vrinæ color, contenta vero æneoremata, seu innatantia, siue appendicula (sic .n. appellantur, quæ in medio innatant, sicut nubes, aut nubeculæ, quæ in summa superficie apparent,

parent, hypoſtaſes, vel ſedimenta, quæ in fundo reſident) erant genituræ ſimilia: hoc autem contentum, quod genituram, ſeu ſperma refert dicitur γονώδης, eſt vero album, granuloſum, & nonnunquam etiam dicitur ὑαλοειδὴς hoc eſt vitreum. Conuulſiones per excretionem huiuſcemodi æneorematis ſanantur, vt autor coacarum ſcriptum reliquit. Et in Perintho, vt narratur 6. epidemion, criticè excernebatur: quoniam crudus humor, & vitreus, qui in morbis pituitoſis abundat, ſic euacuatur. In acutis autem, qualis Philiſci febris, quæ à pituita longè aberat, pernicioſiſſimum fuit ſignum: quippe, quando non fit à pituita, fit à partium ſolidarum colliquamento: humor enim tertia coctione confectus, qui ſolidas partes nutrit, albus eſt, craſsus, & ſubiecto cum ſemine idem.

6. epid. ſect. 2. tex. 37.

Erat etiam hoc æneorema rotundum, videlicet ex materia non fluida; quippe fluida figuram nullam ſeruant, & ab opifice calore, qui ſpiſsando, & cogendo rotunditatem efficit. Rotunditas enim, ex Galeno, ex materia fit viſcoſa, & ex efficiente calore. Materia iam nutritura, ac proinde conſiſtentiam habens à calore, à quo liquatur, cum non poſſit ſat bene liquari, in rotunditatem abit.

G. 6. epid. ſect. 3. com. 36.

Verum ſi rotunditas fit à calore cogente, cur ait Hippocrates æneorema fuiſſe diſperſum? Erat diſperſum, quo ad materiam, glomeratum, quo ad figuram: etenim glomerati, & diuulſi æneorematis materia eadem eſſe poteſt: quæ enim in hepate, liene, & renibus partim aſſantur, linquantur, partim fiunt diuulſę, & fruſtulatim

latim concisæ exhausto humore, à quo inter se continebantur, sed semper à calore in orbem aguntur. Erat denique innatans, nec subsidebat, quoniam à flatibus attollebatur.

Subdita glande -- Cum nullam hactenus deiectionis mentionem fecerit, nisi eius, quæ secunda die ab infuso clystere sequuta fuit, pro hypothesi tenendum est, aluum huic fuisse astrictam, quod in internis inflammationibus euenire solet, sugente humiditatem fæcum calore, vnde fæces induratæ, difficilem habent exitum. Iccircò aluum mouere voluit, nec ausus fuit, alio vti auxilio, quàm glande suppositoria; quæcumque fuerit siue lenis, siue acrior, parum refert. Vsus fuit eo consilio, quod nobis scriptum reliquit, nempe si virtus valida fuerit clystere, vtendum esse, si adsit imbecillitas glande. Attamen nihil hac via est consequutus: quippe intestina pauca quædam, & flatuosa reddiderunt. Pauca, quia tam leui instrumento natura debilis non potuit adiuuari, & fæcum renitentia non potuit superari; flatuosa, quoniam calor naturalis diminutus, & præter naturalis auctus, in materia adhuc cruda, flatus excitant: neque vero ita bilis abundabat, quin aliquid crudorum excrementorum, saltem in prima regione, non aceruaretur. Obiter hic animaduertite, ægrum quinta hac die ad desperationis terminum fuisse deductum: siquidem exigua remedia non proficiebant, magna non tolerabantur.

H. 1. *acut.text.* 45.

Noctem habuit laboriosam -- Quintæ huius diei nox, nocti tertiæ diei respondere debuerat, & in hac nocte par erat, vt morbus inducias præ-

præberet, & æger aliquantulum quiesceret. Verumtamen adeo increuerat ægritudo, vt labor labori videretur adiungi, & nox, quæ minus praua esse debuerat, fuit reliquis antecedentibus deterior, vt ventura dies, hoc est, sexta, quintam hanc prauissimam in prauitate superans, nihil aliud attulerit nisi mortem. Dixit itaque quintam fuisse laboriosam, quasi hoc generico vocabulo omnes labores compræhendantur. Iccirco *parui somni*, quoniam dormitare incipiens, à violentia symptomatum irrequietus excitabatur. *sermones*, nempe continuæ querimoniæ, verùm non constantes, propterea ad sermones addit *deliramenta*. Tandem, quod extremum fuit malum, extremitates frigidæ, quæ propter virtutis inopiam, non recalescebant: non enim erat expulsio, qua calor rursus ad partes refrigeratas mitteretur. Vrinæ solitam nigredinem receperant.

Dormiuit parum ad diem, voce destitutus -- Hic quadrat aphorismus *vbi somnus laborem facit, lethale*. (H. 2. aphor. 1.) Æger, ex nocturno labore defatigatus, matutino tempore somnum suscepit, somnus, quantumuis breuissimus, aliquantulum debuerat labores sedare, tantum abfuit, vt sedaret, quin potius auxit: siquidem ex somno expergefactus, mansit aphoniacus, non quia ex loquacitate in taciturnitatem incidit; nam voce destitutus aliquid est maius, quam ob mutescentia. Si vero huius aphonię causam inquiratis, nullam inuenietis in musculis respiratorijs; neque enim huius affectus hactenus mentio est facta. Sed potest ne sine instrumentorum vocis vitio vox de-

deperdi? Poteſt, nimirum, ſi vel cerebrum ſit affectum, vt contingit in eiuſdem ſphacelo, aut percuſſione, vel quia membra reſpirationi inſeruientia, ob debilitatem omnimodam, non poſſunt moueri motione, quæ aerem formandæ voci neceſſarium, atrahat. Solent moribundi exiguam vocem emittere, quia iam paucum aerem atrahunt. Ideo centurio cognouit in Chriſto Domino diuinitatem, quia clamans voce magna expirauit. Philiſcus erat iam adeo morti proximus, vt paucæ illi ſupereſſent vitæ horæ: quippe hoc fuit mane, ille autem meridie obijt.

Aderat ante mortem frigidus ſudor, & liuor partium extremarum. Cæterum cum in fine hiſtoriæ apponat Hippocrates, illum per totum morbum frigidum ſudorem habuiſſe, cur nunc, iuxta mortem, peculiarem ſudoris frigidi mentionem facit? Videlicet, quia, propter mortem, erat extremè frigidus, quod atteſtatur extremitatum liuor, quippe liuor morticinium quoddam eſt, & penitus extincti caloris ſignum.

Circa meridiem ſexta die mortuus eſt -- Inuaſionis febrilis hora meridiana erat, æger tamen in extremo languore conſtitutus, inuaſionis impetum non potuit tolerare, ſed victus ceſſit. Huic quatuor notatu digna toto morbo fuerunt, quæ in fine recenſet autor. Primum ſpiritus, veluti reuocanti, rarus, & magnus; ſecundum ſplen eleuatus orbiculari gibboſitate; tertium ſudores frigidi perpetuò; quartum exacerbationes diebus paribus. Retulit quæ ſingulis diebus contingebant, nunc in fine addit quæ fuerunt perpetua.

Re-

Reſpiratio magna quidem fuit, quoniam rara, rara autem, quoniam æger mente erat turbatus. Dixi magnam, quoniam erat rara, quippe Galenus actiones iſtorum, quemadmodum per multum temporis fieri, ait, ſic etiam & magnas. Obliuiſcuntur v. g. mingere, aut bibere, aut reſpirare, poſtea vna vice vltra menſuram mingunt, aut bibunt, aut reſpirant: quod enim ſæpè debito tempore facere oportebat, id ipſum aceruatim, vrgente neceſſitate, explere coguntur, pręſertim vbi neceſſarium id ſit ad vitã. Dixi præterea raram fuiſse, quia mens laborabat, & hoc quidem merito: nam vbi deeſt ratio, menſura tum agendi, tum quieſcendi deperditur, raritas autem fit propter maiores quietes, quàm oportet. Qui igitur mente vacillant, animum ſimulachris occupatum habentes, actiones animales negligunt. Naturales quidem facultates (vt benè Galenus ibidem notauit) ſemper neceſſarijs ſibi actionibus incumbunt, nunquam torpent, aut negligentes ſunt: quæ verò è voluntatis libertate procedunt, vbi facultas in quibuſdam fuerit occupata, alias contemnit. Sic celeriter ambulantes, ſi cogitatione aliqua irretimur, multum à priore concitato gradu remittimus, donec poſtea recordantes, velociùs iterum viam ſuſcipimus. Id quod ſanis, ſed mente occupàtis contingit, contingere ſimiliter ſolet, ſi mens ex morbo laboret, adeo vt ad vrinam reddendam, aut aluum deijciendam, non niſi admoniti accedant. Propterea Galenus, Philiſcum habuiſſe, ait, ſpritum magnum, & rarum, veluti reuocato, hoc eſt veluti

G. 1. de diffic. reſpir. c. 2.

luti admonito ad respirandum, quod idem est ac si diceret, fuisse magnum, & rarum ex magnis interuallis. Alij reuocationem intelligunt inæqualitatem respirationis, cum videlicet spiritus intus reuocatur; vt in plorantibus pueris conspicimus, quibus in medijs lachrymis, & quærelis, ingeminat respiratio. Fit hoc in ægrotis propter imbecillitatem, non aliter ac senibus ambulantibus contingit, qui præ debilitate cespitant.

Alterum, quod Hippocrates notauit Philiscum per totum morbum habuisse, est tumor in liene orbiculari gibbositate eleuatus. Erat lien tumidus, si enim fuissent tumidi duntaxat musculi, tumor magis in longitudinem, quam in globulum fuisset deductus; erat magnus; quippe oculis, aut saltem tactu percipiebatur, quod non cuilibet tumori, sed solum magno conuenit. Erat insuper inflammatio: nam cum liene tumido, & indurato diuturnus fuit morbus, non autem acutus, vt hic fuit.

Interrogabitis, an febris fuerit accidens tumoris, vti febris ex bubone. Respondet Vallesius, non fuisse accidens: quoniam in excrementis aderant putredinis signa, quasi verò febres, quæ symptomata appellantur, omnes sint ephemeræ, at meminisse debuerat ab Hippocrate dictum *ex bubone febres omnes orta malæ, præter ephemeras*. Profectò cum per totum morbum, hoc est, à principio morbi lienis tumor visus fuerit, dicendum est, hanc febrem in eo sensu dici accidens, in quo Veteres appellabant febrē pleurticam eam, quæ cum pleiuritide fit, peripneumoniacam, quæ cum peripneumonia, hepa-

ticam, quæ cum hepatis inflammatione, phræneticam, quæ cum phrenitide, diceturque ista splenitica, quia erat cum inflammatione, splenis. Hæ enim febres licet non sint verè symptomata, vt veteres arbitratos fuisse suspicor, quos Galenus reprehendit, nihilominus symptomatis vicem gerunt, quatenus alterius morbi, velut vmbra quædam, sunt, & hoc non tollit quominus veri morbi sint, hoc est affectus præter naturam lædentes sensibiliter, per se operationes. Dixit optimè Dinus, febrem semper esse morbum, sed respectu cogitationis nostræ, vt ad operationem dirigamur, symptoma dici posse: nam dum scimus, febrem esse symptoma, scimus, non omninò ad illam dirigendam esse cogitationem, sed simul ad morbum, ex quo pendet. Sic in Philisco, sanguis quidem si detraheretur ex brachio, debebat extrahi ex brachio sinistro, respectu habito ad inflammationem sinistri lateris. Si febris potum frigidæ expostularet, non erat exhibenda frigida propter internam inflammationem, & alia similia.

Gal. de diff. mor. hor. c. 5.

Tertium huic morbo perpetuum fuit sudor frigidus, signum lethale, dicente Hippocrate *frigidi sudores cum acuta quidem febre mortem*, sed cur febre acuta, subinde calidissima detentum corpus frigidum sudat? An quia sudor frigidus frigiditatis externæ est comes, densatur vapor iuxta cutem, cum autem cutis sit frigida, sudorem ibi detentum frigidum esse oportet. Si igitur externa frigebant, diceretur hæc febris lipyria, in qua externa frigent interiora vruntur.

Verùm quoniam Hippocrates non dicit toto

morbo fuiſſe extrema frigida, dicit tamen toto morbo fuiſſe ſudorem frigidum, alia quærenda eſt ratio, & confugiendum ad caloris naturalis extinctionem: quippe ob defectum naturalis caloris vapores in aquam concreſcentes, non habent à quo incaleſcant, propterea remanent frigidi. Addite ex caloris febrilis præſentia fieri antiperiſtaſin, quo pacto in æſtate aquæ ſunt frigidiores, quam hyeme. Erat hæc febris helodes, ſeu typhodes, ſic febres, quas continuus comitatur ſudor, Græci appellant.

Quartum, quod annotauit, eſt exacerbationes fuiſse diebus paribus, quod pollicebatur iudicationem die pari futuram, cumque ex morbi violentia, iudicatio debuit præſto fieri, non alia inter dies pares potuit eſſe, niſi aut quarta, aut ſexta, aut octaua, quartam euaſit, quia morbus aliquantulum quieuit: tertia enim die viſus fuit à febre liber, ad octauam peruenire non potuit, reliquum erat vt ſexta moreretur. Et ita contigit.



ÆGROTVS SECVNDVS.



ILENVS habitabat in Platamone, prope filios Eualcidis. Hunc ex lassitudinibus, & potationibus, ac exercitijs intempestiuis febris corripuit. Cœpit autem ægrotare ex lumbis, & caput grauitas tenebat, & colli distentio erat. Ab aluo, prima die, biliosa, mera, spumosa, abunde colorata, multa prodierunt. Vrinæ nigræ nigram subsidentiam habentes: siticulosus, lingua resiccata, nocte nihil dormiuit. Secunda die febris acuta, secessus plures, tenuiores, spumosi. Vrinæ nigræ, nox molesta, parum delirauit. Tertia omnia exacerbata sunt, præcordij distentio vtrinque oblonga ad vmbellicum submollis. secessus tenues, subnigri. vrinæ turbatæ subnigræ. Nocte nihil dormiuit, sermones multi, risus, cantus, continere se non potuit. Quarta per eadem. Quinta secessus biliosi meri, læues, pingues. Vrinæ tenues, pellucidæ, parum resipiscebat. Sexta circa caput parum sudauit. Extremitates frigidæ, liuidæ. iactatio multa: ab aluo nihil prodijt. Vrinæ suppressæ sunt, febris acuta septima die voce destitutus est. Extremitates non amplius recalescebant: nihil minxit. Octaua sudauit frigidum per totum sudorem: papulæ cum sudore, rubræ, rotundæ, paruæ, velut vari permanebant, non absedebant. Ab aluo verò cum parua irritatione, stercora tenuia velut inconcocta, multa prodibant cum dolore. Vrinam reddebat cum dolore mordacem. Extremitates parum recalescebant. Somni tenues, soporosi. Vox intercepta. vrinæ tenues, pel-

pellucidæ. Nona per eadem. Decima potum non suscipiebat. Soporosus erat, somni autem tenues. Ab aluo similia. Minxit aceruatim subcrassum depositum subsidens: subsidentia crassæ farinæ similis, alba. Extremitates rursus frigidæ. Vndecima mortus est. Ab initio huic, & ad finem vsque spiritus magnus rarus: præcordij palpitatio assidua. Aetas erat circa annos viginti.

Non est iste Silenus cuius meminit in vniuersali constitutione: nam ille, veluti Philiscus, stillam sanguinis è naribus habuit, & sexta die obijt, in hoc, nec stillæ sanguinis fit mentio, nec mors nisi vndecima accidit, propterea alius quid fuit: nomen enim Sileni Græcis familiarissimum, frequentissimum erat. Multa huic acciderunt, quæ etiam Philisco, aliqua tamen diuersa, vt lumborum dolor, & capitis grauitas, alui fluxus, præcordij distentio ad vmbilicum sub mollis, papulæ rubræ, inclinatio ad somnum, exacerbationes diebus imparibus, & alia.

Narrat prius causas procatarcticas, hoc est, antecedentes externas manifestas, à quibus ęgrotauit, eę fuerunt lassitudines, potationes, exercitia intempestiua: quamuis autem causæ istæ nihil, quod curationi vsui sit, edoceant, teste Galeno, nihilominus ad cognitionem plurimùm facere idemmet scriptum reliquit in libro localium, propterea eas considerari iubet, passim, ab Hippocrate edoctus. Fuerunt autem causæ primitiuæ, quæ Silenum in febrem incidere fecerunt, in primis *lassitudines*, aliqui vertunt *labores*, causam scilicet pro effectu accipientes: quippe labor causa est defatigationis, nisi defatiga-

G. 4. meth. 3.

G. 2. de cõp. med. sec. loc. cap. 1.

tigatio sit spontanea. At ista Sileni non videtur fuisse spontanea: tum quia Hippocrates non simpliciter dixisset lassitudines, sed cum addito, vt solet, spontaneas: tum quia hæ Sileni lassitudines recensentur inter causas externas, lassitudines autem spontaneæ externis causis opponuntur: quippe idem est dicere lassitudinem spontaneam, ac si dicamus lassitudinem, quæ non fit à causa externa, sed interna.

Fuerunt præterea *potationes*, scilicet vini. Dubitat Mercurialis quomodo potuerit vinum febrem, affectum videlicet calidum excitare; cum tamen vinum ex sententia Galeni frigidorum affectuum sit causa: Respondet sibimet, potationes non fuisse solas, sed simul cum lassitudinibus, & exercitationibus. Verum quoniam hæc responsio non videbatur satisfacere, aliam adfugit, nempe, vinum moderatum calorem naturalem fouere, immoderatum morbos excitare calidos, immoderatissimum frigidos, vt pote quod calorem naturalem extinguit. Verum ista trimembris diuisio nullibi apud Galenum reperitur, qui vinum moderatum comparat oleo flammam fouenti, vinum immoderatum oleo superfluo flammam suffocanti. Deinde vinum immoderatum, quod excitat morbos calidos, vt calorem præter naturalem excitat, sic minuit naturalem, si vero ad caloris naturalis extinctionem procedatis, ad interitum deuenietis: neque enim dicimus fieri catarrhos & alios morbos frigidos propter caloris naturalis exstinctionem, sed propter eiusdem diminutionem. Vallesius ex potationibus cruditates, ex

G. 3. de tēp. c. 2. l. de caus. morb. c. 3.

labo-

laboribus, & exercitijs biliosos humores excitatos, existimat fuisse causam, cur Silenus morbo composito laborauit: erant enim alia symptomata bilem, alia pituitam attestantia. bilem, excrementa biliosa, quæ prima statim die prodierunt, pituitam, sudores frigidi, & somnolentia. Confirmat etiam hanc sententiam vniuersalis constitutio: quippe ea propter temporis inconstantiam, & biliosos, & pituitosos affectus grassatos fuisse. Hippocrates narrauit.

Mihi quidem videtur ex vini potu posse corpus prætermodum incalescere, & febrem excitare, sic Galenus inter causas febris ebrietatem reponit. Nam potus vini, velut etiam aliæ causę calefacientes, possunt facilè febrem ephemeram excitare, quæ in corpore prauis humoribus referto, degenerat in putridam. vt Galenus etiam fatetur. Cæterum ex ebrietate morbos frigidos ortum habere dicimus, nempe ex ebrietate assidua: quoniam potandi consuetudo, quemadmodum etiam lurconandi, calorem naturalem, vt congeries lignorum ignem, opprimit. Et quis dubitat, homines gulæ deditos in hydropem tractu temporis incidere? quamuis autem, & hydrops ex morbis acutis fiat, teste Hippocrate in prognosticis, & catarrhi ex intemperie cerebri calida, & alij multi morbi frigidi ex calore, cum hoc fiat per accidens, non tollit, vt calor per se calidos efficiat morbos. Ex vino itaq; calido, calidus fit morbus per se, ex eiusdem vini per assuefactionem potatione, morbi frigidi per accidens. Potuit Silenus febre ardente corripi ex immoderato vini potu, in vna cęna possunt &

G. 1. dif. fer. feb. c. 2.

G. 8. meth. c. 7.

Hip. 2. progn. 1.

potatores, longo potandi vsu, in epilepsias, paralyses, & reliquos morbos frigidos, à Galeno commemoratos, labi, possunt & ad apoplexiam disponi, vnde aphoniacum ebrium febre superueniente iuuari, dixit Hippocrates: quia scilicet à materia frigida, genita ob suffocationem caloris, aphonia, quam etiam apoplexiam dicere possumus, ortum habet. Itaque si causas, quæ per accidens agunt, consideremus, possunt etiam è contrario morbi calidi fieri à causa frigida e. g. quando humor crassus pituitosus, obserrans meatus, & caloris ventilationem impediens inflammationes internas v. g. pleuritides excitat. ideo in hyeme Hippocrates pleuritides, peripneumoniasque fieri dixit, non alia de causa nisi ob meatuum constipationem.

H. 5. aph. 5.

H. 3. aph. 23.

Tertia causa fuerunt intempestiuæ exercitationes, profectò idem de exercitio, quod de vino solet dici, possumus affirmare, quid enim exercitio in tempore, & mẽsura facto salubrius? quid rursus, si intempestiuè fiat nocentius? sanitatis studium, inquit diuinus Hippocrates, non satiari cibis, & impigrum esse ad labores, labores, inquam, tempestiuè factos (laboris nomine exercitium intelligite) quos idem, quo tempore conueniant, demonstrat, inquiens, *labores cibos præcedant*, & rursus *labor, cibus, somnus, venus omnia mediocria*, innuens scilicet, quo ordine his vti oporteat, & laborem, siue exercitationem ante cibum conuenire; quod si præposterè fiat, hoc est, à cibo, intempestiuè factum dicetur. Dicitur etiam exercitium intem-

H. 6. epid. sect. 4. text. 22.

pestiuum ratione temporis, quo durare debet: neque omnibus vna, & eadem conuenit norma. Calidis omninò exercitium interdicit Hippocrates. Senib. non quidem vehemens exercitatio, sed nec penitus quies conuenit, vt Galenus vult. Præterea alia hyemis, alia estatis est exercitatio. Silenus nec tempus, nec modum in exercitio obseruans calorem præter naturam concepit, & subinde febrem. Vnaquæque ex his potuit febrem excitare, omnes simul concurrentes, longè melius.

H. 6. epid. sec. 4. te 15. G. 5. sanit. tuend. c. 3.

Potuit ne ex causis istis externis febris primò esse ephimera, quæ postea ob corporis apparatum, in putridam degenerauit? Mercurialis negat: quoniam Hippocrates dixit *ignis corripuit*, & per ignem non nisi acuta febris intelligitur. Mihi aliter videtur: nam febris ephemera, licet non sit periculosa, nihilominus ob spirituum, in quibus accenditur, tenuitatem ingentem secum habet flammam, non tamen valde mordacem, nihil autem prohibet hanc intra paucas horas abire in putridam, nec in hoc est immorandum, vtpote quod nec ad præsagiendum, nec ad curandum quicquam facit.

Sicut Erasin. accidit infra ægrot. 8.

Corripuit eum ignis, hoc est, ardentissima febris non πυρέτος, sed πῦρ quam comitabantur lumborum dolor, capitis grauitas, colli tensio, & diarrhæa biliosa. Erat quidem affectus phlegmonosus, nempe ex plenitudine, & cacochymia compositus. Plenitudo indicabatur dolore lumborum, colli tensione, capitis grauitate: quippe vena caua ascendens, & per lumbos, & ceruicem ad caput, ceruicalibus, surculis, sangui-

gui-

guinem transmittens, adeò plena erat, vt dolores in his partibus, grauitatemq; efficeret. Cacochymia alui fluxu bisioso' significatur: erat namque accensi, subinde praui humoris index. Vt ex conditionibus, quas Hippocrates narrat, fit manifestum.

Ab aluo prima die – In primis, quod prima die hæc deiectio incæperit, praua censenda est: nihil enim tunc excernitur naturæ ratione, sed sunt omnia hæc casus præternaturam earum, quæ in corpore sunt dispositionum, vt Galenus ait. Deinde quia erat biliosa: siquidem bilis ab excalfacto sanguine fit, vnde biliosi excrementi copia, copiam excedentis caloris demonstrabat. Tertio quia mera, quippe (vt Galenus in porrheticis ait) non solum vomitiones syncerę (quas Hippocrates ibi, & in prognosticis damnat; malæ sunt, verùm quoque & deiectiones, & sputa, & vrinæ, & quiduis aliud. Nec vos deterreat idem, qui in commento historiæ, qui in Dealcis horto iacebat inquit *proprium vbi colorem quisq; humor, & formam retineat synceram, ibi eum dicimus merum edi*, non inquam vos deterreat, nam syncerum pluribus dicitur modis.

G.4.aph. 22.

G.2.porrh.23.

G.3.ep.

Erant præterea, quæ Silenus deijciebat *spumosa*, quæ ebullitionem significabāt: quamuis enim Galenus spumam, tum propter frigiditatem, tum propter caliditatem fieri dicat, cuius rei signum affert tum ventos in aquis spumam concitantes, tum efferuescentem eam, quæ in lebete est caliditatem, nihilominus frigiditas spumam non concitat: nam venti, non quia frigidi sunt, sed quia maris aquam agitant, eam spumescere fa-

Gal. 1. prorrh. com. 2.

faciunt: Vnde melius idem, aut agitationem humidi propter ſpiritum flatuo ſum contentum, aut ebullitionem à calore factam, ſpumæ cauſam ſtatuit. Vt autem omnes cauſæ ad vnam reducantur, (quod quidem, quoties fieri poteſt, ſemper ex arte eſt) ſiue ſit agitatio in aqueo, & aereo, vt in mari furioſis ventis agitato, & in alliſione vndarum ad ſcopulos, ſiue ſit ebullitio facta à calore, vt in lebete aqua pleno, & in ligno viridi cum comburitur, proxima cauſa eſt attenuatio partium humidi aquoſi, quæ dum in vapores conuerſa egreſſum per craſſiorem ſubſtantiam quærit, detinetur à ſubſtantia illa craſſiore, ſuam integritatem retinere conante, & detenta frangitur in partes minimas. quod ſi ſubſtantia illa ſit facile cedens, vt eſt acqua, facile exitum præbet, & cito ſpuma deſinit. Si ſit viſcoſa, & difficilius cedat, diutius vapores remoratur, & propterea ſpuma diutius durat. Itaq; biliosa materia in corpore febriente aliquas partes attenuat, quæ exitum parant, & detinentur, ita ebulliunt, & ſpumeſcunt, & merito ſpuma dicitur ignei caloris ſoboles.

G.2.prog. 20. & 7. aph.30.& 2. aph. 43.

Hinc intelligetis ſententiam quãdam Hippocratis, ſiue autoris prorrheticon quicunque ille fuit *deiectiones ſpumoſæ, ſynceræque deſinentes morbum exacerbant*, dixit *deſinentes*, hoc eſt, in morbi progreſſu, ſeu tractu temporis. dixit *morbum exacerbant*, hoc eſt, morbi exacerbationem ſignificant. quod in hunc modum explico. Maiores bullæ in principio excitantur, quia tunc maior adeſt copia vaporum exitum ſibi parãtium, deinde tractu temporis, deficientibus vaporibus, minui-

1. prorr. ſect. 2. tex.15.

minuitur spuma. Si igitur tractu temporis, cum spuma debuit minui, tunc denuo apparet, signũ est exacerbationis, seu potius nouæ ebullitionis. Itaq; spumosa deiectio semper est malum signũ, quia igneum calorem ebullitionis autorem significat, longè deterior in fine, quia tunc cessare debuerat ebullitio, & tãtum abest, vt cesset, quin potius denuò apparet. In Sileno fuit in principio, & incendium magnum significauit.

Erant præterea *abundè colorata* signum adustionis, sed cum dixisset syncera, visus fuit dixisse abundè colorata, neque erat cur hoc adiungeret. Verum addidit, abundè colorata, vt declaret, quomodo syncera essent: nam si fuissent biliosa syncera primo modo, hoc est ex bile, nullo altero humore permixta, potuissent esse flaua, & suo sero diluta, cum ergo addat bene colorata, indicat, se loquutum de synceritate ob exhaustum ichorem.

Erant etiam multa, quæ multitudinem materiæ, magnitudinemq; ardoris materiam accumulantis significabant. Nonne erat bonum, multas esse: si quidem euacuationes diminutæ damnatur? Multitudo in euacuationibus symptomaticis magis afferre potest difficilem tolerantiã, quam conferentiam, neque enim hæc est ex his, quæ ab incendio liberant. Hoc eleganter scripsit Galenus in hunc modum, *in febribus admodum acutis, nihil mirum si pura bilis in corpore producitur, siquidem, & adeps, & caro tenera, ac paulo ante concreta, sub huiusmodi febrib. tabescit, & sanguis aduritur, concurrere autem hæc ad aluum, & intestina, cum tabent proprium est, vbi tantum neruosæ partes labo-*

G. lib. 2. de artic. co. 23.

laborant cum ipsis enim vitiatur, læditurque os ventriculi, quod maximè neruosum est, &c.

Biliosa porrò excrementa bene colorata, & spumosa, siue excernantur, siue retineantur, pessima sunt. Retenta acerbissimos gignunt dolores, incendium fouent, anxietudines excitant, à quibus, neq; excretione liberantur, ac prætere a exeuntia partes, per quas transeunt, exulcerant: crebram exsurgendi necessitatem iniungunt, vnde somni interruptio, defatigatio, virium languor. Quod si flaua bilis æstu fluctuet in ventriculi tunicis, nec exitum habeat, tunc nausea, & anxietudo crescit, vehemens illius partis æstus molestat, fitque cardiogmos, & cardialgia, & aliquando etiam syncope.

Tandem, quod vltimo loco circa hanc biliosam diarrhæam aduertendum se offert, est, eam cæpisse præcedentibus lumborum doloribus. Lumbos appellant medici interstitium, quod est inter os sacrum, & dorsum quinque vertebris comprehensum, cui multæ adhærent partes, quarum aliæ continent, vt musculi spinæ, & spina ipsa, aliæ continentur, vt nerui, renes, vena caua, intestina, mesenterium. Cum igitur intestina inter lumborum partes comprehendantur, facilè fuit humorem, qui in lumbis detentus, dolores excitabat, per intestina exitum suscepisse, & hoc prauum est ex prorrhetico, *In biliosis, syncerisque deiectionibus spumosa efflorescentia mala, tum aliàs, tum ei, qui lumbis ante doluerit, atque eiusmodi deiectiones intestina permearint.* 1. *prorr.* Et hoc quidem merito est dictum: siquidem bilis sua mordacitate, & acrimonia efficit, vt

ad inteſtina è lumbis permearit.

Verùm dicet aliquis,ſi ſpumoſa erat deiectio, cur erat à lumbis, non autem à capite? Etenim

H.7. aph. 30. Hippocratis ſententia hæc eſt, *quibus in alui profluuijs excrementa ſpumoſa ſunt,his ex capite defluit.* Aduertere oportet,Hippocratem in aphoriſmo loqui de deiectione ſpumoſa pituitoſa, & hanc à capite fluxam eſſe credidit.Deinde hanc ſententiam vniuerſaliter acceptam non recipi à Galeno: ſiquidem, & à vaſis in ventriculum exonerantur, & ab ipſo ventriculo poſſunt ſpumoſa educi.Ego quidem mihi,perſuadeo,in quacunq; corporis parte poſſe feruentiſſimam bilem ebullitione ſpumas concitare,nec Hippocratem aliter ſentire,ſed ſolum voluit pituitoſos fluxus, ſi ſpumoſi ſint,à capite deſcendere:quippe in pituita non fit ebullitio ab igneo calore, vt in bile, ſed fit à flatu, qui agitatione concitatur, agitatio autem contingit in longo itinere à capite ad inteſtina.

Exiſtimabit tamen aliquis, pituitoſas etiam deiectiones in acutis febribus fieri ſpumoſas, ex ſententia autoris prorrheticon, quæ ſic habet.

1. porr. ſect. 2. tex.18. *In acutis bilioſis, albicantes, ſpumoſæ, & picrocholæ deiectiones malæ*, quibus verbis videtur inſinuari albicantes deiectiones, hoc eſt pituitoſas, fieri ſpumoſas in acutis febribus, quod non fieret, niſi pituita concepto ardore ebulliret. Videtur igitur, etiam pituitoſum excrementum, ebullitione facta à calore, ſpumeſcere. Verum non ita eſt: nam calor, qui ſpumas ebullitione concitat,ſi pituitam arriperet, eam omnino in alium hnmorem permutaret.Prædicta autem

tem

tem sententia Galeno videtur suspecta, aut saltem correctione digna: quippe si albicans est materia, quomodo simul picrochola, hoc est biliosa? Putat ergo, vel legendum adiecta negatione *non picrochola*, vel omittenda dictione *picrochola*, vel intelligendum vno tempore *albicantia* alio *picrochola*, vel si tempore vno scerni vtraque quis asserere voluerit, albicantia quidem tum constantium, tum duorum excrementorum colorem indicabunt. picrochola verò ea, quæ circa ipsa sunt, bilem substantia tenuem habere: consueuerunt autem tales excretiones περιχρόυς, idest circiter coloratas appellare.

Atque hæc de diagnosi, & prognosi diarhææ, quæ simul cum febre Silenum inoasit, quam ego, non fuisse accidens consequens ad febrem, neq; febrem fuisse istius diarrheæ accidẽs, sed vtrumque ab vno tertio existimo. Nam quoniam, ob præteritæ vitæ errores, multam biiem coaceruauit, huius pars quædam intra venas ebulliens, ardentem, hoc est tertianam continuam excitauit, pars altera, ad intestina transfusa, ventris fluxum effecit. Miror tamen, non transijsse diarrhæam hanc in dysenteriam, mordicante, & vlcerante intestina bile præ nimia acrimonia.

Vrinæ nigræ nigram subdentiam habentes -- Omnia hæc: nempe vrinę, & sedimenti nigredo, sitis, linguæ ariditas, & peruigilium, statim in principio signa erant magni incendij in humore biliioso, prius, ob vitæ errores accumulato: sitis & & peruigilium, & siccitas à caliditate sunt: sitis exhausto humore in ore ventriculi, quod malum

lin-

linguæ cõtinuatur, quia eadẽ eſt tunica, quæ linguam, & quæ ventriculum veſtit; nempe ventriculum interius, exterius vero linguam, peruigilium, quoniam ex humore aduſto vapores ad caput eleuati, mordacitatis participes erant.

Secunda die febris acuta -- Non quòd prima die non fuerit acuta, ſed quòd ſecũda apparuit acutior. Multoties Hippocrates in prognoſticis ait *in morbis acutis*, ſed cur ita, ſi in prognoſticis ſolum de morbis acutis agit? nempe, quando addit *in acutis*, intelligit *in acutioribus*. Perſeuerauit hac ſecunda die vrinæ nigredo, creuit alui fluxus, cuius materia facta fuit tenuior, apparuit de nouo principium delirij. Seceſſus fuerunt plures, & tenuiores. poſſumus dicere fuiſſe plures, quia tenuiores: erant tenuiores, concurrentibus è venoſo genere in ventrem, & inteſtina, fuſis, liquatiſque humoribus, & ideo plures erant, plures, inquam, tum quantitate, tum numero, quantitas confluxu liquatæ materiæ augebatur, numerus, ob frequentiam deijciendi, frequentia, ob materiæ acrimoniam, acrimonia à calore liquante, vt Hippocrates voluit. Si quæratis, cur materia tenuis non exibat potius per vrinam, cum tamen Galenus in colliquationibus, id quod tenue eſt, à renibus trahi, & per vrinam excerni, dixerit? An quia seceſſus iſti tenuiores quidem erant, quàm reliqui præcedentes, non tamen adhuc adeo liquidi, vt à renibus traherentur? An quia natura alui fluxu aſſueta, & valde perturbata, non potuit aliam viam quærere, quam ſi ſuſcepiſſet, optimum foret, multis namque ex tempeſtate contigit ſana-

Hip. de vict. acut. tex. 112.
Gal. 3. sympt. cauſ. c. 2.

ſanari à dyſenterijs,ob ſuperuenientem ſtranguriosum vrinæ confluxum, quod Hippocrates narrauit.

Nox fuit moleſta, inſomnis, cum aliquo delirio. Peruigilium, & delirium bilioſi humoris ad caput raptum ſignificabat, ſimul autem deiectiones augeri,naturam valde moleſtari, ſignum erat: quippe ſurſum,& deorſum duobus contrarijs motibus agitabatur.

Tertia omnia exacerbata ſunt-- Reſpondebant per impares exacerbationes,& hoc,vt diximus, melius erat,quàm per pares. cæterum,vnum tamen exiguum bonum inter multa magna mala, quid proficeret? In hac exacerbatione nouum quidpiam apparuit, præcordij diſtentio,vtrinq; oblonga ad vmbilicum ſub mollis, hoc eſt, ſub vacua,erat tenſio in præcordio,ſcilicet in hypochondrio, ſine tumore, quia inflammationem ſeptum tranſuerſum patiebatur, inde per continuitatem ſurſum trahebatur hypochondrium. Mercurialis inflammationem fuiſſe negat, quia non dolebat, potuit tamen dolor, hoc eſt, doloris cauſa, adeſſe, & æger dolorem nôn ſentire, quia mente ægrotabat; erat quippe delirus. Sed inſtabitis, dolori ſepti tranſuerſi reſpirationem frequentem deberi, ſed iſte ægrotus, (vt in fine hiſtoriæ additur) toto morbi decurſu reſpirationem magnam, & raram habuit. Habuit quidem: quia præualebat delirium. Iam in Philiſco dixi, in dolore cum delirio, ſi dolor præualet, reſpirationem eſſe crebram, ſi delirium, raram.

Adiungit Mercurialis,riſum fuiſſe cum cantu,

& hilaritate,quare pertinebat ad animum, neq; potuisse fieri ex sola titillatione septi transuersi: neque enim in alijs febribus ardentibus, in quibus datur idem ardor, contingit idem risus. Sed debuerat animaduertere, non in omni febre ardente adesse septi transuersi inflammationem, aderat in hac,ac proinde tumor præternaturam habens secum aliquantulam continui solutionem,ad quam sequebatur risus, vt nos docet historia narrata à Galeno militis, qui vulnus accipit penetrans vsque ad septum transuersum. Et quamuis militis risus fuit tumultuosus, Sileni vero cum hilaritate,nihil refert. nam miles ex vulnere,hoc est, ex magna continui solutione dolebat,& simul, ratione partis vulneratæ risus aderat, risus autem simul cum dolore tumultuosus erat. Exigua vero solutio continui in Sileno satis erat ad excitandum risum, non vero ad tantum concitandum dolorem, quantus redderet risum tumultuosum.

Interrogabitis vnde nam Sileno hilaritas? nempe ex risu: quemadmodum enim risus oritur ex lætitia, sic lætitia ex risu: quippe risus expansio quædam est, expansione spiritus dilatantur,& animus fit hilaris. Experimento etiam cōstat, fieri ex risu lætitiam, plorantes pueros ad risum compellimus, & subinde à planctu auertimus.

Sed dicat nunc aliquis pro Mercuriali inter tot praua signa prauam cacochymiam attestātia,potuit ne adesse signum attestans benignitatem sanguinis? at si risus iste erat desipientia cum risu, securior erat alijs desipientijs, ex decreto

creto Hippocratis,non ob aliã causam, nisi quia *H. 6. e-*
desipientia cum risu ex bono fit sanguine. At si *ph. 53.*
humor erat mitis risum faciens,eius vapores mites debuissent esse, ac proinde magis ad conciliandum somnum,quam ad inducẽdam vigiliam aptus,& tamen Silenus non dormiebat. Tandem deiectiones adustæ, vrinæ subnigræ melancholicum humorem præferebant, cuius comites sunt metus, & mæstitia; magis ergo conueniens erat huic ægroto,ex parte humoris prædominantis, mæror,quam hilaritas;fuit ergo hilaritas ex spirituum expansione: iccirco dixit Dauid, in tribulatione dilatasti mihi,nempe, cor,& spiritus. hoc est lætum, consolatum me fecisti, fuit, inquam, hilaritas ex spirituum expansione, expansio ex risu. nam quæmadmodum planctu constrictio, sic risu fit dilatatio.

Risu excipi debet Mercurialis inquiens, causam huius risus calorem moderatum, fuisse. At vbi nam habebat Silenus istum calorem moderatum, qui toto corpore vehementissimum patiebatur febrile incendium? Concludo risum esse actionem, si ergo erat verus risus Sileni, cur, ait Hippocrates *continere se non poterat*; Scio Vallesium in controuersijs dixisse, risum esse ex ijs, quæ, quamuis liberè fiant, nequeunt tamen omninò cohiberi, sicut de respiratione oportet dicere. Ita esto, risus omnino cohiberi nequit, sed aliqua ex parte potest supprimi, quemadmodũ respiratio,quam cohibere non possumus,maiorem, aut minorem facere possumus. Cæterum verba Hippocratis *continere se non poterat* indicat, illum non potuisse aliquo modo risum modera-

re, maxime quia aderat mentis impotentia.

Quarta per eadem -- Quarta dies est index ſeptimæ, nihil ad bonum contigit in quarta, non fiet ergo bona criſis in ſeptima, nec mala, tum, quia nihil etiam nouum, ad malum habuit, tum quia ſeptima dies Rex appellatur, in qua ſcilicet iudicantur ij morbi, qui ad bonum iudicari debent. Cæterum quoniam quarta hæc dies omnia praua habuit, quæ tres præcedentes dies habuerunt, nullam medico benè augurandi occaſionem præſtabat.

Quinta ſeceſſus biliosi, meri, læues, pingues -- Deiectiones biliosas, & ſynceras fuiſſe, nihil nouum attulit: nam tales prius etiam fuerant: læues, & pingues manifeſtam oſtendunt colliquationem. Omnis autem colliquatio mala eſt, non tamen omnis pariter mala, ſed quædam alijs deterior, quod oportet medicum accuratè diſcernere. Duo aderant colliquationis in deiectionibus ſigna læuitas, & pinguedo. deterius ſignum erat læuitas, quàm pinguedo, nam pinguis deiectio, ſola pinguedine colliquata poteſt fieri, vt Galenus inquit, pinguedinis autem liquatio lethalis non eſt, dicente Galeno, deiectiones pingues, prauas quidem eſſe, non tamen lethales prorſus: nam calor, qui carnes colliquat feruentiſſimus eſt, moderatior, qui pinguedinem. Et alibi pinguedinem abſumi, dixit ab igneo calore, non tamen vehementer maligno. At verò deiectio læuis, non niſi a magna fit conſumptione, ſicut enim læuitas in bonis optima eſt, ſic in malis peſſima: læue (vt inquit Galenus) redditur quic-

G. 7. aph. 53. & 2. progn. 22. G. 3. epid. ſe. 3. ægr. 1. G. 2. progn. 21.

quicquid de corpore excernitur, aut quod habeat æqualem coctionem, vt nulla eius pars effugerit naturæ alterationem, aut propter vehementem consumptionem, vt nulla materiæ pars imperpessa supersit. Vt igitur, quicquid salubre est, id omne salubrius redditur, quoties æquale sit, ita quicquid malum est, id omne euadit deterius si æquale existat. Vtrunque enim per omnem materiam apparet, quæ aut naturæ comptum recepit, aut turpitudinem prauitatis. G. ibid.

Vrinæ tenues pellucidæ. Fuerant vrinæ nigræ, & turbidæ, facta fuerunt *tenues pellucidæ*, poterant esse signum delirij, at iam antea delirabat, poterant auctum delirium significare: quippe humor ad cerebrum raptus, non iam vrinas tingebat. At Sileno delirium non fuit auctum, imo potius tunc resipuit. Relinquo Montanum, qui ineptissimam affert rationem. Videlicet non delirasse, quia non ascendebant iam vapores ad caput, non ascendebant autem, quia deerat agitatio: quoniam natura præ debilitate cessabat à pugna. Cæterùm non erat ita morti proximus Silenus, vt natura pugnam desereret: etenim postea, & deliria, & alia accidentia superuenerunt, quæ naturæ pugnam indicabant, & cum his per sex adhuc dies superuixit.

Vallesius, cum bilis, ait, atq; adeo maligna omnia excrementa, per debilitatem facultatis, & malo in deterius eunte, sursum reperent, tamen ab inflammatione hypochondrij in media via intercipiebantur, proinde apparere cæperūt vrinæ perspicuæ, & homo nihilominus mente

constitit. Tamen aucto magnopere malo, quod obsidebat hypochondria, omnia lethalia signa ab ea die magnopere sunt aucta, & mortuus esset celerrimè, nisi quædam exanthemata, varis similia oborta, liberare tamen non valentia, mortem retardassent.

Quæmadmodum Vallesius exanthematibus acceptum refert, quòd æger vitam per aliquot dies prorogauerit, ita Mercurialis eisdem attribuit, quod non delirauerit: quia materia per vrinas non expurgata, ad cutem, non ad caput se se contulit. neque recipit materiæ interceptionem à Vallesio allatam: nam si hoc fuisset equũ erat, vt incendium magis in ipsis hypochondrijs perciperetur, quod tamen minimè narratur in sexta die contigisse. Decipitur tamen Mercurialis: nam sexta die febrem fuisse acutam, inquit Hippocrates, non quod in præcedentibus diebus acuta non fuerit, sed ad significandum acutiei augmentum. Deinde eadem sexta die iactatio fuit multa, iactatio autem magnum æstũ significat; qui ex hypochondrijs ortum habebat, siquidem ibi minera mali latebat. Quicquid ergo dicat Mercurialis, præstat Vallesij coniecturæ adhærere, quam cum eo resipiscentiam quintæ diei tribuere exanthematibus, quæ octaua apparuerunt.

Sexta circa caput parum sudauit. Sudor iste duobus nominibus prauus erat, tum quia non vniuersalis, tum quia circa caput membrum princeps: nam vbi sudor, ibi morbus. accedit etiam, quòd comitem habebat extremorum frigiditatem, atque liuorem, iactationem mul-

tam,

tam,& alui vrinæque suppressionem. suppressio tum excrementorum, tum vrinæ non fuit, vt multi putant, ob debilitatem expultricis, nam, si ita foret, non daretur regressus in homine ad interitum tendente, ille tamen postea,& ab aluo excreuit, & minxit. Fuit ergo causa istius suppressionis ingens hepatis, renumque calor, qui sua siccitate fæcum humiditatem sugit, & ad exitum fæces renitentes facit, præterea idem calor, ad se trahens, non sinit excrementa aliorsum diuerti, tandem cum deliraret (delirauit enim per totum morbum, quod testatur spiritus semper magnus, & rarus, licet per aliquod interuallum exiguum resipuit) delirantes autem fæces reddere obliuiscuntur.

Septima die voce destitutus est– Factus fuit ἄφωνος, hoc est, voce destitutus, non ἄναυδος, hoc est, mutus. Aphonia fit vitiatis vel instrumentis proximis, vel remotis. remota instrumenta sunt omnia inspiratoria, hæc erant sana, quippe spiritus erat magnus, qualis, pro voce edenda, est necessarius, fuit ergo vitium in instrumentis proximis, hoc est, in neruis recurrentibus, ad quos potuit fieri aliqua non leuis fluxio pituitosa: quamuis enim in venoso genere bilis abundabat, quæ ardentis febris erat causa, nihilominus in cerebro non deerat pituitosus succus, cuius signum fuit somnolentia, non valde post, sequuta, deniq; septima dies pestilentium more, praua fuit, quippe hæ febres in decretorijs deteriores fiunt, nempe certamine semper in malum terminante.

Octaua sudauit frigidum per totum-- Fuit ne mi-

nus prauus sudor iste, quia vniuersalis, quā prior particularis in capite? conditio boni sudoris est, vt sit vniuersalis, quod ita intelligatis velim, vt si sudor bonus sit, hoc est calidus, vniuersalis sit melior particulari, sin prauus, nempe frigidus, quo plures occupat partes, eò est deterior.

Papulæ cum sudore rubræ – Rubræ minus male erant, quàm liuidæ, aut nigræ, nisi adessent alia grauitatem morbi significantia, cæterum aderat adhuc sanguis tenuis ruber, qui velut in auram conuersus, & per cutem dispersus, quasi in guttulas rotundas conuertebatur, quamuis eodem tempore, iam ex frigiditate liuor crassiorē sanguinem deturparet. Erant paruæ, iudicantes tenuitatem materiæ, quo enim tenuior est, eo in minuitiores diuiditur maculas. Erant sicut varis; sunt autem vari græcè ἴονθοι tubercula, quæ in facie solent apparere. Non dicit Hippocrates, apparuisse has papulas, sed *permanebant*, vnde occasionem arripiūt aliqui existimandi, eas iam prioribus diebus apparuisse, & hac octaua die permansisse. Verumtamen Hippocrates diligens narrator, & vigilans perscrutator non omisisset diem, quo primum apparuerunt neq; hoc pretermisisset. ait igitur *permanebant, non abscedebant*. hoc est, papulę tunc apparentes non euanescebant, sed permanebant.

Non desunt qui dicant *non abscedebant* fuisse dictum, hoc est, non transibāt in abscessus, quod si ita accipiatis, vana remanet opinio Vallesij, qui existimat, has papulas fuisse variolas: vana, inquam est hæc opinio, quia variolæ suppurantur, præterea non solent variolę (vt bene ad-

aduertit Mercurialis) ad octauam diem apparitionem reseruare, sed tertia, aut, ad summum quarta apparent. Possetaliquis dicere, fuisse morbillos, cœterùm nec aderat tussis, nec frequens sternutatio, nec oculorum rubedo, quæ morbillos semper comitantur. Alij fuisse suspicantur puncticulas, quæ nostro hoc æuo febrium malignarum sunt comites, & ex hac, & alijs Hippocratis historijs sibi persuadet, has puncticulas non esse morbum nouum veteribus incognitũ.

Ab aluo vero cum parua irritatione — Suspicor, paruam irritationem fuisse factam, subdita glãde, vt & Philisco; neq; enim auderet Hippocrates aliquid violentius in statu illo tentare. Magnæ autem adustionis signum fuit mordacitas tum fæcum, tum vrinarum, siquidem vtrobique prodibant excreta cum dolore ob acrimoniam humoris, qui cum excrementis permiscebatur.

Erant stercora *tenuia, vel inconcocta* recte dicit *velut*, nam tenuitas illa erat, qualis solet in cruditatibus esse, non tamen tunc hęc erat causa, sed quam diximus, nempe, colliquatio, quæ vlterius semper progrediebatur, adeò vt iam sub finem subsidentia vrinarum esset farinacea, quam diximus omnium esse pessimam, quia iam partes solidæ à perseuerante maligno calore consumptæ erant.

Extremitates parum recalescebat — Aliquã videbitis nunc, quæ medicum possent seducere, vt existimaret, morbum in melius pergere. nempe recalescebant aliquantulum extremitates, quod non dubiũ est esse bonum signum, quippe frigiditas nõ recalescens fit ob extinctionem; deinde

etiam

etiam ſomni, licet tenues, & ſoporoſi, meliores ſunt quàm vigiliæ, quæ præerat, & iactatio, & delirium.

Præterea vox intercepta melior erat, quàm quæ antea fuit omnino ablata, vrinæ tenues, & pellucidæ, meliores quàm craſſæ nigræ. Cæterùm dum aliquis inani ſpe detinetur, videt vrinam aceruatim mictam cum farinaceo ſedimento, extremitates frigidas, ad quas mors ſequuta fuit. Vnde nam illud morbi in melius vergentis ſpecimen? placet mihi Cardani reſponſio, nempe in lethalibus morbis dari etiam aliquam quietem, tum ob horas diei, ſemper enim matutina hora ægrotantibus eſt fauorabilis, tum ob motum materiæ, quæ aliquando accipit viam in qua minus moleſtat, licet in ea non perſeueret, tum ob aſtrorum diſpoſitionem: certiſſimum namque eſt corpora noſtra ſupernis lationibus eſſe obnoxia, tum ob comparationes cauſarum, vt ſi comparetur acerbatio huius horæ cum exacerbatione heſternæ diei in eadem hora, itaque quicquid boni tunc acceſſit, homini iam mortuo acceſſiſſe putandum eſt, nam Galenus ait, Silenum moriturum fuiſſe ſeptima die, qua aphoniacus fuit factus, quod autem ad vndecimum perdurauerit, tribuendum eſt virium robori, quo erat præditus, ob ætatis florem; agebat enim annum vigeſimum circiter. Mortuus fuit die vndecimo, cui decernendi, ſed magis præcipuè indicandi vis ineſt. Habuit ſemper ſpiritum magnum, & rarum, & hypochondrij palpitationem ab inflammatione ortam: quippe inflammatio, vbi arteria

teria adeſt, dolorem efficit pulſatilem, vt eſt Galeni ſententia, arteria autem dorſalis non procul ab eo loco aberat. *G. 2. loc. affect. c. 3.*

(∵)



ÆGROTVS TERTIVS.

HEROPHONTI febris acuta. Ab aluo pauca ab initio velut in tenesmo: postea vero tenuia prodibant biliosa, frequentiora, somnii non aderant. Vrinæ nigræ tenues. Quinta mane surditas. Exacerbabata sunt omnia. Splen eleuatus est. Præcordij distentio. Ab aluo pauca nigra prodierunt, delirauit: Sexta delirabat: ad noctem sudor, frigiditas, delirus permanebat, septima perfrigerabatur: siticulosus delirabat, noctu resipiscebat, obdormiuit. Octaua febricitauit, splen minuebatur, intelligebat omnia: doluit iuxta inguen, tumor partium è directo splenis, deinde dolebat vtrasque tibias: nox tolerabilis. Vrinæ coloris melioris paruam subsidentiam habebant. Nona sudauit, iudicatus est morbus. Intermisit. Quinta reuersus est. Statim autem splen eleuatus est, febris acuta, surditas rursum. post recidiuam tertia die splen minuebatur, surditas minor erat, crura dolebant, noctu sudauit. Iudicatus est die septimadecima. Neque delirauit in recidiua.

Herophonti Febris acuta. Si primam partem huius ægritudinis consideratis, non minus periculosa habuit signa, & symptomata, quàm priores, & tamen illi perierunt, iste euasit. Verùm Philisco morbus per pares mouebatur, nec potuit, celestes influxus, inferiorib. causis fauentes, habere, neque crisim potentem. Iste autem per im-

impares mouebatur, ac proinde in diebus, magnam vim iudicandi habentibus, potuit se exonerare à morbi sarcina. Silenus habuit plures vitæ errores, à quibus multitudo humoris cumulata fuit tanta, quantam natura non potuit superare, de isto similes errores non narrantur. Fuit eius febris acuta, & mali moris, neque enim possumus, non suspicari malignitatem, vbi statim in principio apparuit prauum signum in vrina, prauum symptoma, tum in actionibus læsis, qualis est vigilia, quæ modum excedebat, ac proinde erat mala: dicente Hippocrate *somnus, atque vigilia vtraque si modum excesserint, malum*, tum in excretis: Fuerunt namque primùm pauca, vt in tenesmo, postea tenuia, biliosa, frequentiora. H. 2. aph. 3.

Velut in tenesmo — Non dicit tenesmo laborasse, sed excreta fuisse velut in tenesmo. Et hoc aduertite, quia postea adiungit, sequuta fuisse biliosa frequentiora. Si prius fuisset tenesmus, non sequerentur frequentiora. nam nulla frequentior deiectio est, quam quæ fit in tenesmo: quippe tenesmus est frequens, immo continua deijciendi cupiditas. duo concurrunt in tenesmo, vlceratio recti intestini, & excretio viscosa, pituitosa, cruenta. habuit hanc excretionem, sed non habuit vlcerationem, quippe citò in diarrheam mutatio facta fuit, non autem in dysenteriam: in quam tenesmum transire dixit Hippocrates, dicendum ergo Herophontem habuisse tenesmum, quem Arabes appellant non verū. Hoc tamen explicatione indiget, prout in meis exercitationibus medicis reperietis. τηνισμος. Hipp. li. 1. de morb. in principio.

Hipp. 2. prog. 32. *Vrinæ nigræ tenues*-- Quoniam Hippocrates in prognosticis, inter exitiosas vrinas, reponit nigras, & crassas, accipiunt nonnulli has duas conditiones simul, & dicunt nigras, & simul crassas esse deteriores nigris tenuibus. Et ita Herophontem istum dicunt è morbo euasisse, cuius vrinæ erant nigræ tenues, non euasisset, si fuissent nigræ crassæ, sic etiam in Abderis Herophytus, & Nicodemus, qui vrinas nigras tenues minxerunt, saluati sunt. Verùm tamen isti decipiuntur: nam si ex euentu est iudicandum, etiã mulier, quæ apud frigidam aquam in Thaso habitabat, vrinas perpetuò tenues nigras minxit, & tamen octogesimo obijt. Si ad rationem respicere debemus, tenues duplici nomine sunt prauæ; tum tenuitate, summam cruditatem indicante, tum nigredine, quæ vel ob summam frigiditatem fit, vel ob summum ardorem, deinde in morbis longis, vt in quartanarijs circuitibus in lienis, & renum morbis, vrinæ nigræ minguntur, & crassæ, expurgante se per eas natura à melancholico succo. Similiter mulier morosa, quę cum vrina nigra liberata est, copiosè descendentibus menstruis, consentaneum est, nigras crassas habuisse vrinas. Herophytus, & Nicodemus in Abderis nigras minxerunt vrinas, de crassitie, aut tenuitate non constat. Galenus nigras vrinas in opere de Crisibus damnat absolutè, neque tenuitatem, neque crassitiem adiungit.

Hipp. 3. ep. sect. 3.

G. 1. cris. 12.

Aet. tetr. 2. ser. 1. c. 44. Auic. 2. 4. tr. 1. c. 82. Habuit vrinas tenues, vt habuerunt alij, quos dixi, & hinc arguuntur Aetius, & Auicenna, qui vrinam nigram tenuem non agnouerunt, quippe existimarunt, non aliter vrinam posse nigrã fie-

fieri, quam permixtione melancholici humoris, qui, cum crassus sit, necessario vrinam sua corpulentia incrassabit. Verùm debuerant animaduertere, posse à qualibet minima portione atrębilis vrinam tingi, ita vt sufficiat ad denigrandum, non autem ad incrassandum. Si verò dicatis cum Galeno deiectionem, si pauca atrabile misceatur, non nigram, sed liuidam fieri, id in deiectione admittam, in vrina negabo: quippe vrina fusio quædam est, & liquor, qui facilè à substantia tingente penetratur, deiectio ob crassitiem inepta est ad suscipiendam tincturam. Sed cur datur nigra vrina tenuis; rubra autem non nisi crassa reperitur, quamuis sanguis tenuior sit humore melancholico? An quia color, quo intensior est, eò magis tingit, quo remissior minus. niger color intensissimus est, vt pote in extremo constitutus: iccirco nigri humoris quælibet portio sufficit ad nigram reddendam vrinam, rubri non sufficit? G.2.progn.22.

Propter hanc vrinam, existimat Galenus Herophontem præter spem euasisse: quoniam ipse neminem cum hac vrina saluatum vidisse, contigit. Miror illum, neminem cum vrina nigra sanatum vidisse. cum tamen non sit omnino rarum: nam præter historias Hippocratis, in quibus multos cum hac vrina saluatos legimus, medicis medicinam facientibus hic casus multoties occurrit, & mihi pluriès occurrisse plena fide testari possum. G.1.cris.12.

Quinta mane surditas-- Existimat Mercurialis, Hippocratem ea, quæ primis quatuor diebus contigerunt, confusè enarrasse, quoniam ex

alio-

aliorum narratione loquitur, & quinta die fuisse vocatum: nihil tamen prohibet, omnia à prima ad quintam diem fuisse similia, propterea omisisse diariam primorum quatuor dierum narrationem. Tamen quintæ diei exacerbatio, tertiæ exacerbationem supponere videtur: biliosa erat febris, de tertio in tertium mouebatur. Cæterum exacerbatio quintæ, videtur fuisse valde maior, quam tertiæ, ideo dixit *exacerbata sunt omnia*.

Surditas adfuit, à qua non potuit illum vindicare, alui fluxus biliosus, imò si rectè Hippocratis aphorismum consideratis, meritò surditas accessit, inquit Hippocrates *quibus biliosæ deiectiones, superueniente surditate, cessant, & quibus surditas, superuenientibus biliosis deiectionibus, cessat:* si igitur biliosæ deiectiones subsequerentur, liberarent à surditate, sed quia præcesserunt, & cessarunt, consentaneum fuit, superuenisse surditatem. Cessauit autem alui fluxus biliosus: siquidem prius ab aluo prodibant *tenuia biliosa frequentiora*. In hac verò quinta die, quando surditas accessit, ab aluo pauca nigra prodierunt. Metastasis praua fuit ista ab infernis, & ignobilibus membris, hoc est, ab intestinis ad superna, & nobilia, hoc est, ad cerebrum, & subindè ad auditorios meatus.

H. 4. aph. 28.

Fuit etiam in hac quinta die splenis eleuatio, & præcordij distentio. Hæc rursus altera metastasis laudabilior à capite ad lienem, concurrente namque humore ad sinistram partem lien intumuit, vt abscessus dici possit, ob hunc tumorem distendebatur præcordium, siue hypochon-

drium. Et quamuis, quoties Hippocrates dicit hypochõdrium, nec addit dextrum, aut finiſtrũ, debemus dextrum, tamquam dignius, intelligere, nihilominus in præſente; quoniam lienis tumori adiungit tenſionem hypochondrij, ratio poſtulat, vt ſiniſtrum intelligamus. Cum hoc tumore duo contigerunt, vtrumque valdè timendum; vnum eſt delirium, nam deſcendente humore ad hypochondrium, cum cerebrum debuiſſet immune remanere, tunc delirium cæpiſſe, quid potuit magis præter rationem euenire? alterum excretio pauca, & nigra: hæc, quia pauca, non poterat proficua eſſe; quia verò nigra; lethalis videbatur, dicente Hippocrate in aphoriſmis. *Morbis quibuslibet incipientibus ſi atrabilis, vel ſurſum, vel deorſum exierit lethale.* Neque verò ſolam damnat atræ bilis deiectionem, ſed etiam in præcedente, & ſubſequente aphoriſmo, omnem deiectionem nigram, ſiue cum febre, ſiue ſine febre. Triplex enim eſt humor niger. quidam eſt fex, quæ in ſanguinis generatione ſubſidet, cuius magna pars fertur ad lienem; ad ipſius nutritionem, & alios vſus. Alius eſt ſanguis, qui deiectus per meſaraicas ad inteſtina, ibidem concreſci, & denigratur. Tertius ex vlteriore aduſtione, ſanguinis, aut, aut bilis, & hæc eſt deterrima ſpecies, non concreſcit, ſplendet, ſaporem, & odorem refert aceti, cadens in terram fermentatur, muſcas, & mures abigit, neque enim pre amaritudine audent illum guſtare. Omnes autem iſtæ tres ſpecies, ſi deijciantur, prauum ſignum ſunt, quippe debilitatem naturæ nequeuntis materiam retinere, *H. 4. aph. 22.*

donec eam corrigat, significant. tum etiam quoniam fæces nigræ, nigrum humorem syncerum ostendunt, syncerus autem humor, vti iam diximus, prauus est. Itaque quamuis omnis nigra deiectio praua sit, præcipuè initio morbi; tunc enim nihil excernitur naturæ ratione, sed veluti casus eorum, quę preternaturam in corpore fiũt, nihilominus, non omnis est æqualiter mala. Exactam atram bilem semper lethaliter excerni, Galenus ait, & in pestilentia quæ eo tempore, quo libellum de atra bile scripsit, fuit peruagata, non paucos ægrotos seruatos videt nona die, vel septima, vel vndecima, qui humorem excernebant, vel proximè ad atram bilem accedentem, vel ne mordicationem quidem, nec fædum odorem habentem, vel in medio horum consistentem, qui verò puram, exactamque atram bilem deiecerunt, omnes perierunt. Erat deiectio Herophontis nigra, non tamen ob tincturam exactæ atrę bilis, sed ob aliquam ex alijs humoribus, alioquin non euasisset: siquidem Hippocrates de atra bile exacta videtur loqui, cùm eam valde lethalem, & postridie, interimentem esse dicit.

G. de atra bilẽ c. 3. c. 4.

Sexta delirabat, ad noctem sudor, frigiditas delirus permanebat-- Adhuc praua erant symptomata; sudor & frigiditas frigidum sudorem esse significant: nam si esset sudor, qui habitum corporis refrigeraret, fieret cum conferentia, at iste non solum nihil conferebat, sed potius comitem habebat delirium. Quamuis autem sudor soleat febres iudicare, nihilominus decretoria ne statim appareant, inquit diuinus Hippocrates, erat

mor-

morbus adhuc in principio, neque coctionis vlla signa aderant, delirium admodum, perseuerans, læsum cerebrum significabat.

Septima-- Diei septimæ in ingressu, adhuc poterat medicum perterrere, sub finem cæperunt signa fausta, veluti nautis in procella, apparere. Fuit principium cum refrigeratione, siti, & delirio, sub finem resipuit, & dormiuit. Verùm cum Hippocrates nullam narret præcedentem ab arte factam euacuationem, nec à natura copiosam, nulla fuit præcedens in vrinis visa coctio, non oportebat fidem habere, huic bono, quod præter rationem videbatur. Et solum poterat in eo prodesse, quòd morbus saltem inducias præberet, neque curreret furiosus; expectandum tamen erat, nec aliquid pronunciandum, donec æger à morbo expergefactus ostenderet, num somnus ille laborem fecerit, an potius delirium sedauerit, quod iam ante somnum sedatum videbatur.

Octaua febricitauit-- Et quamuis dicat *febricitauit*, quod indicat febrem fuisse acutam, ego in alio sensu id accipio, nempe, quasi dicat, octaua die; quamuis minuta sunt omnia, febris tamen perseuerabat. Nec mirum perseuerasse febrem, cùm nulla euacuatione materia febrilis fuisset minor reddita, quamuis iam diuertebatur optimo naturæ consilio, hoc est κατ' ἴξιν secundum rectitudinem; siquidem de crescente splenis tumore; inguen sinistrum, quod est splenis emunctorium, intumuit. Et iam, crescente diuersione, non solùm ad inguen, sed ad crura demandabatur. Sed cur ad vtraque crura? nonne satis fuisset

occupare crus ſiniſtrum? nempe materia ex vena deſcendente, cùm deorſum detruderetur, ad ambas tibias detrudi debuit: quippe vena hæc bifurcatur, & ad vtraſque tibias communitas eſt vaſorum. Sed dicetis, quid habet vena caua cum liene, ad quem non caua vena, ſed porta defertur. Nimirum ex iecore ad lienem tranſmittebatur ſuccus melancholicus, quo lien intumeſcebat. lien exonerauit ſe in inguen ſiniſtrum, hepar diuertit materiam per cauam deſcendentem ad crura, & ita lien minui cæpit propter materiam ad inguen demandatam, nec iterum creuit, propter diuerſionem factam à membro mandante, hoc eſt à iecore, ad crura. Ex hac tranſmiſſione ſequuta fuit *nox tolerabilis*, quia natura aliquantulum recreabatur, quaſi depoſita ſarcina.

Vrinæ melioris coloris paruam ſubſidentiam habebant -- Magnum documentum, quo docemur, quanti facienda ſit in morbis materialibus concoctio humoris, quam Hippocrates ait, duo bona ſignificare, primum ſecuritatem, alterum breuitatem. Hæc duo præſtò ſequnta ſunt. Quippe ex tot dierum, nempe, ſeptem præcedentium pugna, cępit in octaua victoriæ ſignum apparere; coctio enim eſt victoria naturæ ſupra cauſam morbificam.

Nona ſudauit indicatus eſt morbus -- Sequuta eſt conueniens expulſio, nempe, per ſudorem; quippe melancholicus ſuccus in hoc ęgro abundabat, quem Hippocrates aquam appellat, quia ſcilicet melancholici multo ichore in ſanguine abundant. cur autem melancholici magis

Hip. de morb. 4. & lib. de genit.

quàm

quàm alij, ichorosi sint, rationem esse puto; quia melancholia est fæx sanguinis à calore genita, vt igitur abundat calor terreas partes adurens, ita idemmet calor humidas liquat. Ceterum cùm parua subsidentia in Herophonte, non multam materiam concoctam esse indicabat, ita sudorem putò subsequutum, non valde copiosum; sudor enim, non nisi per aliquot dies continuatus, sufficiens est ad perfectè iudicandos morbos, quod quidam Noetericus adnotauit ad verba illius sententiæ *sudores febricitanti si inceperint*, dictum est *sudores* in plurali, & additum *si inceperint*, quod continuationem quandam significat: cum igitur crisis ob hanc causam diminuta fuerit; non mirum, si æger recidiuauit.

Quinta reuersus est -- Quoniam *quæ relinquuntur ex morbis recidiuas facere consueuerunt*; quoniam rursus, ex crisi imperfecta, non potuit non aliquid relinqui, recidiua contigit, & contigit ea die, quæ motui naturæ erat destinata, videlicet, quarta: quippe cessauit febris nona, & quinta die, postea redijt. Ita vt in hoc ægroto; siue numeretis dies decretorios, computando à prima radice, siue à recidiua, idem est. Constat autem, recidiuam ab exigua causa intus remanente fuisse orram: siquidem, præter recidiuarum legem, quæ solent suis radicibus esse deteriores, hæc fuit melior: nam in recidiua non delirauit, & durauit per tres dies duntaxat: quippe decimaseptima, sudore rursus adueniente, perfectè iudicatus est. Fuit autem à prima radice decimaseptima, à recidiua autem tertia.

H. 2. aph. 12.

ÆGROTVS QVARTVS.



N Thaso Philini vxorem, quæ filiam pepererat, cum purgatio secundum naturam facta esset, & aliàs leuiter degeret, decima quarta à partu die febris vehemens corripuit cum rigore. Ab initio verò cor dolebat, & circa percordium dextrum: muliebrium partium dolores: purgatio cessauit. Vbi vero glandem subdidisset, hæc quidem leuiora facta sunt. capitis autem, colli, & lumborum dolores permanebant. Somni non aderant. Extremitates frigidæ, siticulosa erat: aluus combusta pauca egerebat. Vrinæ tenues ab initio decolores. Sexta die ad noctem multum delirauit, & rursus resipiscebat. Septima siticulosa: secessus biliosi abundè colorati. Octaua superriguit. Febris acuta, conuulsiones multæ cum dolore, multum delirabat. glande subdita exurgebat, multaque cum fluxione biliosa prodibant. Somni non aderant. Nona conuulsiones. Decima parum resipiscebat. Vndecima dormiuit: omnium recordata est. statim autem rursus delirauit. Vrinam autem reddebat cum conuulsionibus, aceruatam, multam. Illis autem parum admonentibus crassam albam: qualis est ex his quæ subsiderunt vbi multo tempore sita fuerint conturbata: non subsidebat: color, & crassitudo talis, qualis est in vrinis iumentorum. Talia mingebat, quæ ego vidi. Circa decimumquartum diem palpitationes per totum corpus: sermones multi, parùm resipiscebat, verùm statim rursus delirabat, circa decimum

cimum septimum voce destituebatur, vigesima mortua est.

Cum purgatio secundum naturam facta esset --. Discrimen est inter καταμήνια idest menstrua, & λόχεια idest puerperia, quod illa singulis mensibus contingunt, & si retineantur morbos quidem gignunt, sed vt plurimum chronicos, hæc, si præternaturaliter intra tempus à natura constitutum, cessauerint, valde acutorum morborum, & lethalium sunt causa, quippe in puerperijs praua est materia, siquidem fœtus id, quod probum erat, sibi accepit. Constitutum tempus mulieri, quæ masculum peperit triginta dierum estque fęminam (vt erat ista) quadraginta: quippe fęmineus fœtus, vt pote frigidior, minus alimenti absumit, & subinde plura relinquit excrementa.

Febris vehemens corripuit cum rigore -- Ex inflãmatione vteri, qualem in hac muliere, saltem ex dolore circa partes muliebres, suspicari possumus, febrem fieri acutam scribit Hippocrates, *Hip. de morb. mul. 2.* cui assentitur Galenus, qui validas, vehementesq; febres in vteri phlegmone fieri, inquiens rationem reddit *quoniam vterus plurimas grandissimasque venas habet, in quibus, aut prope quas, si sanguis putrescat febrem succendi de synochorum genere necesse est*. *Gal. de humor. & 6. epi. sec. 1. cõ. 2.* Est præterea alia ratio, videlicet maximus consensus vteri cum corde per arterias, quare si in alijs inflammationibus febris, quæ accenditur est magna, in inflammatione vteri longè maior esse debet. Rigor etiam vteri affectibus familiaris est: quippe vteri substantia membranosa est, & plurimos habet in sua com-

poſitione neruos, qua propter, cum mordetur, & pungitur, in conſenſu trahit viuerſum neruoſum genus, fitque horror, aut rigor, non aliter, ac iniecto in plagam acri medicamento.

Abinitio cor dolebat-- Patiebatur cardialgiam, ſeu cardiogmon, nempe dolorem, aut morſum, non quidem cordis, ſed oris ventriculi, quod Veteres cor nominabant; non autem eſt dicendum, iſtum dolorem fuiſſe propter aliquam inflammationem illius partis: ſatis enim fuit, quod vapores ab vtero ſuſciperet, vt ob hanc cauſam grauiter doleret: eſt namque os ventriculi exactiſſimo ſenſu præditum, & ita eſſe oportuit, vt facile diuulſionem, quæ fames dicitur, perciperet. Eſt autem magnus vteri cum ventriculo conſenſus, vt oſtendunt mulieres, vterinis affectibus conflictatæ, quas omnes comitatur inappetentia valde magna, nauſea, importunique ructus.

Circa præcordium dextrum--Triplex erat dolor, vnus per conſenſum, quẽ diximus in ore ventriculi, alij duo, propter duas partes inflammatas, iecur, & vterum. Iecoris inflammatio colligitur ex dolore dextri hypochondrij, inflammatio vteri, ex dolore partium muliebrium. Valleſius legiſlatorum more, ait, in iecore fuiſse inflammationem, in vtero eryſipelas; oportuiſſet tamen rationem reddere, cur ita ſentiret, quod quia non fecit, deſerendus eſt. Mercurialis, in iecore non inflammationem fuiſſe, exiſtimat, ſed phlogoſin, hanc etiam Galeno antiquiores, nomine inflammationis, ſeu phlegmonis, comprӕhendebant, verùm ſi ſola eſſet phlogoſis,

gosis, calor quidem sentiretur, non dolor. Ego multa in hac muliere signa reperio ab Hippocrate allata in inflammatione vteri, quæ licet erysipelate sit benignior, potest tamen occidere. cumque Hippocrates narret erysipellatis vteri signa, quæ in hac non aderant, non est, credendum, fuisse erysipelas. Cumq; phlegmon fiat ex bono sanguine, & hæc mulier per quatuordecim dies fuerit secundum naturam purgata, & in reliquis benè habuerit, magis credibile est ex sanguine, quàm ex bile, factam fuisse in vterum fluxionem.

Purgatio cessauit -- Inter euentus primæ diei, vltimo loco scribit purgationis cessationem: vnde videbitur alicui, prius febrem accensam, postea verò cessasse purgationem. quod si ita est, dubitare, possemus, num ex retentis puerperijs febris fuerit orta, an magis ex febre, calore, exsiccante purgationes, cessasse. Mercurialis ait, vltimo loco factam fuisse mentionem retentionis purgationum, quia purgationes non visæ sunt cessare, nisi tardè, nam pueperia non fluunt iugiter, & continuatim, sed per interualla, vnde non statim animaduertitur vitium, sed post aliquod tempus. Respondet etiam aliter cum Hippocrate, mulieres verecũdari, ac proinde istam erubuisse statim prima die purgationis defectum fateri. Verùm leuia sũt ista. Satis est, quod cessatio purgationis, inter ea, quæ prima die acciderunt, narrentur, de ordine vero non erat admodum sollicitus Hippocrates. *Hip. 1. morb. mul.*

Puto igitur, crassiores sanguinis partes in venis circa vterum detentas fuisse, & sanguinem,

iam ab hepate inflammato procedentem, ac ſubinde valde calidum, ibi conculcatum incaluiſſe magis,& putredinem concepiſſe; vnde facta fuit inflammatio, & forſan ex putredine, tenuiores partes in bilem abeuntes, fecerunt, vt phlegmon eſſet eryſipelatodes,hoc eſt, aliquantulum bilioſi humoris particeps.

Vbi vero glandem ſubdidiſſet – Non quæ ad fæces extrahendas ano apponitur,de qua inferiùs, in hac ægrota mentionem facit; ſolet enim Hippocrates, quando de glande ad egerendum loquitur προθέτα hoc eſt, ſuppoſitoria, appoſito βάλανον hoc eſt, glandem dicere,nempè, ſuppoſitoriam glandem, quando vero (vt in libris de morbis mulierum ſæpiſſime facit) vult ſignificare ea,quæ vtero ſopponuntur,tunc ſimpliciter προθέτα hoc eſt, ſuppoſitoria dicitur. Ita videbitis in præſente dictum, ſubdito ſuppoſitorio,melius habuiſſe,& infra,ſubdita ſuppoſitoria glande, crebrò exſurrexiſſe, quod ſi Cornarius, cuius verſionem aliàs ſequimur, vtrobiq; glandem vertit, eum in hoc non ſequimur, quippe græcis dictionibus non ſe ſe accomodauit,exiſtimans fortaſſe,vt Mercurialis,qui Cornario ſemper adhæret,exiſtimauit,vtrobique fuiſſe appoſitam glandem ad extrahendas fæces. Cæterum ſi ita eſſet,diceret Hippocrates,quid hac glande fuit extractum, ſicut dicere ſolet, & inferius ex glande ait exſurrexiſſe.Fuit ergo ſuppoſitorum, quod, vel in vellere, vel ſimpliciter confectum apponi ſolet in vteri doloribus,aut alijs vterinis affectibus.Ceterùm,cum ſuppoſitorium iſtud ſit remedium locale, non debuit applicari, niſi cele-

lebratis prius vniuersalibus euacuationibus, itaque cum adhuc esset in principio, non crediderim mulierem fuisse satis euacuatam, sed alterum duorum fuit, vel mulier ista ex consilio muliercularum suppositorium anodinum sibi applicari passa est, ex quo dolor quidem leuior est factus, sed hæc subleuatio non valde durauit, vel dicendum, vehementiam doloris, & grauitatem symptomatum medicum coegisse, vt ad curam coactam confugeret, & omitteret regularem, forsanque aliquod pessarium narcoticum applicuit, vt partis sensum obtundens, quietem aliquam induceret.

Capitis autem & colli, & lumborum dolores permanebant -- Quamuis remedium topicum eam partem, cui adhibitum est, consolatam reliquit, nihilominus aliarum partium labores non cessarunt. Capitis cum vtero magnus est consensus. Nam, inter reliquas corporis partes, vterus tum plurimas, tum maximas habet venas, & arterias, his repletis, & vitioso succo redundantib., multo magis, si calor præter naturam accesserit, vapores multi, tùm in stomachum, tùm in caput, attolluntur: consentit enim vterus cum stomacho, & syncipite, vt ex 6. epidem. Per venas ergo communes vtero, & mammis, multa antrorsum, per arterias colli ad posteriores partes capitis feruntur. Vnde etiam per eas venas, & arterias colli dolor fit; lumbi etiam dolent, quia præclusis acetabulis, vasa, quæ ad vterum pertinent, implentur, imbibunturque vincula, per quę vterus vicinis partibus alligatur, ex quo lumbi maximè laborant.

Hip. & Gal. 6. epi. sect. 1. tex. 2.

Vapo-

Vapores,ab vtero eleuati,in cerebrum, & vẽtriculum,duo attulerunt mala,sitim,& vigiliam, propterea *siticulosa erat*, *somni non aderant*. Ventriculus à calidis fumis exsiccatus, sitim, cerebrũ eorundem fumorum acredine punctum,vigilias inducebat.*frigiditas extremorum* aderat,omnibus internis inflammationib. propria: quemadmodum enim (vt Galenus inquit) in morbis longis
Gal. 2. *progn.* 4. calor natiuus, præ debilitate, nequaquam permeat ad extremas corporis partes, sic in morbis acutis,propter magnitudinem inflammationis viscerum,parum sanguineę substantię in omne permeat corpus, plurimum verò eius in parte inflammatione affecta includitur, & ob eam rem,mediæ corporis partes,quæ sunt thorax,ac venter,satis videntur calidæ; videtur autem (teste eodem)solis accidere febribus,quæ causones
Gal. 4. *aph.* 48. ab incendio nominantur,perniciosis,vel,si aliter libeat appellare, malignissimis. veluti lypirijs. Hãc autem viscerum inflammationem,ad quam febrem lypiriam sequi vult, intelligit vniuersalem quandam interiorum partium phlogosim. Nam ex particulari membro inflammato, nunquam apud eum reperio lypiriam nominatam, imò potius aliquando, referens antiquorum
Gal. 7. *aph.* 42. sententiam sic ait. *In quibus sine partis inflammatione, putrescentes in venis humores febrem accendunt, in illis solis dicebant hominem febre molestari, & ipsum à febre haberi. Atque in ipsis febrium scripserunt differentias Hepialon,lypiriam,Eloden,& Typhoden,pestilentem, & Causon, idest ardorem nominantes. Hepaticam, autem febrem, vel lienosam, aut pulmoniam, aut latheralem nemo dixit*. Sic Galenus,

lenus, qui tamen, vel sibi parum constans, vel antiquorum dicta nihil curans, alibi ita scriptum reliquit. *Alia est enim forma febris phreniticæ, & peripneumoniacæ, & pleuriticæ, & hepaticæ, itidem, & aliarum omnium febrium, quæ ex inflammatis quibusdam particulis accenduntur, sed & aliæ rursus formæ sunt earum, quæ ex erisipelatibus accidunt, & febris ardens, vel maligna, vel pulmonis, vel hepatis, aut ventriculi erysipelatibus superuenit.* Sed his omissis (quisque enim ad libitum mihi videtur nominibus vsus: quippe Aetius lypiriam febrem, inquit, esse, quando in ventriculo erysipelas existit, typhoden, quando in iecore, crimnodem, quando in pulmone. Galenus tam lypiriam, quam typhoden, quam etiam crimnodem ad eas reducit febres, in quibus interna vruntur, externa algent) vnum mente tenere oportet, quod de bubonibus dixit Hipp. & ad omnes inflammationes potest extendi, si ex illis ad cor simplex alteratio distendatur, febris erit ephemera, sin vapores putridi mitantur, tunc non potest non praua esse febris, putrida, &, vt plurimum maligna, quę tamen erit symptoma: propterea cauete à Vallesio, existimante febrem, quæ symptoma est, semper esse ephemeram.

Gal. 2. cris. 7.

Aet. tr. 2. serm. 1. c. 4.

Gal. 2. prog. 4.

Aluus combusta pauca egerebat-- Vt alui excrementa adustionem, sic vrinæ tenues decolores, cruditatem præseferebant. Galenns in quadam, quæ apud Pantimedem degebat, & febre ardente laborabat, cruda verò excrementa, crudasque eiecit vrinas, suspicatur, in tota mole corporis biliosum fuisse aceruatum humorem, in primis autem venis lactium, & simis iecoris cru-

G. 3. epid. sect. 2. ægro. 10.

cruda contenta. Et quia crudæ erant vrinæ, vt crudæ deiectiones, ait, non solùm in primis venis, sed etiam in gibbo iecoris, crudos humores abundasse. In præsente, quoniam deiectiones erant biliosæ, & vrinæ crudæ, dicemus in parte concaua iecoris fuisse biliosa, quæ per intestina mittebantur: in gibba autem cruda, quæ per vrinam. Nisi magis velimus dicere fæces, tinctas multa bile, ad intestina descendisse, serum autem humorum, propter biliosam portionem, ad caput raptam, remansisse sine colore, ac propterea, ait, fuisse vrinas decolores, signum ascendentis materiæ ad caput.

Multum delirauit, & rursus resipiscebat -- Non erat adhuc phrænesis, propterea delirium non erat continuum. Et hoc est notatu dignum, quoniam pars biliosi humoris crassior, fæcibus admixta, per aluum descendebat, iccirco fęces erāt adustæ, portio verò subtilis ad caput ascendebat, ideo vrinæ remanebant decolores, ac quoniam hæc pars subtilior in cerebri raritate non poterat permanere, efluebat, ac proinde non faciebat abscessum, sine abscessu autem nondum est facta phrænitis.

Octaua super riguit -- Infausta valde fuit hæc octaua dies, in qua omnia, quæ antea aderant, longè grauiora sunt reddita. Habuit de nouo rigorem, quem non fuisse salutarem, preclarè innuit, dum ait *super riguit, febris acuta* quippe *si rigor incidat* (inquit summus Dictator) febre nō deficiente ægro iam debili, lethale est. Non defecit febris, imò creuit (nam cum Hippocrates ait *febris acuta*, significat febrem exacerbatam, nam

H. 4. aph. 46.

alias

aliàs iam antea febris erat acuta) si febris increuit in rigore,vel post rigorem,certè rigor lethalis fuit,pręcipuè ægro iam debili; debilitas namque ex octo dierum vigilijs, deiectionibus,laboribus, pro hypothesi habetur.

Sed cur non fuit rigor salutaris? nonne, *à causone habito, rigore superueniente solutio?* Mulier ista causone, hoc est, febre ardente erat appræhensa, nihilominus rigor non potuit criticus appellari, subinde, nec morbi iudicationem, solutionemq; afferre. Non fuit autem criticus, tum quoniam non pręcesserunt coctionis signa, tum quia incidit die octauo, qui decretorius non est, tum denique quoniam nullam habuit subsequentem euacuationem, vt alui fluxum, sudorem, vomitum bilosum; hęc enim, non rigor,sunt,quę febrem soluunt,vt Galenus in commento, & alibi dixit. H. 4. aph.58.

Glande subdita exurgebat. Hoc suppositorium fuit ad expurgandas fæces προέτα, βάλανον, apposita hęc suppositoria glande, crebrò exurgebat ad deijciendum,quod attestabatur magnam humoris mordacitatem: acquisiuit enim materia per adustionem empirrheusin, quæ mordax est.Porrò ista empirrheusi,tam erat in fæcibus, quę per aluum deijciebantur, quàm in vaporibus,qui ad caput ascendebant, proinde crebro exurgebat ad deijciendum, ob mordicationem in intestinis, & simul *somni non aderant*, ob mordacitatem in cerebro,accedit,quod crebra exsurrectio occasionem dormiendi auferebat. Fuit autem hęc euacuatio tam multiplicata in quantitate, quàm in numero, ideo non

solum

ſolum *crebro exurgebat*, ſed etiam multa cumfluxione prodibant. Verumtamen ſine conferentia: quippe ſequente die, hoc eſt, NONA *conuulſiones ſuperuenerunt*, quod prauum quidem eſt, dicente Hippocrate, melius eſse febrem conuulſioni ſuperuenire, quàm febri conuulſionem. Conuulſio febri ſuperueniens praua erat, ſed multò deterior, quia ſuperuenit deiectionib. cum enim teſte eodem Hippocrate, *conuulſio*
H. 6. *fiat ex repletione, & inanitione*, ea, quæ ex ina-
aph. 39. nitione fit, longè deterior eſt. Cæterum cum dicat Hippocrates, hanc mulierem paſſam fuiſſe conuulſiones, in numero plurali, exiſtimare debemus, paſſam fuiſſe non conuulſionem veram, in qua pars conuulſa rigida manet, ſed eam, quam aliqui ſpuriam appellant, Galenus non conuulſionem, ſed motum conuulſiuum, & Auicenna ſpaſmum non proportionatum ad materiam; fitque magis ex materia mordicante, quàm ex eadem vel implente, aut inaniente, ſiuè, quod idem apud me eſt, humectante, & exſiccante. Conſonant igitur omnia; ſiquidem acrimonia, quæ vigilias in capite, crebram deiectionem in ventre efficiebat, eadem in genere neruoſo potuit preſtare motum conuulſiuum.

Multa de conuulſione poſſem per parergon hic adducere, quæ commodiore loco pertracto. Sufficit nunc ſummatim ſcire, eam eſſe motum deprauatum, non ablatum; quamuis membrum conuulſum rigidum maneat, & videatur in motu: eſt quidem in motu, ſed in motu tonico, eſt motus deprauatus, licet in eo ita ſe

gerat

gerat musculus, vt se gerit in motu secundum naturam, videlicet retrahendo se ad suum principium. cæterum in motu secundum naturam, operatur libertas voluntatis, in conuulsione, causa morbifica, fit enim conuulsio tota à causa præter naturam: neque enim est actio mixta, vt sternutatio, & rigor, de quo superiùs diximus, qui fit à causa præter naturam; & à natura irritata.

Decima parùm resipiscebat – Non erat phrænitis, hoc est, non habebat delirium à causa permanente, sed à vaporum ascensu, propterea delirabat, & resipiscebat. Cæterum, qui vidisset ęgrotam decima die aliquantulum resipiscere, & vndecima dormire, existimaret, rem in melius progredi, & inciperet aliquid boni sperare, verùm in magnis, & malignis ægritudinibus cunctandum est in prædictione, & euentus expectandus: quippe hæc statim in fine vndecimæ ad delirium fuit reuersa. Quæret fortassè aliquis, cur decima, & vndecima habuit aliquam quietem, delirium intermisit, & recordata est? Erant isti extremi naturæ conatus, quæ licet cum potentissimo hoste pugnet, à quo victoriam obtinere est impossibile, sed tandem victa concidet, nihilominus in pugna aliquem se se tuendi, licet per exiguum tempus habet locum.

Vrinam autem reddebat – Cum medicus ad omnia attentus esse debeat, rectè in præsenti Hippocrates optimus medicus, immò optimus medicorum, in vrinatione duo considerauit, nēpe, symptoma circa actionem læsam, & aliud

circa excreta. Actio erat deprauata: siquidem non reddebatur vrina naturali modo, sed multam, aceruatam, cum conuulsionibus, & monentibus ijs, qui assistebant. Cur monentibus his? nunquid non pungebatur ab vrina? sanè vrina, vti cætera, debuit esse mordax, verùm mens ægrotabat, ac proinde ægra, presente doloris causa, dolorem non sentiebat, & obliuiscebatur meiere, postea admonita, reddebat multam, aceruatam. Sic diximus de respiratione, sic de potu: æger enim mente laborans obliuiscitur respirare, & postea vna respiratione magna, supplet vicem multarum, sic bibere obliuiscitur, & si admoneatur vt bibat, multum simul, & tumultuario bibit. Iccirco reddebat aceruatam multam, quia non nisi admonita eam reddebat. Cæterum hoc magis pertinet ad mentis læsionem, quàm ad vesicæ: quod autem reddebat vrina, cum conuulsionibus, causa esse potest, quod vterus vesicæ nimium propinquus, aliquantulum præter fluente per vicina loca vrina, pungebatur, trahensque in consensum vniuersum genus musculosum, conuellebatur. quamuis autem rarum esse, dicat Galenus, ex vtero conuulsiones fieri, fiunt tamen, præcipuè motus conuulsiui, quales sunt epilepticorum. Vel dicendum, partes illas circa vterum ex mictione recipere aerem, cuius frigiditate conuellerentur, & traherent reliqua in consensum, atque hæc de actione vitiata.

Excretum etiam vitiosum erat. Erat quidem alba, & turbata, veluti vrina, quæ multo tempore fuit reposita. Albus color, vel pituitam significabat,

ficabat; quod aliquis poſſet exiſtimare, nam ſomnus vndecimæ diei poteſt fuiſſe ex colliquata à calore pituita, quæ cerebrum irrigauit, & ſubinde ſomnum inducit, hoc pituitoſi humoris colliquamentum potuit per vrinas excerni, ac ita erant vrinæ albæ, ſed ob efferueſcentiam à calore febrili erant ſimul, & turbidæ. Verùm non exiſtimo, poſt tot dierum igneum calorem tantam relictam fuiſſe pituitam, quæ huiuſmodi vrinas faceret, potuit pituita in principio liquari, in fine autem non aderat. Melius videtur dicendum, fuiſſe turbidas ob ebullitionem, albas verò, quia deerat bilis, à qua tingerentur; deerat, inquam, quia denuo ad cerebrum rapta, nouum excitauit delirium, maxime, quia erat veluti iumentorum, & capitis affectum ſignificabat.

Quod autem eſſet turbida, & turbida, remaneret turbida, prauum fuit, ſignum, triplicem enim turbidarum differentiam aſſignat Galenus, vel cum turbidæ mictæ ſunt, & paulò poſt reſident, vel ſemper turbidę permanent, vel puræ quidem minguntur, poſtea verò turbantur. *Gal. 1. criſ. 12.* Quæ enim ſtatim reſidet, parùm aliquid inequalis turbulentiæ ſupereſſe demonſtrat, quæ ſemper ſimilis remanet, vigere adhuc, quæ eſt in ſanguine, agitationem, oſtendit, quæ verò extra cõturbatur, debet adhuc incipere concoqui, hæc tertia omnium eſt peſſima, ſed illa media medium habet prauitatis locum; talis autem fuit iſta de qua loquimur, neque poterat pura mingi, & extra turbari, quoniam morbus erat iam adeò vltra progreſſus, vt non eſſet iam, cur ex-

pectaremus coctionem: erat ergo in summa agitatione, ac propterea, vrina erat micta turbida, & turbida perseuerabat. Cumque esset iam vltra vndecimam diem, nullam habebat subsidentiam, signum manifestum, humores in venis existentes, nullam à calore naturali culturam accepisse.

Circa decimumquartum diem -- Vbi ergo nulla erant coctionis signa, flatus multos abundasse par est, qui, per membra insinuati, varijs in locis palpitationes excitabant. Suspicor etiam, has palpitationes factas, ex ebullitione sanguinis in venis. Et profectò, quo magis progressus est morbus, eo materia magis turgentiam præseferebat: quippe vapores, flatus, & sanguis nunc in venis, & alijs corporis partibus palpitabant, mox inde ad caput sanguine accedente, multiloquij erat causa, accedentibus amplius vaporibus biliosis, augebantur deliria, secedebant omnia à cerebro, & resipiscebat, hæc ad intercurrentes neruos delapsam, aphoniæ causam præstabant. Inter hos labores mulier conflictata se se ad vigesimam perduxit, in qua, cum natura crisim moliri vellet, bonam efficere non potuit; nec enim erat in humore talis apparatus, qui ad bonam crisim conferret, quare victa tandem occubuit.

Hip. 3. prog. 1. Fuit autem dies vigesima iudicatoria ad malum: quippe vt Hippocrates ait; *Febres iudicantur ijsdem numero diebus, & ex quibus supersunt homines, & ex quibus intereunt*. Hoc est vnius, & eiusdem morbi terminum ad salutem, cum signis salutaribus, & terminum ad mortem, cum

cum signis lethalibus esse, eundem. Quamuis autem Galenus dicat, cum vno signo quosdam citò mori, quosdam tardè liberari, hoc nihil prædictæ sententiæ aduersatur: Nam loquitur de identitate signi, non de identitate morbi. nam si sedimentum apparuerit farinaceum in morbo acuto, mors breui sequetur, in longo, tardè liberabitur. Occubuit mulier ista die vigesimo decretorio celeberrimo, cuius perfectionem alibi cum Galeno declarabimus. *Gal. 7. aph. 31.*



ÆGROTVS QVINTVS.

EPICRATIS vxorem, quæ decumbebat apud Archegetem, partui iam propinquam rigor fortiter corripuit, non incaluit velut dicebant. Et postridiæ eadem erant. Tertia die peperit filiam, & alia omnia iuxta rationem venerunt. Postridie à partu febris acuta eam inuasit, cordis dolor, & muliebrium partium, Vbi verò glandem subdidisset, hæc quidem leuiora facta sunt, capitis autem, & colli, ac lumborum dolor. Somni non aderant. Ab aluo modica, biliosa, tenuia, pura prodibant. Vrinæ tenues sub nigræ. Sexta die, à quo febris ipsam corripuit, ad noctem delirauit. Septima, omnia exacerbata sunt, vigilans delirauit, siticulosa, secessus omnes biliosi abundè colorati. Octaua superriguit, plus dormiuit. Nonna per eadem. Decima crura laboriosè dolebat. Cordis dolor rursus, capitis grauitas, non delirauit: magis dormiuit: aluus restitit. Vndecima sudauit, minxit melius colorata, multam subsidentiam habentia: leuius degebat. Decimaquarta superriguit: febris acuta. Decimaquinta vomuit biliosa flaua satis multa. sudauit, sine febre. Ad noctem febris acuta: vrinæ crassæ subsidentiam albam habentes. Decimasexta ad noctem exacerbata est, & cum molestia, non dormiuit, delirauit. Decimaoctaua siticulosa, lingua combusta est: non dormiuit: multum delirauit: crura dolebat. Circa vigesi-

mam mane parùm riguit, soporosa quiete dormiuit, vomuit biliosa; pauca nigra. Ad noctem surditas. Circa vigessimamprimam lateris sinistri grauitas, per totum cum dolore; parum insuper tussijt. Vrinæ crassæ, turbatæ, sub rubræ, quæ depositæ non subsidebant: cætera, leuiora, non sine febre. Statim ab initio fauces dolebat, rubor aderat: columella reuulsa, fluxio acris mordax, salsa, perpetuò perseue rabat. Circa vigesimamseptimam febri libera, in vrinis subsidentia: latus dolebat. Circa primam, & trigesimam febris corripiebat: aluus ex biliosis turbata est. Quadragesima die vomuit pauca biliosa: Iudicata est perfecte libera à febre octogesima.

Partui iam propinquam -- Similem morbum, & ferè eadem symptomata habuit vxor Philini, & vxor Epicratis, de qua nunc agitur, sola differentia est in principio, & fine. Principium illius fuit post partum, istius ante partum, finis illius fuit mors, istius sanitas. Vtraque biliosis humoribus permixtis cum pituitosis scatebat, sed in hac plures aderant pituitosi, quàm in illa. Signum huius rei inter alia est rigor prima, & secunda die, à quo non incaluit: Verisimile enim est, hunc rigorem à pituita vitrea fuisse factum, quippe si à bile, nō potuisset nō incalescere. Sed nonne diximus antea cū Galeno, antiquos non cognouisse rigorem sine febre? ita est, & Galenus iccirco apposuisse Hippocratem, *vt ferebant*, propter rei nouitatem. Profectò non videtur credibile, eos omnino non cognouisse rigorem sine febre, sed rarum esse existimarunt, quod Galenus refert ad illius sæculi frugalitatem. Cæterùm quoniam pregnantes, ob vitiosos succos in ventri-

culo aceruatos, pica soleant laborare, praua edulia semper appetunt, præcipuè fructus, & & res acerbas, potuit ergo contingere huic mulieri, quod contigit adolescenti, nempe, rigor sine febre ex esu glandium viridium ex palmulis collectarum, ista potuit acerbos fructus, aut similia in cibo vti, vnde & rigor, quem Galenus spontaneum vocat; cæterum licet ex prauo sit victu, spontaneus tamen est, nam non spontaneum solum dicemus eum, qui fit ex aspersione aquę frigidę, occursu frigidi aeris, combustione, medicamento acri vlceri imposito.

Tertia die peperit filiam -- Cum prius dixisset partui esse propinquam, significauit esse extra octauũ mẽsem, in quo mense si fætum emisisset, abortus foret, sed postquam octauus præterijt, & ingressus est nonum, partus fuit perfectus, non diffeteor fuisse aceleratum, propter concussionem rigoris, nihilominus iam fuit in tempore opportuno, & quemadmodum cùm fructus in arbore iam maturitatem est assequutus, parùm refert, an vento concussus cadat, an manu colligatur. Ita etiam, maturo iam existente, fætu, nihil refert, an fuerit ab aliqua causa præter naturam partus prouocatus, an ex solius naturæ lege accersitus. Illud existimo faustum fuisse, quod *omnia iuxta rationem euenerunt*, nempe secundas emisit, & puerperia processerunt, vt par erat. Hæc purgatio non potuit non esse vtilis, & sanguinis missionis vicem supplere.

Postridie à partu -- Cęterũ in corpore admodum cacochymo, & iam ferè ægrotante pariendi

di labor, & dolor ignem accensit in humoribus crudis, & biliosis, ac proinde febris acuta fuit excitata, cum defluxu putrescentis istius humoris ad vterum, & lumbos, & circumuicinas partes. Non narrat purgationes cessasse, vt cessarũt in Philini vxore, si cessassent, non possent non plegmonem in vtero excitare, nihilominus vterus violentiam in partu maximam passus, indoluit; reliqua omnia, vt in præcedente, grauia apparuerunt per decem dies, ita vt similis euentu, timendus foret. Sed inter alia quæ habuit pessima, fuerunt vrinæ tenues subnigræ. Diceres tinctas ex purgationibus, sed ex his apparere solent sanguineæ, grumis plenæ, crassæ, tenues subnigras prauas esse diximus, tum ob tenuitatem, tum ob nigredinem, existimo aliquam humoris nigri portionem eas tinxisse.

Sexta die à quo febris-- Distinctè loquitur, & ne aliquis existimet, sextam diem esse à partu, ait, sextam diem à febre, quæ fuit à partu octaua, numerat autem à febre dies, non à partu, vt indicet partum istum fuisse naturalem, ac proinde computandos esse dies ab aggressu febris; sexta ergo die, & septima magni incendij signa apparuerunt, delirauit sexta, & vigilans delirauit septima, hoc est maiori delirio erat afflicta: nam cœpit inter dormiendum delirare, postea etiam inter vigilandum, hoc delirium, cum vigilia, sitis, qua premebatur, & deiectiones abundè coloratæ, hoc est multa bile saturatæ, adurentis caloris soboles erant, sicut etiam rigor octaua die superueniens,

Cru-

Crura laboriosè dolebat -- Hoc habuit nouum; quod cæteris malis nona die accessit, nempe, dolorem crurum, qui potuisset esse vtilis, decumbente materia ad partes inferiores, verùm adhuc nulla conspiciebatur conferentia, nam omnia grauia persistebant: siquidem simul cum dolore crurum, aderat cardialgia,& capitis grauitas, sed hoc solùm bonum habuit, quod non deliranit: quippe cùm materia esset mixta, ex biliosa,& pituitosa,biliosa ob suam tenuitatem, & irrequietam conditionem ad ventriculi os, & ad crura se se contulit, pituitosa remanens in capite, minùs excalefacta, grauitatis sensum impressit, somnumque conciliauit, iccirco ait, *magis dormiuit, aluus restitit*, quia; nempe, iuxta partes, ad quas materia se conferebat, symptomata eueniebant, contulit se ad ventriculum, & crura, dolebant hæ partes, deseruit caput, & intestina, præbuit locum somno; & non dedit occasionem irritationi: quare ægra magis somnolenta, & minùs irritata, dormiuit, & aluus ei restitit.

Vndecima sudauit -- Quemadmodum, si post horrendam procellam, & aeris obscuritatem, sydus aliquod appareat, lætantur nauigantes,ita debuit lætitiam afferre signum bonum, quod in hac vndecima die primum apparuit, nempe, vrina, & in colore, & in contentis melior, de substantia non dicit, sed credibile est hanc quoque fuisse satis laudabilem. Hoc semper in febribus obseruate, cuncta signa bona cum vrinarum prauitate nullam fidem merere, & è contrario, cuncta signa praua cum vrinis bonis,

nis, non omnino esse terribilia. Non negabo in valdè pestilentibus, vrinas apparere bonas, & tamen ægrotantem perire, nihilominus, siquid in medicina est, cui fides sit habenda, sunt coctiones, quas securitatem significare, dixit Hippocrates.

Considerare oportet in hac die vndecima, die satis considerabili, fuisse sudorem, fuisse vrinam, meliorem, quam antea, fuisse conferentiam: siquidem, *leuius degebat*. Duo erant diuersa, nempe, causæ, & signa, vtraque decretoria, causa fuit sudor cum conferentia, signum vrina, cumque dies vndecima sit, & decretoria, & indicatoria, quatenus decretoria habuit euacuationem, quæ potuit morbum iudicare, sed non perfectè, quia habuit vnam conditionem, alteram non habuit, nempe, habuit hanc, quod fuit in die decretorio, non habuit illam, quod fuit cum præcedentibus coctionis signis; nullam enim prius coctionis fecerat mentionem. Et ita sudor fuit quidem euacuatio proficua, sed non multum, & propterea, vt videbitis non perseuerauit subleuatio, sed statim priora redierunt.

Quatenus dies indicatorius, habuit vrinam, quæ decimamquartam, & decimamseptimam bonam poterat polliceri, bonus enim color, prima bonitas est in vrina, neque enim, à multo bilioso humore reddita erat valdè saturata, subsidentia est signum sequestrantis naturæ vtile ab inutili, erat tamen subsidentia multa, melius fuisset, si per gradus accederet, & prius apparuisset nebula, postea æneorema, tandem hyposthasis. Adducor igitur, vt credam, non fuisse ve-

ram

ram hyposthasim, hoc est, concocti humoris portionem, sed potius pituitosum humorem, simul cum vrinis eiectum, quæ eas reddidit melioris coloris, ac deinde, reposita vrina, suo pondere fundum petijt. Confirmor in hac sententia, quia, si vera est hyposthasis in vndecima, non potuisset non morbus decimaquarta, aut, ad summum decimaseptima, iudicari, & tantum abest, quòd hoc euenerit, vt potius ad quadragesimum morbus fuerit protractus. Igitur pluris faciendus fuit sudor, quàm vrina, quippe sudor præsens aliquod bonum attulit, nempe, vt aliquantisper ægra subleuaretur, vrina non indicauit rectè: Nam decimaquarta, non solum non fuit sequuta liberatio à febre, sed potius rigor non decretorius: iam enim audistis, rigorem non esse vtilem, nisi secum afferat aliquam euacuationem, sed nullam attulit, immò, *decimaquarta superriguit febris acuta*, hoc est, ad rigorem non sequuta fuit refrigeratio, sed excalfactio, contra normam boni rigoris.

Decimaquinta -- Sudor, & subleuatio à febre, quę die decimaquarta euenire debuerat, euenit decimaquinta, & tanta est dierum criticorum dignitas, vt, quoniam hæc subleuatio extra diem criticam euenit, durabilis non fuit, hoc tamen habuit bonum hæc febris, quod aliquoties quiescens, inducias præbebat, ac proinde ægrotantis vires reficiebantur.

Ad noctem surditas--Post nigram vomitionem surditas accessit, quam Autor Coacarum non timet, inquiens *in nigris vomitionibus surditas non non nocet*, quam sententiam nec Hollerius, nec

Du-

Duretus recipiunt, sed tanquam falsam reijciunt. nam in prorrheticis æruginosi vomitus simul cum surditate, ad insaniam perducere dicũtur, & Galenus ibidem, æruginosos viam esse ad nigros; quare si æruginosi praui sunt, prauiores sunt nigri. Vomitus fit per consensum à cerebro; quando igitur cerebrum est occupatum, vt surditas ostẽdit, estq; occupatũ ab atra bile, vt ostẽdit vomitus niger, sperãda est insania vehemẽs.

Hoc quamuis ita se habebat, tamen in hac muliere delirante ob atram bilem, quæ cerebrum occupabat, & ventriculum ad vomitum proritabat, surditas aliquid profuit, quia humor, à cerebro ad auditorios meatus detrusus, minùs nocere poterat, quàm si in cerebro permansisset. Fuit igitur in die vigesima hæc surditas critica, hoc est, veluti quidam abscessus, factus à natura expellente materiam prauam, ex membro magis principe ad minus princeps. Itaque vel surditas fit, exsoluta facultate, & tunc est lethalis, quod in præsente non est dicendum, nam ex alijs signis cognoscimus, facultatem non esse penitus exsolutam, vel est firmata, & antiqua, & hęc prorsus est incurabilis. Vel superuenit febri, si superueniat initio febris, tunc, *surditas in acutis turbulentis mala*, sic Clazomenius à principio obsurduit, & quarto die desipuit. Et Hermocrates, qui mox obsurduit, quinto delirauit, & Phylista, qui secundo obsurduit, & eodem circa meridiem insanijt. Cum ergo turbulentiæ fiant in principio, augmento, & statu, in his temporibus surditas raptum humoris ad caput indicat, estque prauus turbulentiæ affectus.

1. prorr. sect. 1. 32. & 6. epid. sec. 5. tex. 13 & in Coac.

At Epicratis vxor, de qua agimus, in vigesima 3. die erat constituta, vrinæ reductæ ad meliorem frugem, omnia sedari incæperant, quare magis ex adueniẽte surditate delirij solutionem, quàm delirij aduentum possemus prædicere. Vidi multoties surditates in acutis pessimas, & quarum consentanea erant deliria. Vidi pluriès delirantes, surditate superueniente, liberari. Quid ergo sperandum ex hac surditate, contingente iam iuxta declinationem? nempe, superuenturum, vel sanguinis è naribus fluorem, vel alui fluxum ex quibus morbus soluetur, sic Hippocrates, *quibus in febribus aures obsurduere, his sanguinis è naribus profluens, aut perturbata aluus morbum soluit*; sanguis è naribus non fluxit, sed propè morbi solutionem, videlicet, circa trigesimam primam, aluus biliosis turbata est, & quadragesima fuit iudicata. Sed quæret aliquis, cum crisis fieri soleat manifestis euacuationibus, quænam fuit euacuatio, per quam ista mulier fuit iudicata? nempe biliosa deiectio, quæ trigesimaprima incepit, tùm vomitus biliosus, qui quadragesima die accidit. At respondebit, vomitum fuisse exiguum. ita est; ac propterea iudicatio fuit imperfecta: quippe per alios quadraginta dies cum febre transegit, donec octogesima tandem die perfectè à febre fuit libera. Ita vt, cum morbi soluantur, & per iudicationem, & per simplicem solutionem, hic morbus vtroque mordo fuit terminatus; per iudicationem quidem, sed imperfectam, ideo quadragesima iudicata est, per simplicem tandem solutionem, octogesima perfectè à febre libera.

Hip. 4. aph. 60.

Oc-

Occurrit in historia vnùm dumtaxat magni momenti considerandum, videlicet, Hippocratem vrinarum boni coloris, & subsidentiam habentium, in hac ægrotante mentionem fecisse, quod non fecisset, si illi fluerent conuenienter lochia, idest, puerperia, nam tunc multo sanguine conspurcatæ vrinæ, vix medicis conspiciendæ offeruntur. Habuit ergo suppressas purgationes, & hoc etiam indicant varia symptomata, quæ in hac historia narrantur, omnia puerperiorum cessationem testantia, quomodo igitur potuit euadere, purgationibus istis non superuenientibus? nam mulier morosa, superuenientibus purgationibus menstruis, euasit. In hac Epicratis historia scimus purgationes cessasse, quòd (vti diximus) testantur vrinæ puræ, & symptomata superuenientia; non constat autem has purgationes superuenisse, neque enim id silentio, prætermisisset Hippocrates. Mihi videtur Hippocrates, venam ex talo, aut ex poplite huic mulieri secari iussisse, & fortasse non semel, sed pluriès, at sanguinis missio ex cruribus, vel prouocat purgamenta vel saltem supplet eorum vicè, misit sanguinem huic mulieri, & missione sanguinis suppleuit purgationes, atque iccirco, non superfluentibus purgationibus, potuit liberari. Non meminit, autem venæ sectionis, quoniam non solet curationem narrare.



ÆGRO-

ÆGROTVS SEXTVS.

CLEANACTIDEM, qui supra Heracleum decumbebat, febris corripuit erroneo modo. Dolebat autem caput ab initio, & latum sinistrum: & aliarum partium dolores aderant lassatorum modo. Febres exacerbabantur aliàs aliter inordinatè. Sudores quandoque, quandoque non. Exacerbationes vt plurimum in iudicatorijs diebus magis accedebant. Circa vigesimamquartam summas manus dolebat. Vomuit biliosa, flaua, satis multa: paulo post autem æruginosa. Ab omnibus alleuatus est. Circa trigesimam sanguis ex vtrisque naribus erumpere cæpit, atque hoc erroneo modo paulatim, vsque ad iudicationem. Non autem fastidiebat cibum, neque siticulosus erat per totum tempus, neque in somnis. Vrinæ tenues non decolores. Circa quadragesimam minxit subrubra, subsidentiam multam valde rubram habentia: alleuatus est: post hæc autem vrinæ variæ quandoque subsidentiam habebant, quandoque non. sexagesima vrinis subsidentia multa, & alba, & læuis. Remiserunt omnia: febres intermittebant. Vrinæ tenues quidem, verùm boni coloris. Septuagesima à febre liber permansit diebus decem. Octogesimo riguit, febris acuta corripuit: multum sudauit. Vrinis subsidentia rubra, læuis, perfectè iudicatus est.

Febris corripuit erroneo modo— Miratur Mercurialis, cur inter constitutionis pestilentis ægros, qui

qui tunc fuerunt, recenseat hunc, qui nulla habuit pestiferi morbi indicia, sed statim ab initio longioris morbi, & salutaris præsetulit argumēta. Miror ego Mercurialem, qui in hoc ægro maligni, & pestilentis morbi signa non cognouerit; fuerunt quidem, quorum non pauca ab Hippocrate narrantur, vt nos singula perscrutantes, monstrabimus. Interim sine dubio scitote, illud, quod idem ait, nempe, in Peste quoque fieri morbos non pestiferos, falsum esse, immo pestiferæ, seu pestilentis constitutionis hoc proprium esse, vt omnes morbos ad se conuertat. Et ipsemet Mercurialis, inter alia signa pestis, hoc præcipue tradit, quod omnes morbi in idem genus conuertantur, & desinant. *Merc. in prælect. de peste c.7.* Marsilius Ficinus in suo antidoto affirmat, tempore pestis, nullam præter pestem, ægritudinem apparere. *Ficin. in antid. c. 4.* Et Andreas Gallus, ait, cum pestis vires in vna regione vigent, quicumque morbus tunc acciderit, etiam si puer vermibus molestetur, pestifer erit. Consonat his Thucydides, qui in sua pestilentia sic euenisse narrat: *Si quis antea aliquo morbo laborabat, in hunc omnia conuertebantur*. Ægrotauit igitur Cleanactes, grauiter, sed morbus in progressu mitior fuit redditus, quare æger euasit; neque enim in quamtumuis horrenda pestilentia omnes moriuntur.

Corripuit igitur Cleonatiden πῦρ, ignis, hoc est, febris magna, & vehemens, vt intelligatis, hanc sua magnitudine præcedentibus non esse inferiorem, exacerbationes erant erratico modo, hoc est, non sibi inuicem respondentibus

pari lege repetitionibus, hoc tamen non tollit, quominus fuerit continua: nam continuæ proportionales ſuas repetitiones habent, reſpondentes repetitionibus intermittentium, poſſuntque eſſe vel tertianariæ, vel quartanariæ, vel ſingulorum dierum, vel tandem inordinatæ, quas vocant medici erraticas, Hippocrates πλανήτας, in præſente verò πεπλανημένως hoc eſt, erranter. Celſus has febres incertas vocat, intelligite, incertitudine paroxyſmorum, quod Galenus declarat, quod eſt nullo circuitus ordine, vt nunc v. g. tertio, vel quarto quoque die febricitaret, nunc quinto, vel ſexto.

Dolebat autem caput – Multum referret, ſi nobis explicaret huius doloris cōditionem, vtrum, ſcilicet, fuerit acutus, an pulſatorius, an vero grauatiuus, & vtrum in poſteriore, an in anteriore capitis parte, num fixus, & continuus an qui euaneſceret, aut repeteret. Quid hæ differentiæ ſecum portent, nos explicabimus, interim memores eſtotè, rarò eſſe febrem, in qua caput non doleat; cum enim, vt Hippocrates ait, concauum ſit, & veluti cucurbita corpori incumbat, ad ſe trahit, & illuc corpus vapores omnis generis, teſte eodem, demittit, quare rectè appellari ſolet totius corporis caminus, & ex conſequente, quando in corpore incendium viget, neceſſe eſt, vt in camino fumus ſuperfluat. Sunt aliqui (ſed rarò) quibus caput adeo robuſtum eſt, vt nunquam illis doleat.

H. 4. de morb.

Hip. de gland.

Et latus ſiniſtrum – Galenus de difficultate reſpirationis, ex hoc lateris dolore colligit, hunc ægrotum difficilem habuiſſe reſpirationem, tamen

Gal. 2. diff. rec. 10.

men id omissum ab Hippocrate, vt pote valde manifestum. Et quidem videtur, simul cum lateris dolore semper paruam, & frequentem adesse respirationem, tamen nec propterea credatis fuisse pleuriticum, nam aliàs tussis excreatur, quod præcipuum est inter pleuritidis signa, mentionem fecisset.

Et aliarum partium dolores aderant lassatorum more-- Cùm non sit vna tantum lassitudinis species, nec vnus tantum omnium lassitudinum dolor, oportebat, vt nobis significaret, fuerit ne dolor tensiuus, an grauatiuus, an compositus ex vtroque, & hunc tertium magis fuisse existimo: quippe cõsentaneũ est Cleanactidẽ, vt alia signa ostendunt, & plenitudine, & cacochymia laborasse, ac subinde affectũ habuisse phlegmonosũ.

Vt plurimum iudicatorijs diebus-- Proprium esse pestilentium in diebus decretorijs exacerbari, decretum est à Galeno, quod cum Cleanactidi euenerit, mirum est quod Mercurialis, immò & Galenus salutaria omnia in hoc ægrotanti inuenerint, forsitan magis ex euentu, quàm ex rationis norma iudicantes. Cùm ergo omnibus morbis communẽ sit, decretorijs diebus agitationem pati, hæc in salutaribus victoriam naturæ attribuit, in malignis eandem, vel prosternit, vel satis fatigat, ita vt salubres diebus criticis, meliùs habeant, insalubres autem deteriùs.

Sanguis ex vtrisque naribus-- Præcedens capitis dolor aut vomitum, aut sanguinis fluorem è naribus significabat, vtrumque accidit, Vomitus, quidem, non ob culpam ventriculi: nulla enim in eo erat noxa, quod constat, quia nec si-

ticulosus erat, neque in appetentiam patiebatur. Quare miror Vallesium, qui huius mali mineram in ventriculo constituit. Si verò quæratis ab eo, cur nec sitim, nec inappetentiam stomacho læso? respondet id accidisse, quia multus, & crudus, frigidusque humor erat. Sed hoc præter rationem est dictum, nam ab exeuntibus cognoscimus, biliosos potius, quàm pituitosos fuisse humores, deinde humor multus, licet, crudus, & frigidus, inappetentiam facere est aptus; vel saltem famis carentiam, quippe nec inanitio, nec diuulsio tunc sentitur. Multò minùs mihi placet, quod ait, humores fuisse non solùm in capacitate ventriculi, sed etiã intra eius tunicas: at tunicę ventriculi humore excremẽtitio imbutæ, possunt non excitare nauseã, vti cauitas vomitũ.

Exiuit igitur sanguis copiosus, quæ laudatissima est euacuatio in ardentibus febribus, dico copiosum, quia si fuisset stilla sanguinis, id declarasset Hippocrates, vt in alijs fecit. Caput igitur ob repletionem totum doluit, propterea per vtramque narem se exonerauit. Erat hoc opus naturæ circa materiam morbificam, satagentis, cumque adhuc non adessent signa coctionis, magis impetu, quàm lege sua ducebatur, ac proinde inordinati erant motus, & sanguis inordinatè fluebat. Et fortasse quia febris erroneo modo affligebat, in qua etiam erroneo modo solent rigores accedere, omnia etiam alia erroneo modo se gerebant, inæqualitatem materiarum attestantia. Durauit tamen isthæc euacuatio vsque ad diem crisis, nempe, natura peruices se se exonerante, & quod vnica expulsione

sione præstare nequiuit, pluribus multiplicatis præstitit.

Minxit subrubra -- Ex hac vrina, poterat medicus sanitatem polliceri, addito tamen in prognosi, quod adhuc duraturus fuit morbus, vt re vera accidit: siquidem quadragesima die has vrinas subrubras cum sedimento valde rubro minxit, & morbus ad octogesimam fuit prorogatus, perfectè tamen iudicatus.

Multum sudauit -- Mirum, quod sudore fuerit iudicatus, cùm tamen multiplex adsit ratio, ob quam abscesus foret sperandus; tùm quia febris erat laboriosa, in qua Hippocrates fieri abscessus sic ait, *lassitudinem habentibus in febribus, in articulos, & circa maxillas potissimùm abscessus fiunt*. tùm quia erratica continua: sicut enim erratica intermittens abscedit in quartanam, sic continua in articulorum tumores, vt Galenus nos docet. Tum denique quia diuturna, dicente Hippocrat. *Quibus febres longæ, ijs tubercula, vel labores in articulis fiunt*. Attamen per totum morbum visa fuit natura ad sudorem inclinare, quapropter eam viam faciliorem inuenit.

H. 4. aph. 31.

Gal. 3. cris. c. 11

Hipp. 4. aph. 44.

Subsidentia rubra -- Perfecta iudicatio fuit, quàm precedere debuisset subsidentia alba, vtpote perfectæ coctionis index, præcessit rubra: quippe etiam hęc, vbi adest fortis naturæ contentio, sufficit ad criticam expulsionem. In cuius rei gratiam animaduertite, sexagesima die febrem, ex continua factam fuisse intermittentem, quod idem est, ac si dicamus, naturam redditam superiorem potuisse materiam, quę prius intra venas putrescebat extra venas emit-

tere,& quolibet paroxyſmo portionem euincere. cùm igitur in paroxyſmo octogeſimæ diei expulſio facta fuiſſet copioſa per ſudorem, videtur natura, & coctum, & ſemicoctum ſimul, parta ſemel victoria, expellere potuiſſe. Admoneo tamen vos, ne ex hoc ægrotantem addiſcatis, criſim breui futuram polliceri, cum adhuc ſedimentum non eſt vndequaque perfectum.



ÆGRO-

ÆGROTVS SEPTIMVS.



METONEM febris vehemens corripuit, lumborum grauitas dolorosa. Postridie; vbi aquam bibisset satis multam, ab aluo probè prodiyt. Tertia capitis grauitas secessus tenues, biliosi, subrubri. Quarta omnia exacerbata sunt. Fluebat à dextra nare bis sanguis modicus. Noctem molestè tulit. Secessus similes tertiæ diei. Vrinæ subnigræ, habebant quiddam in medio innatans, subnigrum, diuulsum: non subsidebant. Quinta effluxit ex sinistra nare sanguis largus, merus. Sudauit iudicatus est. Post iudicationem in somnis delirabat. Vrinæ tenues, sub nigræ. Capitis lotionibus vsus est: dormiuit: resipiscebat. Huic recidiua facta non est. Sed sanguis erupit sæpe etiam post iudicationem.

Lumborum grauitas dolorosa -- Plerosque ex ægrotãtibus illius tempestatis dolor lumborum comitabatur, quod in plenitudine contingit, repleta scilicet vena caua ascendente, quæ per lũbos discurrit, & tensionem cum grauitate faciẽte. Febris igitur cum plenitudine synocha fuisse videtur, nempe, ex sanguine iam quodammodo in bilem abeunte, propterea meritò aquæ potu copioso eam Hippocrates curauit: quippe credibile est, ægrum, nonnisi iubente medico, potum largiorem frigidæ hausisse. Poterit tamen aliquis negare, medici consilio fuisse vsum; quippe non dum aderant coctionis no-

tæ, quæ requiruntur à Galeno ad exhibendum aquæ potum.

Fluebat à dextra nare bis sanguis modicus— Quarta hac die, sanguinem è naribus pigrè admodum egressum fuisse, non esset in bonis ducendum. Duretus existimat perniciosum signum fuisse, & Metonem in magno periculo fore, ni Hippocrates lotione capitis vberiorem hęmorrhagiam prouocasset. Verùm hoc ridiculum admodum est, nam quarta die apparuit sanguis paulatim fluens, quinta fuit iudicatus, post iudicium mansit vigil, & delirus, ad quæ duo symptomata respiciens, lotione capitis vsus est, quid conferre potuit hæc lotio ad sanguinis fluxum, qui iam antea die quinto fuit copiosus. Profectò, quemadmodum sanguis parcè fluens, quia est diminuta euacuatio, si die decretoria contingat, prauum est: neque enim morbum potest iudicare, ita si contingat in die indicatoria bonum esse potest, quasi incipientis euacuationis indicium. sic paucus sudor in die indicatoria, copiosum sudorem in decretoria pollicetur. Atque hæc sunt signa, quæ

Gal. 1. Galenus signa simul, & causas appellat. *Alte-*

cris.c.14 *rum genus* (inquit ille) *non solùm signorum decretoriorum, sed etiam causarum obtinet vicem. Sunt vero hæc vomitus, & excrementa alui, & multitudo vrinarum, & sudores, & sanguinis eruptiones, & parotides, atque alij decubitus*. Cęterum illud semper pro indubitato habete, securiores esse febres, in quibus natura nihil excernit, quàm in quibus pauca, & inutilia. Et huius rei triplex potest assignari ratio, prima, quia interim su-

spicio

ſpicio adeſt naturæ coctioni incumbentis, ſecunda, quia ſignum eſt materiam, nec copia, nec qualitate irritare, tertia, quia abeſt timor translationis ad membrum princeps, quæ tranſlatio fieri ſolet ex euacuatione tentata, ſed non peracta.

Noctem moleſtè tulit -- Non erat adhuc ſequuta euacuatio, caput autem, extranſmiſso in vapores conuerſo ſanguine, ſatis graue, nec ceſsabat natura, etiam per inferiora, deiectiones præcedentibus ſimiles, expellere; vrina etiam ſecùm ferebat aduſti humoris portionem, multis flatibus permixtam, ſiquidem contenta non ſubſidebant.

Quinta fluxit ex ſiniſtra -- Quoniam vrina nigra, & nigrum vrinæ contentum magis ad lienẽ ſuſpicionem mali deferebant, ideo dicendum eſt, rectitudinem ſeruatam fuiſse, cum ſanguis fluxerit per ſiniſtram narẽ; fluxit, autem, copioſus, tum à natura tranſmiſsus, tum ab arte adiutus. Cæterùm duo hic occurrunt, in quibus medici mens hærere debet. Primùm factam fuiſse criſim, non vna, ſed duabus euacuationibus, valde inter ſe diuerſis, nempe, hæmorrhagia è naribus, & ſudore. Alterùm iudicationem iſtam fuiſſe perfectam; ſiquidem ſine recidiua; immò & Galenus perfectam fuiſse ait, & tamen præcedẽtis coctionis nulla fit mentio. Quod attinet ad primam hæſitationem. Reſpondeo, in Metone naturam iam antea fuiſse ſanguinis fluori inclinatã, quem, cũ perfeciſset, remanens exonerata, potuit aliã euacuationẽ ſalubriter tẽtare. Quod ſi vtraq; ſimul eſset, nullum foret inconueniens, impe-

G. 2. diſc. reſp. c. 10.

impetu actam naturam, hanc illam suscepisse viam, immò & artifex medicus in magno periculo multa simul, & diuersa molitur, sperans sic naturam adiutam iri. Videndus est Galenus, qui vnam, vel plures simul euacuationes in crisi concedit. Quod attinet ad secundum, fuit, quidem perfecta crisis, non tamen vno impetu absoluta; sed per plures continuata; sufficit, autem, quod præcipua euacuationis pars in die critica incipiat, vt postea, id quod subsequatur, vtile sit. Si vero quæras, cur sine præcedente coctione potuit crisis esse perfecta, respondeo ab Hippocrate, tamquam quidpiam rarum, fuisse hoc adnotatum: nam ait. *Huic recidiua facta non est* cuius rei causam existimat esse, quia post iudicationem sanguinis fluxus è naribus continuauit: quasi hac euacuationis repetitione diminuta fuerit materia, adeò, vt non superfuerit tanta, quæ potuisset febri fomitem præstare. Et de sanguinis fluxu spontaneo idem, quod de venæ sectione fit, dicendum puto: duo de sanguinis missione sunt comperta, vnum ad hoc auxilium non esse necessariam coctionem, quod Auicenna inculcauit, alterum sanguinis missione leuatam naturam ab eo, quo veluti sarcina premebatur, sui cõpotem remanere. Hęc eadem fluxui sanguinis spontaneo accommodemus: nam, nec requirit antecedentem coctionem, & naturam à sarcina leuat, vt possit, quod reliquum est, concoquere.

G.3.crif. c.2.

ÆGRO-

ÆGROTVS OCTAVVS.

ERASINVM, qui habitabat circa Bootæ torrentem, febris vehemens corripuit post cœnam. nocte turbatus fuit: diem primam quiete, noctem laboriosè transegit. Secunda omnia exacerbata sunt, ad noctem delirauit. Tertia dolorosè, multum delirauit. Quarta molestissimè ad noctem nihil dormiuit. Insomnia, & ratiocinationes: deinde peiora, & magna, & periculosa, timor, molestia. Quinta mane resipiscebat, ac intelligebat omnia. Verùm ad meridiem multum insaniit: continere se non potuit. Extremitates frigidæ, sub liuidæ, Vrinæ inconcoctæ; circa solis occasionem mortuus est?

Huic febres perpetuo cum sudore: præcordia sublimia: distentio cum dolore. Vrinæ nigræ, habentes quædam in medio suspensa, innatantia, rotunda, non subsidebant. Ab aluo stercora prodibant sitis perpetuo, non valde. Conuulsiones multæ cum sudore circa mortem.

Quamuis *post cænam* in febrem incidit, ne tamen iccirco existimetis cum Mercuriali, causam procatarcticam huius febris fuisse opiparam comessationem in illa cæna, neque enim fieri potest, vt statim à cibo assumpto, febris accesserit. Hanc ille sibi difficultatem obiicit, & respondet ex Galeno, ex frequentato prauo-

rum

G. 2. de al. fac. c. de cucumere. rum eduliorum vſu, copioſos humores colligi, qui qualibet leui occaſione febres κακοηθεῖς accendant, propterea in Eraſini corpore praui humores ex prauo victu cumulati, potuerunt, occaſione liberalioris cænæ, incaleſcere. Putat ergo, hanc hiſtoriam eſſe quaſi exemplum detrimenti, quod ſequitur ad errores commiſſos in cibo, & potu. Et profectò, ſi recte attendamus, Galeni mens non abhorret ab hac ſententia: ſiquidem, cum Eraſinus mortuus fuerit in fine quintæ diei inquit *quintus itaque ab initio quo diſceſſit, non numerato primo, quartus efficitur*. quaſi velit prima die fuiſſe febrem ephemeram, factam ex calore cænæ, propterea ex ſecunda die debere incipere computationem. Nihilominus melius mihi videtur, hanc hiſtoriam eſſe notabile exemplum repentinæ inuaſionis febrium peſtilentium: Cum enim nihil mali præſenſiſſet, & optimè cænaſset, nulla præeunte laſſitudine, nulla futuri mali ſuſpicione, ſubitò poſt cænam veneno, quod intus latebat, ſe ſe manifeſtante, grauiter cæpit ægrotare. Philiſta, ex longis potationibus caput grauiter dolebat, poſtea quadam nocte dolor ſolito grauior eſſe cæpit, & *incaluit primum*. Adoleſcens Melibææ ex nimio potu, & Venere diu calefactus decubuit, notate illud *diu*, quod præteritas compotationes ſignificat. Quidam alius incaluit, & poſtea cænauit, habuit ſcilicet ægrotandi occaſionem, & principium ante cænam. De Eraſino longè aliter narratur,

3. epid. ſect. 2. ægrot. 4.

ratur, videlicet, vehementi febre post cænam fuisse correptum, neque adhuc cænandi tempus habebat. Subitam vero malignorum inuasionem significauit Hippocrates enarrans pestilentem constitutionem his verbis *sacri ignes multi hos cum occasione affecerunt, illos non, qui maligni cum essent, multos interemerunt*. cui consonat Thucydides in enarratione pestilentiæ suo tempore grassantis. *alios ex nulla euidente causa, sed subito cum sani forent*. H. 3. ep. sect. 3. tex. 9.

Fateor quidem magnum laboriosæ nocti attulisse ante actam cœnam, & melius habiturum si non cænasset. Cæterum cum nulla impendentis mali habuisset indicia, qui potuit à cibo abstinere? cum ergo pleno ventri febris superuenisset, anxietudines fuerunt maximæ. Si enim sanis ventriculus, cibis grauatus, toti corpori δυσφορίαν quandam inducit, ob quam, vt habetur, patiens in lecto inordinatè iactatur. 2. acut. 22.

Quamuis autem prima die, cessante noctis impetu, aliquantulum quieuit: neque enim paroxysmus ad sequentem noctem remisit, sed die declinauit, noctu reuersionem fecit, vt hinc intelligatis, male Mercuriali hanc febrem continentem acmasticam fuisse dictam. Cur acmastica? quia scilicet, ait ille, semper in deterius vergebat. At impertinens est isthæc ratio. Nunquid non moriuntur etiam homines ex continuis proportionalibus, quæ suas habent sta-

tutas exacerbationes? immò maximè. Deinde sciat oportet, ac masticam non ita dici, quia symptomata in deterius vergunt: hoc enim pacto, non nisi acmastica posset interimere; dicitur igitur acmastica, quoniam febrile incendium in dies maior fit, cum id quod resoluitur sit minus, quam quòd incenditur; sicut è contrario, quando id, quod resoluitur est magis, fit paracmastica, cum vtrumque est æquale, omotonos. Sed dicetis symptomata sequuntur morbum, velut vmbra corpus, si igitur acmastica fit semper crescendo, similiter & symptomata semper vlterius progredientur. ad quod, omisis multorum inutilibus distinctionibus, respondeo, axioma illud symptoma sequitur morbum velut vmbra corpus, recipi, quidem non tamquam pronuntiatum vniuersale, immo potius tamquam sententiam, quæ multoties fallit, quod à Galeno poteritis addiscere. Nam sic ait, *sæpius affectio, qua laborant, mitior quidem existit, sed symptomata augentur, vt in phlegmone obscessis particulis, cum pus conficitur dolores, & febres fiunt, magis quàm postquam confectum est, sæpiùs autem mutuis exultant incrementis decrementisque symptomatum magnitudines, & ea quæ affectionis est.*

Gal. 3. acut. cons. 62. 2. aph. 4.

Tertia dolorosè multum delirauit— Appellat, vt mea fert sententia, delirium dolosum querimonias deliras, contingit ægrotantibus, qui mente non constant conqueri assiduo, nec tamen, si interrogentur, rationem querimoniæ reddere, sed tamen quæruntur, & grauissimum malum esse iudico; perijt enim in his iudicium,

re-

remanet naturalis instinctus, instinctu querun-tur, iudicij defectu non exprimunt, cur queran-tur. Si verò obijciatis, eos, qui dolorem non sen-tiunt mente laborare. respondeo, verum esse, sed non vicè versa, hoc est, quoties adest mani-festa doloris causa, si æger non conqueratur, id fit ob mentis læsionem. potest tamen mentis læ-sio adesse, & æger conqueri, illis magna obliuio facit, vt quærimonias obliuiscantur, in istis ap-plicatio naturæ relinquit quærimonijs locum.

Dolorem quidem sentiunt etiam delirantes, neque Hippocrates id negaret, quamuis dixit *dolorem non sentiunt*, sed non *sentiunt*, quasi dice-ret, non sentire videntur: quoniam non conque-runtur. Tria in dolore concurrunt, vnum obie-ctum, alterum sensus, in quo fit dolor, tertium potentia, in qua fit doloris cognitio, quam Ari-stoteles phantasiam, Hippocrates mentem vo-cat; Iuxta hæc tria tripliciter potest cessare do-lor. Primo ablato obiecto, hoc est, curata dolo-ris causa, vti quando dolores ex calido frigori-ficis, aut ex frigido calorificis curamus, aut so-lutionem continui emendamus. Secundo quan-do deest sensus, vti in oculo cæci, aut in aure sur-di, quantumuis validum adsit obiectum, non po-test fieri sensatio, & hoc modo medemur dolo-ribus per narcotica; quippe sensus tactus, in ea parte cui obstupefactuum remedium adhibe-mus, cessat. Tertio quando potentia, in qua de-bet fieri cognitio, est læsa, & hoc pacto deliri di-cuntur dolorem non sentire. Cæterùm duo hic notate, vnum ex defectu obiecti, aut organi di-citur verè non adesse dolor, ex defectu poten-

tiæ,

tiæ, adest quidem dolor, non tamen adest doloris cognitio. Hinc est, quod in prælio vulnerati, aut quouis alio modo non aduertentes, exiguo temporis spatio non queruntur de dolore, postea in se ipsos reuersi, nulla re denuo adueniente, dolere se aiunt. Alterum notatu dignum est, non ex omni mentis læsione, nec in omni dolorifico obiecto, doloris priuationem contingere. Nam in potentiæ internæ actione deprauata, causa leuis obliuione inuoluitur, si verò eundem delirantem fortiter astringatis, dolens exclamat. In potentiæ internæ ablata actione, vt in forti apoplexia, nulla omnino sensationis apparent signa, adeo vt vrantur, neque prorsus moueantur. In actione diminuta, prout magis, aut minus actio est diminuta, maiora, aut minora obiecta sentiunt, videbitis apopleticos, si astringantur, contrahi, dormientes verò, qui longè leuius habent actiones impeditas, leuiter puncti contrahuntur.

Itaque in dolore est sensatio, & hæc fit in suo organo, est cognitio, & hæc fit in potentia interna. ad sensationem sequitur cognitio, nisi adsit impedimentum, quale adest in ijs, quibus mens ægrotat, ad cognitionem adest quærela, quæ si cognitio distincta sit, optima cum ratione peragitur, sin confusa, non fit cum ratione. Erat Erasinus mentis confusione impeditus, quare querebatur sine ratione, quod Hippocrates ait *dolorosè delirabat*. Cæterùm videor mihi contrarius, qui initio dixi, conqueri delirantem instinctu naturæ, nunc dico conqueri cognitione confusa, at instinctus nul-

lam

lam ſupponit cognitionem. Ego vero exiſtimo, nihil aliud eſſe inſtinctum, quam cognitionem confuſam, quam, vt vnaquæque pars corporis habet ad conſeruationem ſui totius, ita vnumquodque indiuiduum ad conſeruationem ſpeciei, & partes, etiam mundi, ad conſeruandum vniuerſum.

Nihil dormiuit, inſomnia, & ratiocinationes — Duplex videtur inuolui contradictio, vtramque expedio. Prima eſt, ſi nihil dormiuit, quomodo aderant inſomnia, quæ non niſi dormientibus adſunt? Altera, ſi ſomniabat, quomodo ratiocinabatur? Quod attinet ad primam: cum ſomnus ſit quies corporis, & animi, meritò ſomnus ille, qui ταραχώδης, hoc eſt, turbulentus appellatur, quippe aliquando dormiunt furioſi, ſed in ſomno exclamant, proſiliunt, iactantur, ſomnus, vt pote, qui non eſt quies. Vnde rectè dicit non dormiuit ſomniauit: non dormiuit, inquam, quoniam non quieuit, ſomniauit, quoniam non erat vigil. Quod attinet ad ſecundam ſermocinatio, ratiocinatioque in ſomno etiam naturali multis per ſanitatem contingit, quanto magis in ſomno turbulento, qui laborioſam vigiliam potius, quam ſomnum repreſentat.

Circa Solis occaſum mortuus eſt — Sub finem quintæ diei, cum ſextæ appropinquaret, obijt. Exacerbationes habuit, nunc in diebus paribus, nunc in imparibus: quippe proprium eſt malignorum, nullum ſeruare ordinem. Adeo autem acuta fuit hæc febris, & ſignis ſtipata lethalibus, vt potuerit die quarta occidere, nihilominus tam ad bonum, quàm ad malum criſes ex ſuo die

decretorio; facilè in sequentem dilabuntur, quod & tarditati lunaris accessus, & naturæ innato robori, & remediorum potentiæ attribui potest. Ad sextam, non potuit accedere pre gravitate morbi, & oppressione naturæ, neque si accessisset euaderet: nam & sexta est veluti tyrannus, & precedentia nihil boni sperare sinebant.

Huic febres perpetuo cum sudore — Febres dixit in numero plurali, vt hinc magis conuincatur opinio dicentis, fuisse synochum. Fuit febris, quæ plures habuit accessiones, non quidem intermittens; nam sic periculo vacaret, sed continua proportionalis. Fuit semper cum sudore, ac proinde dicenda est febris, quę ab Hippocrate in epidemijs ἱδρώδεες appellatur; & à veteribus dicebatur τυφώδεες & ἑλώδεις, in quibus ab initio ad finem perpetuò sudatur; sudor tamen iste inutilis est, imò perniciosus, nihil enim secum, nisi virium deiectionem, afferre potest. Dicitur ἱδρώδεες hoc est sudorifica. Dicitur τυφώδεε quasi fumosa, quia in ea multi exhalant fumi, ex quibus concrescit sudor, dicitur ἑλώδεις hoc est humida, palustris, in hac enim corpus (vt sic dicam) redditur palustre.

Vrinæ nigræ — Has in progressu narrationis crudas appellauit hoc est non coctas: quemadmodum enim albę, & aquosæ crudę sunt, quia infra coctionem subsistunt; Sic nigræ, quia in coctione non consistunt, sed materia, quę concoqui debuerat, aduritur. Quod vero addit vltimo loco, circa noctem fuisse conuulsiones multas cum sudore, & mentionem tunc particu-

larem sudoris facit, quamuis toto morbo sudauerit. Hoc indicat, extremum istum sudorem esse alterius conditionis à priore: nimirum sudor frigidus iam qualitate prauus: multum adijcit prauitati, modo excretionis, & loco, modo si exitu pigro, veluti miliaris exsudet, loco, si tantum capite, & collo. Cæterum quod conuulsiones comitem habuerint sudorem, nihil deterius poterat euenire: quippe sudor iste diaphoresin, hoc est resolutionem; & conuulsio virium prostrationem infert. Duobus autem adeò potentibus virtutis aduersarijs, quis poterit resistere?

(:)



ÆGROTVS NONVS.



RITONI in Thaso erecte ambulanti, pedis dolor fortis à magno digito cæpit. Decubuit eadem die horridus, anxius, parùm subcalescens: nocte desipuit. Secunda die tumor laxus per totum pedem, & circa malleolum sub rubens cum distentione. Pustulæ nigræ: febris acuta: insanijt. Ab aluo verò merà, biliosa, satis multa prodibant. Mortuus est altera ab initio die.

Acerbissimus hic morbus, & citò interimens nobis exemplo esse potest innati in corpore veneni, cuius mentionem facit Galenus. Potest aliquis existimare cum Mercuriali, ex maligno, & pestilente abscessu in pede facto, auram venenatam ad cor fuisse transmissam, cuius vi febricitauit Crito, & velociter fuit mortuus, quod potest probari exemplo adolescentis, cui è digito pedis aura adscendens ad caput epilepticos paroxysmos inducebat. Cœterùm dupliciter accidere potuit iste abscessus in pedem, vel per metastasim, vel per epigenesim. Per metastasim, transmutata materia ab aliquo interno ad pedem, dummodo tamen inde per palindromiam, hoc est, per recursum iterum ad cor reuerteretur. Per epigenesim autem, hoc est, per propagationem, quia, scilicet, venenum, in aliquo membro

G.6. loc. affect.

intus

intus latens se se propagauit, tùm ad pedem, tùm ad cor, & quod quietum prius manens non offendebat, postea agitatione periculum, immò interitum inuehexit. Hoc autem est proprium abscessuum pestilentium, vt deteriores, cum apparent, reddant febres, quia scilicet prius intra corpus venenum cohibitum suas vires non admodum prodidit, postea, iam sine fræno agens, deterioris mali est causa.

Itaque de *ambulanti pedis dolor fortis à magno digito cæpit*. Potuit deambulatio occasionem præbere huic descensui. Si impurgatus (inquit Hippocrates) laboraueris, vlcera erumpent. cur? nempe, quia exercitio humores ad cutem euocantur, qui prius erant, quia corpus erat cacochymum, ita etiam venenum, quod prius latebat, occasione deambulationis, se se contulit ad pedis digitum.

Fuit *dolor fortis*, locus est neruis multis præditus, ac proinde sensu exacto. Sed dolorem augebat materiæ malignitas, quæ multum confert ad augendam doloris magnitudinem. Decubuit in primis horridus, tum quia, patientibus neruulis digitis pedis, compatiebatur vniuersum venosum genus, tum quoniam humoris concitati motus horrificas febres efficit. Erat insuper anxius, non vitio stomachi, etenim nulla simul aderat nausea, quæ anxietudines è ventriculo ortas solet comitari, non ex summa debilitate, propter quam æger membrorum pondus sustinere non potens, iactatur, at tanta debilitas nondum aderat, erat ergo anxius propter malignitatem, quæ cor petebat. Erat parùm

sub-

ſubcaleſcens, quod indicabat oppreſſionem naturæ, propter quam non poterat promptè calorem ad externa effundere.

Nocte deſipuit. Proprium eſt (vt Fernelius optimè adnotauit) non ſolùm cor, ſed omne, etiam princeps, quare venenum iſtum & cor, & cerebrum fuit aggreſſum, in corde oſtenditur ex febre, & anxietudine, in cerebro ex delirio. Altera die creuit tumor per totum pedem, non ita tamen, vt materia decumbens in illam partem deſereret alias nobiliores: erat igitur tumor laxus, hoc eſt ædematoſus, nempe ex ſeroſitate humoris, cui malignitas maximè imprimitur. Sed quamuis in pede erat ædematoſus, circa malleolum magis inflammatus partem diſtendebat, & ſic diſpar erat in exiguo loco materia, altera ædema, altera inflammationem efficiens, nam, vbi diſtentio aderat, aderat etiam rubor. Cęterùm inflammatio non erat ſimplex, hoc eſt, ex ſanguine benigniſſimo humore, ſed ex ſanguine maligna qualitate infecto, quod cognoſcebatur ex puſtulis nigris, quas poſſumus dicere, fuiſse ex aduſto ſanguine carbunculos. Ex aduſtione materiæ calor febrilis factus fuit mordax, ac proinde febris magis quam antea acuta, & delirium, quod prius erat duntaxat deſipientia, nunc, propter aduſtionem, conuerſum erat in inſaniam, hoc eſt in furorem vehementem. Aduſtio identidem acutiem materiæ præſtauit, bilioſam diarrhæam ſuſcitauit, ad quæ nihil profecit ad detrudendam materiam ad inferiora, quippe fomes malignus intus latens, remanebat, qui potuit adeo cor grangræ-

na

na quadam inficere, vt statim interiret, suspicor enim, hanc fuisse hecticam pestilentem, quæ omnium pessima est: quod enim reperietur remedium vbi cor putredine infectum laborat?

(∴)

FINIS.

AP

APPROBATIO.

D. Hipolitus Nardus Medicinæ Doctor videat, & referat, si in hoc opere reperiatur aliquid, quod fidei Catholicæ, vel bonis moribus aduersetur. 27. Nouemb. 1654.

Vinc. de Bardis Vic. Gen. Flor.

Doctissima hæc in Hipp. Ægrotos Comment. eximij olim Viri Steph. Roderici Castrensis attentè perlegi, nec quicquam Catholicæ fidei, bonisuè moribus aduersum reperi, immo vtile, & exoptabili, cunctis opusculum hoc fore censui, si typis demandetur.

Ego Hippolytus Nardius M. P.

Stante suprascripta relatione imprimat. seruatis seruandis 30. Ianuarij 1654.

Vinc. de Bardis Vic. Gen. Flor.

D. Anton. Badij Medicinæ Doctor videat diligenter presens opus, & referat: die prima Februarij 1655.

Fr. Iacobus Cima de Seza Inquisit. Gener. Flor.

Reuerendiss. Pater. Accuratè perlegi eruditissima hæc Stephani Roderici Castrensis Præceptoris mei commentaria. Quæ sicut & omnia alia ipsius opera, celeberrima, ac Litteratis omnibus exoptanda existimo. Ideo perutile erit cunctis, vt Typis mandentur.

Ego Antonius Badium M. P.

Attenta supradicta relatione. Imprimatur.

Fr. Iacobus Cima Inquisit. Gener.

Alexander Victorius Senator, Senerifs. Magni Ducis Audit.